

חדוותא דאורייתא

פרשת ראה

א. - למי נאמר ראה אנכי נתן וכו' - ג * ב. - ראה עשרת הדברות שפתח באנכי - ג * ג. - בטעם דכתיב ברכה וקללה ולא טוב ורע או חיים ומות - ג * ד. - איך שייך לקיים אבד תאבדון כל הימים - ד * ה. - כינוי שם לעיז אבוד השם הוא - ד * ו. - אם יש איסור נתיצת ממות שנבנו בזמן היתר הבמות - ד * ז. - אם מותר לנתוץ דבר תלוש של הקדש - ד * ח. - במקום שמוכרחים למחוק את השם ימחקו ע"י גדול ולא ע"י קטן - ד * ט. - אם כשעושים מקף בין אות לאות הוא מחיקת השם - ד * י. - אם יש איסור מחיקת השם כשאינו עושה מעשה בגוף השם - ה * יא. - אם איסור מחיקת השם הוא אף שלא בדרך השחתה - ה * יב. - לא ישים אדם ספרים אצל אוכלים כדי שלא יאכלו עכברים הספרים - ה * יג. - המכלה ממון הקדש במזיד שלא בדרך הנאה עובר על הלאו דלא תעשון כן לה' אלוהיכם - ה * יד. - כמה בכורות צריך להפריש אדם מעדרו - ה * טו. - הא דברגל ראשון עובר בעשה אי קאי אף על מי שלא עלה לרגל - ו * טז. - אי עוברים ברגל ראשון בעשה באמר ולא אפריש - ו * יז. - אם בזמן היתר הבמות היה מותר לאכול קדשים שקרבו בבמה קטנה אף בחו"ל - ו * יח. - אם בזמן היתר הבמות היה מותר להקריב גם בחו"ל - ו * יט. - מקום אכילת הפסח כשקרבו בבמה - ז * כ. - אם לוי כשר להקריב בבמה - ז * כא. - אם לחם הפנים קרב בבמה - ז * כב. - קרבנות הקרבים בבמה אי בעינן כלי לקבלת הדם - ז * כג. - אם אשה כשרה להקריב בבמה - ח * כד. - אם יש מצוה להקריב מנחה בבמה - ח * כה. - אם יש איסור להקריב אתנן בבמה - ט * כו. - אם יש איסור להותיר בקרבנות שקרבו בבמה - ט * כז. - אם היה בבמה תרומת הדשן - ט * כח. - אם שייך בבמה אם עלו לא ירדו - ט * כט. - אם היה שחוטי חוץ בקרבנות ציבור בזמן היתר הבמות - ט * ל. - אם היה היתר במות בשילה - ט * לא. - למי"ד יש עופות בבמה אם טעונים שחיטה - י * לב. - היכן נאכלו השלמים במדבר - י * לג. - אם אשה חייבת על העלאת חוץ - י * לד. - שיעור אכילת דם - י * לה. - בדין דם נבלה שבשלו - י * לו. - דם שנתערב במים אם מותר לאכול מן התורה - יא * לז. - בשר קדשים ואימורים שעולים על המזבח צריכים מליחה - יא * לח. - כהנים עניים ולויים אם יש להם חלק במתנות עניים - יא * לט. - בטעם שבגולה אינו מוזהר יותר על עניי הלוי - יא * מ. - אימתי ראוי לאדם לאכול בשר - יב * מא. - אם בירושלים הותר בשר תאוה - יב * מב. - אם יש איסור שחיטת חולין בעזרה בלילה - יב * מג. - אם יש איסור אינו זבח בעוף - יב * מד. - בטעם ריבוי האזהרות בדם - יג * מה. - אם סגי בתודה שנשאר הלחמים בשביל לזרוק הדם - יג * מו. - גם למי"ד כל העומד לזרוק כזרוק דמי אין הבשר נאכל עד שיזרק הדם - יג * מז. - אי שרי לאכול מהבשר קודם שפיכת שיריים - יג * מח. - למי נאכל קרבן חגיגה לאחר הקטרת האימורים - יג * מט. - רק בעיז הקב"ה פוקד עוון אבות על בנים - יג * נ. - מי שמחסיר פרט ממצוה אע"פ שיצא עובר בבל תגרע - יד * נא. - דין נביא השקר - יד * נב. - מסית בשאר לשונות אי חייב - יד * נג. - בדין אין טוענין למסית דשאר עבירות - יד * נד. - בביאור דברי רש"י לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו - יד * נה. - נקטעה יד הניסת אם חייב - יד * נו. - דין קטני עיר הנדחת - טו * נז. - דין זוממי עיר הנדחת - טו * נח. - אם עיר מקלט נעשית עיר הנדחת - טז * נט. - בדין שריפת תרומה של עיר הנדחת - טז * ס. - דין נכסי עיר הנדחת שחוצה לה - טז * סא. - עיר הנדחת שנבנתה וחרבה אי שרי לבנותה שוב - טז * סב. - דין בגדי צדיקים שדרים בעיר הנדחת - טז * סג. - דין כהן מקורח ומגודד - יז * סד. - דבר שנאסר בלאו הבא מכלל עשה אי אית ביה לא תאכל כל תועבה - יז * סה. - לא תאכל כל תועבה אי קאי גם על נותר - יז * סו. - בטעם שבארנבת מוזכר רק הנקיבה - יז * סז. - חומר מי שאוכל מאכלות אסורות - יח * סח. - הארנבת חודש אחד זכר וחודש אחד נקבה - יח * סט. - מה הם השפן והארנבת של התורה - יח * ע. - בטעם שכתבו על אשתו של תלמי צעירת הרגלים - יח *

עא. - אם החזיר יהיה מותר לעתיד לבוא - יח * עב. - דגים שמתו בתוך המים אם מותרים - יט * עג. - דין חיות שבים שיש להם סנפיר וקשקשת - יט * עד. - בענין דג שקורין אותו בורבטי"א - יט * עה. - בשר היענה יבש כעץ - כ * עו. - בטעם השם חסידה - כ * עז. - אם איסור נבילה ואיסור אבר מן החי שייכי אהדדי - כ * עח. - אם עבדים מוזהרים בלאו דנבילה - כ * עט. - אימתי גר בנתינה קודם לנכרי במכירה - כא * פ. - נותן טעם לפגם אם מותר מן התורה - כא * פא. - אי מדאורייתא שרי לאכול פוטיתא - כא * פב. - גדר נותן טעם לפגם - כא * פג. - באיזה איסורים איכא התירא דנטל"פ - כא * פד. - אם בשר בחלב שנפסל מאכילת אדם אסור מדאורייתא - כב * פה. - אם מותר לאכול דגים עם חלב - כב * פו. - אם יש בישול אחר בישול בבשר בחלב - כב * פז. - מי שבישל חלב בציר של בשר אם עבר על איסור בישול בשר בחלב - כב * פח. - בדין קדירה שבלעה בשר בלא משקה ואח"כ בשלו בו חלב - כב * פט. - שיעור השהיה בין אכילת בשר לחלב - כב * צ. - אי חלה שבועה על בשר בחלב בחצי שיעור - כב * צא. - אי איכא איסור בישול בשר בחלב אם לא אכלו - כג * צב. - במה שאמרו עשר בשביל שתתעשר אי מעכב החטא - כג * צג. - בביאור מה שאמרו עשר בשביל שתתעשר - כג * צד. - עונשו של מי שאינו מפריש מעשר - כג * צה. - מע"ש שנטמא אי טעון שריפה - כג * צו. - אי שרי להבעיר מע"ש טהור - כג * צז. - מי ששתה יין אי מצטרף לזימון - כג * צח. - היכי תמצוי שמפרישים מעשר שני ואין אוכלים אותו בירושלים - כג * צט. - מע"ש שוה מנה שחללו על פרוטה אי מחולל - כד * ק. - דין המקדש אשה במע"ש לר"מ דס"ל מע"ש ממון גבוה - כד * קא. - אי מותר לגרום טומאה למעשר שני - כד * קב. - בדין קלטוהו מחיצות ודין עבר ופדה חוץ לירושלים - כד * קג. - אי גוי יכול לחלל מע"ש - כה * קד. - אם אפשר להשאל על חילול מע"ש - כה * קה. - בדין התקנה לעלות פירות של מע"ש במהלך יום אחד קרוב לירושלים - כה * קו. - מע"ש שא"א לאכלו שלא מחמת טומאה אי רשאי לפדותו בירושלים - כו * קז. - אם במע"ש בירושלים נאמר הכלל דאפי' שוה מנה שחללו על פרוטה מחולל - כו * קח. - אי נשים חייבות בביעור מעשרות - כו * קט. - אם מע"ש בירושלים צריך ביעור - כו * קי. - מעלת ביעור מעשרות - כו * קיא. - אימתי חל שמיטת כספים אם בתחילת שנת השמיטה או בסופה - כו * קיב. - אין יובל משמט כספים - כו * קיג. - המלוה את חבירו לעשר שנים ועבר השמיטה השניה שלאחר העשר שנים אם משמט - כו * קיד. - מהו אביון - כו * קטו. - מעות קודם שהפרישו מעשר כספים אי הוי כטבל - כו * קטז. - בדין המבזבז אל יבזבו יותר מחומש - כו * קיז. - אי מהני ליתן צדקה עבור אחר מדין עבד כנעני - כו * קיח. - מי שיש לו מאתיים זוז שאינו נוטל מן הצדקה אי זה כולל גם את בני ביתו - כו * קיט. - אי בני נח נצטוו על הצדקה - כח * קכ. - אי מותר לנסות את השם בצדקה - כח * קכא. - אם מותר לנסות רק בעשירות - כח * קכב. - אי במעשר כספים מותר לנסות - כח * קכג. - נותן צדקה בכפיה אם יש לו שכר - כח * קכד. - אם במצות צדקה בעיני כונה - כט * קכה. - גמ"ח שמורכב מתרומות של הרבה אנשים נחשב שכל אחד עושה את הכל - כט * קכו. - נתינת צדקה מצלת מן החטא - כט * קכז. - אין עבירה מכבה צדקה - כט * קכח. - בענין מה שפוסקים צדקה עבור המתים ביוה"כ - כט * קכט. - ארבע מדות בנותני צדקה - כט * קל. - אי איכא מצות צדקה בפחות משו"פ - ל * קלא. - אם יש חיוב לתת צדקה לעני כשאינו מבקש - ל * קלב. - אם הלאו דהשמר לך קאי גם על עשיר - ל * קלג. - אם עובר על הלאו גם כשאינו מלוה מחמת סיבה אחרת - לא * קלד. - אם יכול האדון למכור עבדו העברי לאיש אחר - לא * קלה. - דין הענקה בזה"ז - לא * קלו. - במש"כ רש"י שצריך להעניק ולשנות - לא * קלז. - בענין כי טוב לו עמד - לא * קלח. - דין אדון שיש לו רק כר אחד - לא * קלט. - מי שדינו להרצע אם יכול למכור עצמו מחדש כדי להנצל מרציעה - לא * קמ. - עבד שאמר אהבתי את אשתי אי נרצע בע"כ דאדון - לב * קמא. - בהמת הפקר שהבכירה שהבכירה אי קדוש הולד בקדושת בכורה - לב * קמב. - דין בכור בזה"ז - לב * קמג. - אי המצוה להקדיש בכור הוא רק לאחר ז' ימים מהלידה - לב * קמד. - בגדר המצוה להקדיש בכור - לב * קמה. - אי שרי להקדיש בכור בהמה בשבת - לג * קמו. - בדין ספק

ספיקא בבכור- לג * קמז. - עובר בכור שהוציא ראשו והחזירו אי שרי לעבוד עם הבהמה- לג * קמח. - אי בכור תם נאכל לנקבות-
 לג * קמט. - אם בכור בע"מ ניתן לכהנת- לג * קנ. - אם כהן נאמן על מומי הבכור- לג * קנא. - בענין שחיטת ומתן דם של חגיגת
 י"ד- לג * קנב. - בענין זמן אכילת חגיגת י"ד- לג * קנג. - אי יוצאים יד"ח מצה במצה עשירה- לד * קנד. - אי במצה בזה"ז איכא
 דינא דלחם עוני- לד * קנה. - זכירת יציאת מצרים בלילה אי הוי מדאורייתא- לד * קנו. - בביאור למען תזכור- לד * קנז. - זמן
 אכילת מותר הפסח- לד * קנת. - זמן אכילת הפסח לר"ע- לה * קנט. - עד אימתי זמן אכילת הפסח לרבנן- לה * קס. - מי שאוכל
 פסח לאחר חצות אי חייב כרת לדעת ראבי"ע- לה * קסא. - אם מותר למלוח את בשר הקרבן פסח- לה * קסב. - מי שבישל
 הפסח אינו לוקה- לה * קסג. - בדין מצות לינה בקדשים- לה * קסד. - אם מותר לצאת ולחזור כשמחויב בלינה- לו * קסה. -
 אם מצות לינה בקדשים נוהג בנשים- לו * קסו. - אם בירכו שהחיינו על מנחת העומר- לו * קסז. - בדין ספירת העומר ביום
 למי שלא ספר בלילה- לו * קסח. - בטעם שנקבצו כל העיירות לקצירת העומר- לו * קסט. - בטעם שעצרת הוא רק יום אחד-
 לו * קע. - בדין חציו לה' וחציו לכם אי הוי חצי חצי בדיוק- לו * קעא. - למ"ד או כולו לה' או כולו לכם אי סגי ברובו- לו *
 קעב. - פלוגתת ר"א ורבי יהושע אי חציו לה' וכו' הוא גם בשבת- לו * קעג. - המקור לתעשה ולא מן העשוי- לו * קעד. - דין מי
 שעשה דפנות ואח"כ סכך ואח"כ סילק הדפנות- לו * קעה. - אוכלין שלא הוכשרו אם פסולין לסכך מדאורייתא- לו * קעו. - אי
 בכל הרגל איכא חיובא דשלמי שמחה- לו * קעז. - אי איכא חיוב שמחה בליל יו"ט הראשון- לו * קעח. - בסוכות איכא חיוב
 שמחה בלילה הראשון- לח * קעט. - ליל יו"ט דעצרת גם נתמעט משמחה- לח * קפ. - איך ילפינן מאך לרבות לילי יום טוב
 אחרון לשמחה- לט * קפא. - מי שיש לו קדשים ששחטן מעיו"ט אי מחויב לאכלם בליל יו"ט- לט * קפב. - בטעם שאין יוצאים
 יד"ח שמחה בשלמי חגיגה- לט * קפג. - אם מי שפטור מראיה פטור גם משמחה- לט * קפד. - בענין השמחה בסוכות- לט *
 קפה. - אי איכא תשלומין לחגיגה- מ * קפו. - אם מקיימים ולא יראו פני ריקם ע"י צדקה- מ *

הטוב ודרך הרע ויבחר לו את הדרך איזה שירצה ושכר מצוה
 בהאי עלמא ליכא, וגם תשלום העבירה הוא העיקר בגיהנם,
 לכך קאמר לשון ברכה וקללה כמו ברכה למשל כשמברכין
 אותו שיהיה לו בנים טובים או יתברך בנכסים, והברכה
 מקוימת בו אעפ"כ תיכף לא חל עליו הטובה רק שמקוים
 ויתברך לאחר זמן וכן ח"ו להיפוך, נותן ולא אמר נתתי דאם
 אומר נתתי הו"א שהבחירה להאדם הוא לילך בדרך טוב
 הוא בתחילת הבחירה, אבל אם בורר לו דרך הרע אין לו
 תקנה אף אם בירר לו אח"כ דרך הטוב, לכך קאמר הכתוב
 נותן והוא לשון הוה, פ"י שאמר הקב"ה שכל ימיך עד תשלום
 ימיך יש לך ברירה אפ"י עד יום המיתה יש לך תקנה שיברור
 לו דרך הטוב, ואם יאמר האדם מה תקנה יש לי אם הייתי
 רשע עד הנה ואח"כ אף אם אברור לי דרך הטוב מה אעשה
 עם העבירות שעשיתי ואין לי תקנה, לכך אמר הכתוב היום
 שהבעל תשובה הוא כקטן שנולד רק שיעשה אח"כ תשובה
 וילך בדרך הטוב מכאן ולהבא, ואם יאמר מה אעשה עם
 היצר הרע כמשי"כ בתנא דבי אליהו אם עשה אדם עבירה לא
 יצטער על העבירה בלבד, אלא יצטער ג"כ שמזה העבירה
 עשה ליצר פתח שיכול לפתות אותו שיעשה עבירות הרבה
 שאם לא עשה העבירה לא היה ליצר פתח כלל לפתות אותו,
 לכך אמר הכתוב אנכי פ"י אני אהיה עמך ואל תירא מן היצר
 כמאמר הגמ' יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו'
 והקב"ה עוזרו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וה'
 לא יעזבנו בידו, ואם יאמר האדם למשל אם האחד קונה
 סחורה מחבירו והמוכר אומר לו אם יהיה לך כך מהסחורה

א. למי נאמר ראה אנכי נתן וכו'

פ"א פכ"ו, ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה, כתב
 רבנו חיים פלטיאל "ראו היה לו לומר דהא ארבים
 קאי דכתיב אנכי נותן לפניכם היום, התרגום תרגם חזו די
 אנא, ואולי היה מדברי הקדוש ברוך הוא שאמר למשה ראה
 אנכי נותן לפניכם היום", וע"י בעל הטורים שכתב "אמר
 בלשון יחיד ופירושו ראה אמר לכל אחד ואחד. ויש מפרשים
 ליהושע אמר ראה אנכי והזהירו לברך את ישראל כשיעברו
 את הירדן. ויש מפרשים לפי שקללות וברכות שבמשנה תורה
 כולם נאמרו בלשון יחיד".

ב. ראה עשרת הדברות שפתח באנכי

שם, כתב בעל הטורים "ד"א ראה אנכי. ראה עשרת
 הדברות שפתח באנכי ותקיים אותם כי כל המצות
 כלולות בהם".

ג. בטעם דכתיב ברכה וקללה ולא טוב ורע או חיים

ומות

שם, ע"י מה שכתב הגר"א (הודפס בסוף זרעים) [וז"ל "מה
 שכתוב כאן ברכה וקללה ולא אמר טוב ורע או חיים
 ומות, מפני שכאן אמר הקב"ה לישראל שיש שני דרכים דרך

להחריב בית המקדש משמע דקרא מזהיר אגרמא, ההיא דרש אגדה הוא ואין למדין מן האגדה[.]

ז. אם מותר לנתון דבר תלוש של הקדש

שם, כתב המג"א (סי' קנ"ב סק"ו) "הא דאסור לנתוץ דוקא דבר מחובר (מהר"מ פדואה סי' ס"ה)", ועי' בתשו' חת"ס הנ"ל שתמה עליו, ועי' בה"ל סי' קנ"ב (ד"ה ואסור לסתור) [וז"ל הבה"ל "ועיין במ"ב מש"כ בשם המהר"ם פאדווה והנה בפמ"ג הבין מדברי מהר"ם דדוקא בדבר שהוא מחובר ממש ולזה הקשה עליו ממבשל בעצי הקדש דמבואר במכות כ"ב דלוקה מלא תעשון כן עיי"ש ונדחק בזה ובאמת לדעתי לא עלה על דעת מהר"ם מעולם לומר כן דא"כ לפ"ז המשבר כלי שרת במקדש דרך השחתה לא יעבור בלאו זה וזה ודאי אינו וגם מפשטיה דקרא דכתיב אבד תאבדון את כל המקומות וגו' את אלהיהם על ההרים [וזה מיירי בתלוש כדאיתא בע"ז מ"ה] וגו' ופסילי אלהיהם תגדעון [ועיין יראים מצוה ע"א] ועי"ז מסיים לא תעשון כן לה' אלהיכם ומוכח דכל דבר קדושה בין מטלטל בין מחובר אסור להשחיתו אלא כונת המהר"ם הוא על מה ששאלו ממנו על ענין פינוי הספסלין והכלים מביהכ"נ אם הוא בכלל נתיצה דבר מביהכ"נ ועי"ז השיב דנתיצה הוא דוקא בדבר מחובר ר"ל כיון שהכלים אינם מחוברים לביהכ"נ אלא הוי דבר בפני עצמו ובסילוקן אין נשחת כותלי ביהכ"נ וגם להם בעצמן אין מקלקל לא שייך בזה שם נתיצה", ועי' באריכות באנצקלופדיה תלמודית (ערך לא תעשון כן לה' אלקיכם).

ה. במקום שמוכרחים למחוק את השם ימחקו ע"י

גדול ולא ע"י קטן

שם, עי' בתשו' חת"ס (ח"ו ס"ח) שדן במקום שמוכרחים למחוק את השם [עי"ש דאיירי שהיה בבזיון בבית הכסא] ימחקו ע"י ישראל גדול ולא ע"י ישראל קטן [וז"ל "ומ"מ מה דשאלתן קמאי, נ"ל להלכה ולמעשה כנ"ל לצוות לגוי קטן למחוק, ואם א"א ע"י קטן יעשה ע"י גדול, ואם א"א יעשה ע"י ישראל גדול, ולא ע"י קטן שלא אתי למסרך להקל במקום אחר, כמו בפיקוח נפש בשבת דאינו נעשה ע"י קטנים [יומא פ"ד ע"ב], מטעם זה. ועוד הכא כיון דמעשה המחיקה אסור רק ע"י הכוונה לשם שמים הותר, וקטן אין בו כונה ודעת, נמצא מספינן ליה איסור בידים. וה' יתן לב טהור לעובדו"].

ו. אם כשעושים מקף בין אות לאות הוא מחיקת

השם

שם, בענין מחיקת השם כשעושים מקף בין אות לאות, עי' באבני נזר (יו"ד סי' שס"ה אות א') מה שכתב בזה [וז"ל "דבר שרוצים להדפיס סידורים ונביאים ותהלים והשמות הקדושים לא יהי נכתבים רק בשינוי קצת באופן שלא יהי בהם איסור מחיקה מן התורה. כי אם הם כהויתן באים עי"ז לכמה מכשולות. אמנא לפעלא טבא ישר. אך בשם יוד ה"א שלא מצאו מקום לתקן רק שיהי' הי' רחוק מה' וקו קטן מחבר. בזה נראה שלא יצא מתורת שם. כיון שגופי האותיות כתקנם רק שרוחקים זה מזה ונראה כשתים. וכיון שהקו מחברם וניכר שהחיבור לעשותם כתיבה אחת. שאות אחת אינה תיבה. וכיון שניכר הכוונה

אעשה לך כך ומרצה לו המוכר בכל מיני התחבולות יאמר הלוקח שבודאי הסחורה לא טובה היא, אף כאן ג"כ יאמר האדם בודאי לא טובה היא הדרך שהקב"ה מרצה אותי בכל מיני רצוים, לכך אמר הקב"ה לפניכם פירוש הוא לפניכם אין אני מכריח אתכם, ולא אמר לכם, שלכם משמע אני נותן בהכרח, ואם יאמר האדם דזהו כשהיה כל העולם צדיקים, אבל מהו אם אני אברור לי לבד דרך הטוב מה אני, לכך אמר הכתוב ראה בלשון יחיד ולא אמר ראו לשון רבים, פי' ראה לפניך ואל תשגיח כלל על העולם אם הם צדיקים וכו', ונחזור הפסוק כסדר, **ראה** פי' ראה לעצמך ואל תשגיח כלל על העולם אם הם צדיקים או ח"ו וכו', **אנכי** אני לא אעזוב אותך ביד היצר, **נותן** תמיד אף שהיה רשע בתחילה יכול לברור עוד דרך הטוב, וא"ת שהקב"ה יכריח לך לכך אמר **לפניכם** שלפניכם הוא ואין אני מכריח אתכם, **היום** אל תירא מן העבירות שהוא כקטן שנולד דמי, ומרמוז בפסוק לשון רבים ג"כ בר"ת של ג' פסוקים ראה אנכי וכו', הרי"ש מראה את הברכה כו', אל"ף מאת כו' והקללה כו', וי"ו מהקללה הוא אותיות ראו"].

ה. איך שייך לקיים אבד תאבדון כל הימים

פי"ב פ"א, אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן ה' אלהי אבתיך לך לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על האדמה, עי' דבר נחמד בחת"ס עה"ת [וז"ל "צ"ע איך שייך לקיים אבד תאבדון כל הימים הלא אינו מאבד אלא פ"א בכניסתן לארץ ודרש הספרי דמייתי ש"ס פ"ק דקידושין ידוע אמצות הגוף שנוהגים בכל מקום אבל אין זה פשטי' דקרא, וי"ל דקאי אסיומא לא תעשון כן לה' אלקיכם ופירש ר' ישמעאל שלא יגרמו עונותיכם להחריב בהמ"ק ולנתוץ המזבח, וזה התנאי הוא לשמור כל התורה כולה כל הימים אשר הם חיים שלא יגרמו בזמן מן הזמנים הריסות מקדש ומזבח ח"ו"].

ה. כינוי שם לע"ז אבוד השם הוא

פי"ב פ"ג, ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, כתב המהר"ק (שורש קס"ב) "וכן בעבודה זרה דריש ואבדתם את שמם וגו' לכנות לו שם כו' ומדאפקינן לכנוי בלשון ואבדתם אלמא שהכנוי אבוד השם הוא".

ו. אם יש איסור נתיצת במות שנבנו בזמן היתר

הבמות

פי"ב פ"ד, לא תעשון כן לה' אלקיכם, עי' בתשו' חת"ס (או"ח ס"ב) שכתב דיש איסור לנתוץ במות אם נבנו בשעת היתר הבמות, והאיסור נתיצה הוא אפי' בזמן איסור הבמות, וילפי' לה מלא תעשון כן לה' אלוקיכם, ועיי"ש עוד בדבריו מש"כ ע"ד רש"י כאן [וז"ל "הנה מבואר פ' כל כתבי אפילו למאן דאוסר גרם כיבוי בשבת מ"מ גרם מחיקת השם שרי דלא תעשון כתיב אבל גרמא מותר ע"ש ק"כ ע"ב, ולמסקנא שם לא פליגי רבנן אר' יוסי אהא, וא"כ כי היכי דמותר גרם מחיקה הוא הדין גרם נתיצה דבחדא מחתא מחתינהו קרא לא תעשון כן, ואף על גב דמייתי רש"י בחומש [דברים י"ב - ד'] בשם ספרי לא יגרמו עונותיכם

יב. לא ישים אדם ספרים אצל אוכלים כדי שלא

יאכלו עכברים הספרים

שם, כתב בספר חסידים (סי' תתק"י) "אף בזמן הזה לא ישים אדם ספרים אצל אוכלים כדי שלא יאכלו עכברים הספרים וכתוב (דברים י"ב ד') לא תעשון כן לה' אלהיכם שלא יגרום אדם שימחק השם דוגמת כל מום לא יהיה בו (ויקרא כ"ב כ"א) שלא יגרום שיהיה בו מום בקדשים כך לא יגרום שתמחק הכתיבה שהיא קודש והשם קודש".

יג. המכלה ממון הקדש במזיד שלא בדרך הנאה

עובר על הלאו דלא תעשון כן לה' אלוקיכם

שם, כתב המאירי (מכות כ"ב). "המכלה ממון הקדש במזיד שלא בדרך הנאה יראה מכאן שהוא לוקה אף על פי שמשלם את הקרן ואזהרתו מואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן ליי' אלהיכם ולא ראיתי לאחד מן המחברים שיזכירה במנינו ושמה מפני שלא זו נתיחד לאזהרת מוחק את השם".

יד. כמה בכורות צריך להפריש אדם מעדרו

פי"ב פ"ו, והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם, ע"י דבר מחודש בפ"י רבינו חיים פליטאל שכתב "ובכורות בקרכם וצאנכם. הק' רב ניסים גאון ז"ל היכי מצי למימר ואכלתם שם והלא אין בכור רק לכהנים. ותיירץ רב ניסים גאון שני בכורות היו מפרישין אחד לכהן והיינו פטר רחם ואחד לבעלים ואותו היה בכור לעדר והיינו דכתיב כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש, ומה תלוי בהקדשו והלא הרחם מקדשו אלא אותו היה של עדר לבעלים. ואין נראה למהר"ח דהא כתיב תרומת ידכם ואלו הביכורים ואותן אינם נאכלין אלא לכהנים, ורש"י מיישבו בטוב דהא נותנים לכהנים והכהנים אוכלים, א"נ האי ובכורות הוי כמו בכיר ולקיש, פי' שיביאו מן המובחר לנדרים ונדבות, והא דכתיב התם תקדיש היינו לומר הרי זה בכור דה"ל דרשינן כל אשר יעבור תחת השבט שצריך לומר הרי זה מעשר", וע"י בהדר זקנים ובריב"א (דברים פי"ד פכ"ג), וע"ע בפענח רזא שכתב "והר"ר משה ממחסיא מצא בס' אחד שהיו נוהגים להפריש שני מיני בכורות, א' פטר רחם, וא' אף שאינו פטר רחם רק שהוא הנוולד ראשון בעדרו כמו ביכורי אילנות והוא נאכל לבעלים, מהר"ר מנחם בר נטרונאי", וע"י באבן עזרא שכתב "לאכול בשעריך, לפני ה' אלהיך תאכלנו (יח), מי שהוא חייב לאכול. והמכחשים אמרו, כי הם שנים בכורים. האחד בכור פטר רחם. והשני בכור עדר. ואין צורך להשיב על הבליהם", וע"י בלקח טוב "ולפי שאמר הכתוב (שמות יג) קדש לי כל בכור והכליל בכורי מצרים ובכורי בהמה כפי הנקמה שנהיתה במצרים כענין שנאמר (שם יב) וה' הכה כל בכור בארץ מצרים וגו'. ואומר (שם) מבכור אדם ועד בכור בהמה ואומר כאן כל הבכור אשר יולד. וטעו האומרים כי הוא בכור עדר ולא בכור פטר רחם ונטתה דעתם לומר כך לפי שאמר הכתוב לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה אי אפשר לומר שהוא פטר רחם שכבר ידענו שהוא לכהנים וטעו ולא אמרו

לעשותה אחת. אחת היא. וכמו שתי תיבות שנקראין כאחת דפסול".

י. אם יש איסור מחיקת השם כשאינו עושה מעשה

בגוף השם

שם, ע"י מה שכתב המנ"ח (מצוה תל"ז) [וז"ל "ועיין בשי"ע בב"י צריך לכתוב יהודא ושכח לכתוב הדל"ת יתלה הד' למעלה וכשר דנקרא עם האות התלוי א"כ אפשר אם כתב השם הוי" ב"ה וכתב דל"ת למעלה הו"ל כמוחק כיון דנקרא עתה יהודא אך באמת ז"א ל"מ דחייב ליכא כיון דאינו עושה מעשה בגוף השם אלא אפי' איסורא ליכא דהתלוי מצטרף להכשיר ולא לפסול דאם תולה אותיות שא"צ בספר תורה אינו פוסל דלא נשתנה כלל רק אפשר דפוסל מטעם יתר אות או תיבה ולדעת הסוברים דאין יתר פוסל ע"י בשו"ת נו"ב מה"ק חיו"ד סי' ע"ד בודאי אינו פוסל אם תלוי למעלה אות לומר שיקרא עם השורה והתיבה מתחתיו וע"י נקרא תיבה אחרת זה אין סברא כלל ול"מ זה בשום מקום ה"ה כאן לענין השם נמי כנ"ב דתלוי אינו רק להכשיר ולא לפסול ומכל מקום באיסור תורה ירא אני להתיר לתלות אות למעלה מהשם רק לענין מלקות נראה דאין לוקין ע"ז", ומבו' בדבריו דתלית אות שעי"ז א"א לקרוא את השם אי"ז חשיב מחיקת השם, אמנם ע"י בביאור הגר"א (יו"ד רע"ו סק"ו) מה שכתב [וז"ל "וע"כ בשנתכוין לקדשן דאל"כ אפי' בשמות הקדושים נמחקין כמ"ש הג"מ וש"פ מהא דסי"ב דלקמן ובמ"ס פ"ה הלכה ב' הכותב יהודה ולא נתן בו דל"ת יתלנו מלמעלה כו' ושם הלכה ג' היה צריך לכתוב את השם ונתכוין וכתב יהודה ולא נתן דל"ת מוחקו וכותב את השם"], ומבו' בדבריו דהוי מחיקה ומוזה מוכיח דהיכא דלא נתכוין לקדש את השם מותר למוחקו.

יא. אם איסור מחיקת השם הוא אף שלא בדרך

השחתה

שם, ילי"ע באיסורא דמחיקת השם אי אסור רק בדרך השחתה או אף שלא בדרך השחתה [דמקור האיסור הוא מלא תעשון כן לה' אלוקיכם, ומהתם ילפי' ג"כ שאסור להזיק דבר קדוש ובזה האיסור רק דרך השחתה], וע"י בשו"ת הרדב"ז (ח"א סע"ז) מש"כ בזה [וז"ל "ואם היה צריך לכתוב תיבה אחרת וכתב שם ההויה לשמו ונתקדש ובא למחקו כדי לכתוב התיבה שהיה צריך והתרו בו והוא אומר מתקן אני אין חייבין עליו אלא דרך השחתה ופשיטא לי דאינו לוקה שהרי לא קבל עליו ההתראה אלא איכא למיבעי אי עבר על לאו או לא כיון דאיפשר לקדור את השם ולגנוז או לכתוב יריעה אחרת או לעשות באופן שלא ימוחק ומוחק עבר על לאו. או דילמא כיון דלא הוי דרך השחתה אינו עובר בלאו. ומסתברא כיון דאיפשר ע"י תקנה והוא מוחק עכ"פ עובר בלאו וזהו שכתב הרב ז"ל כל המאבד שם מן שמות הקדושים ולא חילק בין אם הוא דרך השחתה או לא משום דבכל גוונא הוא דרך השחתה כיון דאיפשר בדרך אחרת. אבל גבי הסותר אבן כתב דרך השחתה וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה לוקה אבל דרך תיקון מותר דאי אפשר לתקן אם לא יסתור ולפיכך אינו חייב אלא דרך השחתה אבל גבי כתיבת ס"ת איפשר לתקן ולא ימוחק"].

בחוו"ל, ועיי מש"כ בזה בשפ"א פסחים ל"ח: [וז"ל "בד"ה זאת אומרת כו' באו לנוב וגבעון כו' קדשים קלים ומע"ש בכל ערי ישראל לכאורה קשה דהא מסתמא בחוו"ל אסור גם בימי נוב וגבעון [ודוקא בערי ישראל היו נאכלין כמו שהיו נאכלין במדבר במחנה ישראל] א"כ גם אז לא בכל מושבות היו נאכלין אך י"ל דהא דכתיב מושבותיכם היינו מושב בני ישראל והוא ארץ ישראל [אבל חוו"ל אינו בכלל מושבותיכם כדאי' במנחות (פ"ג ב) ממושבותיכם ולא מחוו"ל ע"ש אכן בקידושין (ל"ז ב) משמע דכל מושבותיכם מרבה נמי חוו"ל וע"ש בתוס' ד"ה בזמן דמושבותיכם דהכא גבי מצה קאי נמי אחוו"ל ע"ש].

כלום ולא ידעו מה אמרו כי פרשה זו שהיא במשנה תורה עונה על קדש לי כל בכור ולשם הקיש בכור אדם לבכור בהמה מה בכור אדם פטר רחם אף בכור בהמה פטר רחם. ועוד כי עיקר המעשה לא היה במצרים אלא בבכורי פטר רחם כי בכור עדר במצרים לא לקו. מזה למדנו שמה שאמר הכתוב כל הבכור אשר יולד בבכור המיודע הוא שהוא פטר שאין זכר לבכור עדר בתורה. ומה שאמרו למה נאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו חזר על הכהנים שנאמר (במדבר יח) ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה", ועיי בקובץ מוריה (שנה כ"ז ז' ח') שהאריכו בזה.

טו. הא דברגל ראשון עובר בעשה אי קאי אף על מי

שלא עלה לרגל

יח. אם בזמן היתר הבמות היה מותר להקריב גם

בחוו"ל

שם, יליע אם בזמן היתר הבמות היה מותר להקריב גם בחוו"ל, ועיי רש"י סנהדרין (פ"ג. ד"ה תרומה) שכתב "אבל נותר נוהג במדבר ובשעת היתר הבמות בכל מקום", ועיי בספר מרגליות הים שהביא שיש חולקים, ועיי באנצט"ל (ערך במה), ועיי במאירי (קידושין ל"ז). שכתב "ולר' עקיבא לא בא אלא להטעין ליחיד נסכים בבמות ר"ל בבמה קטנה בשעת היתר הבמות שמושב בכל מושבות משמע ואפילו במקום שנאמר ביאה אלא אם כן כתוב בה וישבת בה בפירוש בפרשת מלך ובכורים ולא לחוצה לארץ שהרי אין קרבן בחוצה לארץ אלא לשבע שכיבשו ושבע שחלקו אבל להטעינו נסכים בבמה גדולה לא הוצרך שאף במדבר הקריבום", ומבו' בדברי המאירי דליכא במה קטנה בחוו"ל, אמנם יעוי' בראש יוסף (מגילה י.) מה שכתב [וז"ל "שמעתי שמקריבין בבית חונוי כבר כתבנו לעיל במשנה הא דתנן זבחים קי"ט בשעת היתר הבמות בכל ערי ישראל הוא לאו דוקא דאפילו בח"ל דהא למ"ד קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא מותר להקריב בבית חונוי במצרים שהוא חוץ לארץ"], ומבו' דס"ל דבמה קטנה נוהג גם בחוו"ל, וכ"כ המקדש דוד (קדשים ס"כ אות ב'), ועיי באריכות בשיח השדה לאאזמו"ר זצ"ל (ח"ג זבחים קי"ב). מש"כ בזה, ועיי מלאכת שלמה (זבחים פ"ד מ"ז) [וז"ל "באו לנוב ולגבעון וכו'". גם בח"ל הותרו הבמות כן משמע מפירוש רש"י ז"ל בפ"ק דקדושין דף ל"ז הר"ס אוחנא ז"ל"], ועיי באריכות בזה בספר תורת הבמה [וז"ל השיח השדה "אם נוהג במה בחוו"ל במגילה י' א' שמעתי שמקריבין בבית חונוי בזה"ז קסבר הותרו הבמות מבואר דגם בחוו"ל מותר במה, (וכ"מ קצת בסנהדרין פג' א' ע"ש ברש"י ד"ה תרומה דנוהג נותר בחוו"ל בשעת היתר הבמות, וזה י"ל דמיירי שהוציאוהו מא"י, וכ"מ בזבחים י"ד א' כ"ח ב' כ"ט א' דאין מחשבת חוץ למקומו בבמה משמע אפי' בחוו"ל ואפי' יחשוב להקטיר שם, אך אולי אין פוסל מחשבה משום שאינו מקום משולש דבשר מותר לאכל שם דל"ש יוצא בבמה כמש"כ ראב"ד בתו"כ צו ריש פרשה ה' יוצא כשר בבמה שלא נאמרה אלא במזבח לבד כדכתיב כו', וצ"ע דבאדר"נ פכ"ו אי' כל א"י ראוי למזבח וקאי אבמה בשעת היתר הבמות כמש"כ ריעב"ץ שם משמע דוקא א"י וכ"מ במכילתא ריש בא עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י ראויה למזבח ובילקוט הגי' להקרבא ומשמע דוקא א"י, (ובספרי זוטא ר"פ נשא ארץ כנען כשרה לבית השכינה ואין עבר הירדן כשר לבית השכינה אך שם הכונה לבנות ביהמ"ק), ותי מו"ח שליט"א דשם מיירי בבמת צבור וזה מוכרח אי ברייתא דהתם אתיא גם כר"ש הא ס"ל

שם, יליע בהא דאמרו בגמ' דברגל ראשון עובר בעשה דובאת שמה אי קאי אף על מי שלא עלה לרגל או רק על מי שעלה, ועיי בפנ"י (ר"ה ד. ד"ה ועוד נראה) שנראה מדבריו דמי שפטור מלעלות לרגל לא עבר בהאי עשה אבל מי שחייב ולא עלה עובר בעשה, אמנם בטורי אבן שם (ד"ה צדקות) כתב דאף מי שחייב אם לא עלה לא עבר בעשה [וז"ל "הא ליתא ושיבוש הוא דהא אפי' טהור גמור אי עבר ולא עלה לרגל אף על גב דעבר אעשה דמצות ראיית פנים ועשה דחגיגה ושמחה מ"מ אין עובר בעשה ול"ת דב"ת דהא לא תלו להו רחמנא בראוי לביאה אלא בביאה ממש כדכתי' ובאתם שמה והבאתם שמה דמשמע ביאה ממש, אבל בחייב לבא ועבר ולא בא אין עובר אפילו בראוי לבא כ"ש בטמא אף על פי שהי' שהות לטהר ולא טיהר דאינו עובר בל"ת ועש' דבל תאחר"].

טז. אי עוברים ברגל ראשון בעשה באמר ולא

אפריש

שם, דעת הפנ"י (ביצה י"ט): דהא דעוברים ברגל הראשון בעשה (ר"ה ו.), כ"ז דוקא באפריש ולא אקריב, אבל באמר ועדיין לא הפריש אין עוברים ברגל הראשון, ובטורי אבן באבני שהם (ר"ה ו.) ובצ"ח (ביצה שם) נחלקו עליו, ועיי בקה"י ביצה סט"ז שהאריך בזה, ועיי שפ"א תמורה י"ח. סוע"א [וז"ל "ברש"י ד"ה ל"א אפי' ממרגייהו אפי' הן דשין את התבואה כו' ותמהו בתוס' דאסור בגיזה ועבודה ומ"ש על הגליון בשם הערוך שנכנסו מעצמן לדוש ג"כ אינו מספיק דודאי מחויב הוא לילך ולהורידן מהדישה [הגם דאינו עובר בלא תעבוד כיון שהוא לא הכניסו לדוש מ"מ מדרבנן מוטל עליו למונען מעבודה כמ"ש במל"מ (פ"א מה' מעילה) לענין מרביע ע"ש] ויותר נראה לפרש בכונת רש"י באמר ולא אפריש עדיין ויש לו בהמות בדישה ומעכב עצמו מלהפרישן עד אחר זמן ע"ז אמרה תורה תשא ובאת [אכן ברש"י ביצה (י"ט ב) משמע דבאמר ולא אפריש ליכא עשה להביא ברגל ראשון כמ"ש הפנ"י שם וכ"מ ברש"י סו"פ פנחס ע"ש].

יז. אם בזמן היתר הבמות היה מותר לאכול קדשים

שקרבו בבמה קטנה אף בחוו"ל

פ"ב פ"ח, לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כל הישר בעיניו, יליע אם בזמן נוב וגבעון שהותרו הבמות היה מותר לאכול קדשים שקרבים בבמה קטנה אף

בבמה, הי"נ לויים לא הותרה להם עבודת כהנים, ודוקא זר מכשירינן (בהכונה) [בבמה] אבל לויים לא יעשו אלא עבודה המסורה להם עכ"ל.

וכתב הגרייף פרלא זצ"ל: והשתא אם איתא דלוי פסול בבמה מאי קאמר ולטעמיך, והרי ודאי לר"י אתי שפיר, דהא כיון דטעמי דר"י דאמר מליקת זר אינה מטמאה בבית הבליעה, היינו משום דכשר בבמה כדפרש"י, וא"כ היינו דוקא זר גמור, אבל מליקת לוי דפסול בבמה, גם לר"י מטמאה בבית הבליעה, והשתא א"כ לדידי הא דקתני לא הי' פסולו בקודש מטמא בבית הבליעה, שפיר י"ל דאתי לאתויי מליקת לוי דמודה ר"י בזה דמטמא בבית הבליעה, אלא ודאי ע"כ מוכח מזה דגם לוי כשר בבמה.

מיהו גם זה יש לדחות, דהרי בלא"ה כבר הוקשה לתוסי' שם (בד"ה ולטעמיך וכו') לפרש דנימא דאתי לאתויי בעל מום דפסול בבמה, ולפי מה שהעלו שם דלא כפרש"י אלא טעמא דר"י משום דיליף משחיטה עיי"ש, א"כ אין משם ראיה"י.

כא. אם לחם הפנים קרב בבמה

שם, בפ"י הר"ש משאנץ לתו"כ כתב דבבמה לא קרב לחם הפנים, וצ"ע ממעשה דדוד ונוב עיר הכהנים דמבוי התם דהיה לחם הפנים בבמה, ועי' מש"כ בחי' מרן ר"י הלוי עה"ת, ובחזו"א (קדשים ליקוטם ס"ו סק"א) [וז"ל "והא דאמר זבחים ולא מנחות [ולפי' תוסי' היינו אף בבמה גדולה] היינו ביחיד דקרב ע"פ השדה, אבל ציבור קרב מנחה בבמה גדולה שהרי היה לחם הפנים בנוב ואמרו ר"ה י"ג דקרב עומר בגלגל, ואף לר"ש דלא קרבו חטאות בבמה גדולה דבעינן דומיא דפסח מ"מ מנחות לא ילפינן מפסח, ומנחות חובה הקבוע להם זמן קרב בבמה גדולה ודלא כמש"כ בחזו"א שם, ובזה ניחא הא דערכו לחם הפנים בנוב והקריבו עומר בגלגל אף לר"ש, אבל אין הכרח גמור לזה מלחם הפנים די"ל כיון דלחם הפנים מצותו שיהיה על השולחן תמיד ע"כ מצוה זו נוהגת תמיד וממילא מקריבין הבזיכין גם בבמה גדולה, וכן אין הכרח שהקריבו עומר בגלגל, די"ל דהאיר המזרח התיר את החדש, והא דאמרו ר"ה י"ג א' דהקריבו עומר הוא דלא כר"ש"י].

כב. קרבנות הקרבים בבמה אי בעינן כלי לקבלת הדם

שם, הא דא"י בגמ' (זבחים ק"ג.) דקרבתות הקרבים בבמה אין טעונים כלי שרת, יל"ע אי בעי' כלי לקבלת הדם או שא"צ כלי, דעת המקדש דוד (קדשים ס"ז סק"ב) דבעי' קבלה בכלי [וז"ל "דהא בבמה דליכא כ"ש וליכא קידוש דם בכ"ש, ומ"מ איכא עבודת קבלה אף על גב דמקבל בכלי חול, דכל ד' עבודות יש בבמה כמו במקדש, ואמרינן בגמרא דאם קיבל בכלי חול אם עלה לא ירד שכן כשר בבמה, אלמא דבבמה ג"כ צריך קבלת הדם רק שכשר בכלי חול"י], ודעת המשכנות יעקב (יו"ד ס"י ס"ז עמוד רס"ג עיי"ש באריכות) שאין טעון קבלה בכלי, ועי' באו"ש (פ"ג מפסולי המוקדשין ה"ז) שנקט כהמקדש דוד [וז"ל "גמרא (זבחים פ"ד ע"ב) לן הדם [כשר] שהרי לן באימורים כשר, לן באימורים [כשר] שהרי לן כשר בבשר יוצא, שהיוצא כשר בבמה, ולא אמר יוצא בדם כשר, שהרי יוצא באימורים כשר, ויצא באימורים כשר שהרי כשר בבמה, נראה ברור משום דבבמה אין טעון

זבחים ק"ח דאין מזבח בבמה וע"כ בבמת ציבור איירי, ועי' ספרי זוטא שלח ט"ו סי' ג' רע"א יכול יעשו במה בחו"ל ויקריבו עליה נסכים אמרת לא אמרתי אלא אשר אני נותן לכם כאשר אני נותן לכם אתם עושין במה ולא בחו"ל עכ"ל ומובא ג"כ בילקוט וצ"ע פירושו, ובהגהות הרד"ל זבחים קי"ב ב' כ' דבגלגל נאכל ק"ל אף בחו"ל ובנוב וגבעון רק בא"י, וקשה א"כ משכח"ל חוץ למקומו בבמה, (ועי' רש"י זבחים י"ד א' שכתב בבמה כל הבקעה מקומו עד סוף העולם אך י"ל לענין אכילה וכנ"ל, ועי' מאירי קידושין ל"ז א' דמשמע דאין במה קטנה בחו"ל"י].

יט. מקום אכילת הפסח כשקרב בבמה

שם, הגם שקרבן פסח אפשר להקריבו רק בבמה גדולה (וכמש"כ הר"מ פ"א מק"פ ה"ג), בכא"פ בדין אכילתו הרי הוא כמו בבמה קטנה שנאכל בכל א"י והגם שהקריבו בבמה גדולה [הערות למרן הגריש"א פסחים מ"א.], וז"ל "אכן נראה דאיה"נ הקריבו רק בבמה גדולה אבל כיון שרק קדשים קלים נינהו מסתבר דזה ג"כ נאכל כשאר קדשים קלים בכל א"י אף על גב דלגבי הקרבה ה"ז נקרב רק בבמה גדולה היינו משום דהוי דין מיוחד מקרא דלא תוכל לזבוח הפסח באחד שערך"י].

ג. אם לוי כשר להקריב בבמה

שם, עי' בתשו' מהר"ם מרוטנבורג (שערי תשובות ש"ב סי' רי"ח) שכתב דאע"ג דזר כשר בבמה, בכא"פ לוי פסול דללויים לא הותר לעשות עבודת כהונה אף בבמה עיי"ש [וז"ל "יומה שכתבת שמצאת בשוחר טוב [תהלים כז, ו], ג' עבירות נעשו בעולתו של שמואל, הוא ובמה, ומחוסר זמן ולוי היה, אלמא זר פסול. נראה לי דזר כשר אבל לוי פסול הוא, דדרשינן בפ"ב דערכין [יא, ב] ולא ימותו גם הם גם אתם, אתם בשלהם והם בשלכם במיתה, הם בשלהם אינו במיתה אלא באזהרה, וכיון דאתקיש כהנים ולויים להדדי, כי היכי דכהנים לא אשכחן דאשתרי לעשות עבודת הלויים אפילו בבמה, הכי נמי לויים לא הותר להם עבודת כהנים, ודוקא זר מכשירינן בכהונה, אבל לויים לא יעשו אלא עבודה המסורה להם, ולהכי נקט [שם] בגדעון זר ולגבי שמואל נקט [לוי"י], ועי' ברבינו בחיי וחזקוני ואבן עזרא בקרא דפ' קרח עבודת מתנה אתן את כהונתכם, ועי' בספר תורת הבמה סי' ג', ועי' בחבצלת השרון שהאריך בזה, ועי' בעבודת לוי פ"ג מכלי המקדש, ועי' בספר דף על הדף (זבחים ס"ח): [וז"ל "כתב הגאון ר"י פרלא זצ"ל (בעמח"ס הפי' על סה"מ לרס"ג) בקובץ קרית ארבע (ע' קפט) לפלפל בענין אי לוי כשר להקריב בבמה או פסול, דבספר שערי תשובות למהר"ם מרוטנבורג ז"ל שנדפסו מכת"י, בשער השני סי' רי"ח כתוב שנשאל במאי דתנן ריש פרק בתרא דזבחים (ק"י ע"א) דזר כשר להקריב בבמת יחיד, ובמדרש שוחר טוב אמרינן ג' עברות נעשו בעולתו של שמואל הוא ובמה ומחוסר זמן, ולוי הי', אלמא זר פסול.

והשיב וז"ל: נ"ל דזר כשר אבל לוי פסול הוא, דדרשינן בפ"ב דערכין (י"א ע"ב) ולא ימותו גם הם גם אתם, אתם בשלהם והם בשלכם במיתה, הם בשלהם אינם במיתה אלא באזהרה, וכיון דאיתקשו כהנים ולויים להדדי כי היכי דכהנים לא אשכחן דאשתרו לעשות עבודת הלויים אפילו

ב. אם יש מצוה להקריב מנחה בבמה

שם, אף למייד דמנחה קרבה בבמה בכא"פ אין מצוה להקריב מנחה בבמה, משא"כ בבהמ"ק יש מצוה [יעב"ץ מנחות ע"ה: וז"ל "ומקריב מנחות בירושלים. נ"ב לא ידענא למאי אתא. דהא לר"י אין מנחה בבמה. ואי לדברי האומר יש מנחה. מאי שנא ירושלים מבמה. דלמא איכא לפלוגי. דאף למייד יש מנחה בבמה. מיהא מצוה ליכא משא"כ במקדש בירושלים דמצוה היא"] ועיי' בדף על הדף מנחות ע"ה: שכתב "והקשה בהגהות היעב"ץ אמאי נקט דוקא ירושלים, בשלמא לרבי יהודה (זבחים קי"ג) הרי אין מנחה בבמה ופשיטא דמיירי בירושלים, אולם לרבנן אמאי נקט ירושלים טפי משאר מקומות. וכתב דדלמא איכא לפלוגי, דאף למאן דאמר יש מנחה בבמה, מיהא מצוה ליכא, מה שאין כן במקדש בירושלים דמצוה היא ע"כ.

וכתב בספר בשבילי הקדשים להגרש"ב ליברמן ז"ל (סי' ט"ו הערה י"ב) להעיר על דבריו: אמנם מדברי רש"י בברכות (מ"ח ע"ב) צ"ע על דבריו, שהרי הפסוק "כי הוא יברך הזבח" עוסק בבמת יחיד, ועל זה פירש"י (שם) דברך עליו "אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח", הרי לנו דברים מפורשים שיש "מצוה" באכילת קדשים בבמה.

ובהשקפה ראשונה היה נראה לחלק בין זבחים למנחות, ולומר שכל מה שמצדד היעב"ץ לחדש שאין "מצוה" בבמה, היינו דוקא במנחות, שכן לא מצינו בקרא ענין הקרבת מנחה בבמת יחיד (וכפי שאכן שיטת ר' יהודה שאין מנחה קריבה כלל בבמה). אולם לענין הקרבת זבחים שאמר קרא (דברים י"ב ח') "איש כל הישר בעיניו", וקאי שם על במת יחיד וכדפירש"י שם, (ומבואר בהמשך הפסוקים דמיירי בזבחים ע"ש), ולכך יש לומר דהוי מצוה.

אמנם המעיין בתוספתא ברכות (פ"ה הכ"ג) יראה שגרסינן "היה מקריב זבחים בירושלים" אומר ברוך שהגיענו וכו', כשהוא מקריבם אומר בא"י אקב"ו להקריב זבחים, כשהוא אוכלם אומר בא"י אקב"ו לאכול זבחים, ואף בזה היה ליעב"ץ לדייק אמאי כתיב דוקא "ירושלים", ואם נאמר כתירוצו, יעלה לנו שגם בבמה אין "מצוה", וככל דבריו הנ"ל לגבי מנחות, וכבר הוכחנו שבזבחים ודאי שיש מצוה גם בבמה. אכן אשכחנא בהגהות אור הגנוז על התוספתא שם שהגיה היה מקריב "מנחות" וכו' וכגירסת הש"ס דילן, ולגירסא זו שפיר יש לחלק בין זבחים למנחות וכנ"ל.

ולכאורה יש ליישב דברי היעב"ץ אף לפי הגירסא שלפנינו (וכפי שהיא מובאת בתוסי' מנחות שם ד"ה היה), ונימא דבאמת אין מצוה להקריב זבחים ומנחות בבמה, אבל אם הקריבם יש מצוה לאכול בשר הקרבנות ושירי המנחות, (וכדמוכח מדברי רש"י ברכות מ"ח: הנ"ל). ולפיכך בתוספתא דמיירי לגבי ברכת שהחיינו, שעל ההקרבה גופא כבר הוי מצוה, (ובתוספתא גם הביא הברכה על ההקרבה גופא אקב"ו להקריב מנחות. ומשמעות הסוגיא בפסחים ז: שלשון מעין זה וכמו "לשחוט" "למול" משמעותו שיש עליו חיוב גמור). ואף בקרבנות נדבה כיון שהקדישם יש חיוב להקריבם, משא"כ בבמה, אף שהקדישם, אין מוטל עליו להקריבם. אבל לענין האכילה שפיר כתב רש"י דאף בבמה

כלי שרת, דהוי כלי חול מקבלו, ודם בעזרה נתקדש בקבלת כלי שרת, וכדאמר בסוטה (י"ד ע"ב) דאע"ג דנתקדש בשחיטה טעון כלי שרת לקדשו, וא"כ אין שייך כלל במה לדם, לכן יצאת דמה שפיר אם עלה תרד כיון דנתקדש בכלי לא שייך למילף אותו מבמה דשם אין קודש מקבלו דכליו חול הוי, וכי נתקבל בכלי חול הוי כמו שנשפך על הרצפה"ל.

ג. אם אשה כשרה להקריב בבמה

שם, בענין אם אשה כשרה להקריב בבמה, עיי' או"ש פ"א מק"פ [וז"ל "ומה שחקר עוד המשל"מ אם נשים כשירות (בבמה), נ"ב הדבר מפורש בתו"כ (אחרי פ"ט ה"ז) דכשרים, ועיין בזה בירושלמי מגילה פ"א ה"א תני אחד האיש ואחד האשה ובק"ע ופ"מ שם"], ובתוספתא קרבנות פ"ג ה"ח ובחזון יחזקאל שם, ובשטמ"ק כריתות ד"ג אות י"ד [וז"ל השטמ"ק "דל מנהון הבא על הזכור. וה"ה דהמ"ל דל מנהון הנותן מזרעו למולך דלא אשכתן חיוב זה באשה המעברת זרעה וכן השוחט ומעלה בחוץ דכיון דאשה לאו בת העלאה היא בפתח אהל מועד מסתמא לא מחייבא עליה בחוץ או שמא כיון דזכר כשר בבמה אשה נמי כשרה ולהכי איחייבי עליה בחוץ. ר' ברוך"] [ועיי' דף על הדף זבחים קי"ט: שכתב "ולענין אשה אם כשרה לעשות עבודה בבמה, בתפארת יעקב במשניות כאן מביא מתוספתא שאשה כשרה בבמה, וכן כתב המהר"יט בקידושין (דף ל"ו) הובא במשנל"מ (פ"א ה"א). אבל בשו"ת דבר אברהם (ח"ג סי' א') מביא מירושלמי מגילה (פ"א ה"א) שהאשה פסולה להקריב בבמה, אולם מביא מהתו"כ (פי' אחרי) שמכשיר אשה בבמה ע"ש"], ועיי' מל"מ ריש ה"ל קרבן פסח, ועיי' באנצט"ל (ערך במה), ובתו"כ פ' אחרי מבואר שאשה כשרה בבמה, ועיי' בשו"ת זכר יצחק (ח"א סמ"ח אות ב') [וז"ל "ומ"ש הירושלמי מגילה פ"א ה"א (טז, א) [אחד האיש ואחד האשה אר"י לית כאן אשה איש כתיב בפרשה, הרי דר"י ס"ל דאשה פסולה בבמה קטנה עיין שם בפני"מ. וקשה ממ"ש בתוספתא סוף זבחים עושה אדם במה וכו' ומקריב עליה הוא ובנו ובתו עבדו ושפחתו הרי דאשה כשרה בבמה], הנה לדעתי לא כווננו כלל שבנו ובתו מקריבים כי אם דין אחר איכא בזה. והוא דכמו דבמת צבור בעי שיהא של צבור כן במת יחיד אינו כשר כי אם להיחיד שבנה אותה ולא לאחר, מלבד ליחיד שבנה בתחילה בעדו ובעד בניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו, וכמו שאדם מביא קרבן על בניו ובנותיו (נדרים לו, א) כן נמי כשבונה במה הוי כבונה בשבילם, אבל אחר שלא נבנה בשבילו אינו יכול להקריב.

והנה זה מוכרח דכאן לא מיירי מדין העבודה כי אם מדין עשית הבמה. דלמעלה אמרו הכל כשרים להקריב בבמה אף הגרים ועבדים משוחררים, ומשמע דוקא משוחררים כשרים אבל לא עבדים משועבדים [והטעם משום דעבד הוקש לאשה (חגיגה ד, א)], ועיי' דס"ל להתוספתא דאשה פסולה לבמה כשיטת המכילתא בפרשת בא (יב, כד) דילין מושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך ולא לבנותיך, דנראה דכונו בזה דגם בפסח מצרים היתה העבודה בבנים ולא בבנות, ומזה למדו אף לדורות בבמה אעפ"י דאין כאן פסול דזרות מ"מ אשה פסולה, וא"כ ע"כ לא כווננו על מי שהוא כשר לעבוד רק מעשית הבמה"ל].

כ. אם היה בכמה תרומת הדשן

שם, בענין אם היה בכמה תרומת הדשן, עיי מקדש דוד קדשים ס"כ אות ג' מה שכתב [וז"ל "מ"מ דין סידור שני גזרי עצים ותרומת הדשן ודאי אין נוהגין בקטנה, דאלו העבודות אין שייכים אל הקרבת הקרבן רק שהם עבודות במקדש, ולפי"ז עולת במת יחיד מועלין בה רק עד שהעלן, כמו באימורי קק"ל דנעשה מצותן ולא הוו כשאר עולות דמועלין בהן עד שיצאו לבית הדשן"].

כה. אם שייך בכמה אם עלו לא ירדו

שם, עיי מה שכתב התו"ט (אבות פ"ה מ"ה) [וז"ל "ולא הסריח בשר הקודש - כשלא היה לו פנאי להקטיר בלילה כל האברים שנתעבכו מבערב מעלין אותן בראשו של מזבח ועומדים שם בי ימים או ג' עד שיהיו פנוים להקטירן שאין לינה פוסלת בהן בראשו של מזבח. ונעשה בהן נס ולא היו מסריחין כל זמן עכבתן. רש"י. והא דתנן הכא מעולם כתב במד"ש שאפשר דאתא לאתווי דנס זה היה אפי' שלא בבית המקדש. כגון בבמות. אי נמי בשילה נוב וגבעון ע"כ. ויש להוסיף משכן שבמדבר גי"כ"], ועיי דובב מישרים (חלק ד' ליקוטי תשובות והערות סי' רס"ז) מה שכתב בזה [וז"ל "מה שהביא בשם הגאון מבריסק [ח"י הגרי"ז זבחים י"ב ע"א ד"ה עוד שם] שביאר שהא דהעלו התוס' [שם ד"ה יוס] שגם בכמה שייך אם עלה לא ירד, והעלו דזהו רק אם משלה בו האור. וצ"ע קצת מדברי התו"ט על המשנה ה' בפרק ה' דאבות ולא הסריח בשר קודש מעולם, והביא שם בשם רש"י דהכונה היא שמעלין אותו בראשו של מזבח ועומדים שם בי ימים, שאין לינה פוסלת בראשו של מזבח, ונעשה בהם נס ולא היו מסריחין, והביא בשם המדרש שמואל דהלשון מעולם אפשר אתי לאתווי דהנס הי' גם שלא בבית המקדש אלא אפי' בבמות, ובמקרה זה קשה לאוקמי דאירי שמשלה בו האור, ומוכח קצת דיש להבמה קדושה גם כאשר לא משלה בו האור"], וכן הוכיח מדבריו התורת הקודש.

כז. אם היה שחוטין הוי בקרבנות ציבור בזמן היתר

הבמות

שם, יל"ע בקרבנות ציבור בזמן היתר הבמות שהקריבן (לא בבמת ציבור אלא בבמת יחיד) אם חייב משום שחוטין חוץ [שהרי אסור להקריבן בבמת יחיד], ונח' בזה רבינו דניאל הבבלי והגר"א בן הרמב"ם דלדעת הגר"א בן הרמב"ם ליכא חיוב כרת, ולדעת רבי דניאל הבבלי איכא חיוב כרת, [עיי תשו' מעשה ניסים ס"ב, וברכת אברהם ס"ו].

ל. אם היה היתר במות בשילה

שם, עיי משך חכמה (כאן) שכתב דגם בשילה הגם שהיה איסור במות, בכא"פ בזמן שהארון לא היה במקומו היה היתר במות גם בשילה, ועיי מאירי מגילה ט: דמשמע ג"כ דהכל תלוי בארון [וז"ל "באו לשילה אחר חלוקת הארץ ועמד הארון קבוע עם המזבח נאסרו הבמות"], ועיי בשיעורי הגר"ד זבחים ט: שהאריך בזה, ועיי בספר תורת הבמה ס"א שהאריך בזה.

מברך אקב"ו לאכול את הזבח, דהאכילה הוי מצוה בכל מקום"].

כה. אם יש איסור להקריב אתנן בכמה

שם, בענין אם יש איסור להקריב אתנן בכמה, עיי שפ"א מנחות כ"ה. ובהג"ה שם [וז"ל "וקשה דנימא עון דאתנן זונה ומחיר כלב דמותרין בכמה [דכתי' ל"ת אתנן כו' בית ה' אלקיך ובמה] אינו בכלל בית ה' אלקיך", וז"ל בהגה"ה "בתוספתא פ"ד דתמורה דבאוה"מ שבגלגל אסור כמו באוה"מ שבמדבר משמע כן דבבמת יחיד מותר והא דאיתא בספרי פ' תצא לכל נדר לרבות במה בבמת ציבור קאי דאי לאו קרא הו"א להתיר דגם זה אינו נקרא בית ה' אלקיך שוב מצאתי כן בס' ספרי דבי רב גס י"ל דהא דספרי אסמכתא הוא דהא האי לכל נדר אצטריך לרבות עופות כדאי' שם בספרי ובתמורה (ל' ב) ומדרבנן ודאי גס בבמת יחיד אסור דלא גרע מביהכניס דג"כ אסור כדאי' באו"ח (סי' קנ"ג) ובמג"א שם דאיסור דרבנן הוא ע"ש"], ועיי משך חכמה (בראשית פל"ח פכ"ג, דברים פכ"ג פ"ט) שכתב דאסור בכמה, ועיי בספרי (פ' כי תצא פסקא רס"א) דלהדיא מרבה במה לאיסור אתנן, ועיי בדף על הדף (תמורה כ"ח.), ועיי באנצט"ל (ערך במה) שהביאו שאסור רק בכמה גדולה ולא בכמה קטנה.

כו. אם יש איסור להותיר בקרבנות שקרבנו בכמה

שם, עיי משך חכמה (שמות פכ"ט פל"ד) שצידד דקרבנות שהקריבו בכמה הגם שאם נשאר מהבשר צריך לשרוף אפשר שאין איסור להותיר, אמנם הסיק שיש איסור להותיר, אבל עיי באמבוהא דספרי (פי' נשא עמוד ק"א) שנקט שאין איסור להותיר [וז"ל "והנה לפי"ד התוס' ע"ז ל"ד דכל ז' ימי המילואים היה המשכן דינו כבמת יחיד ולא היה צריך בגדי כהונה, א"כ פשיט דלא קשה מידי דלא היה נפסל כלל ביוצא דבבמה קטנה ליכא איסור יוצא וכמבואר במנחות כ"ה. ובזבחים ק"כ ובכ"ד [ועיי ברש"י מנחות כ"ה דגם בכמה גדולה אין בו איסור יוצא ועיי בתוס' יו"ט בפ"ג דמנחות באורך, אבל ברש"י מעילה ג' מבואר דבבמה גדולה יש בו איסור יוצא ואכמ"ל בזה], אבל אכתי תיקשה לדעת השיטמ"ק בכורות ד: דבימי המילואים לא היה דין המשכן כבמת יחיד יע"ש וא"כ הדק"ל, אכן לדעת השיטמ"ק יש לפרש הקרא דוהנותר בבשר ובלחם באש תשרפו דאין הכונה על נותר ממש היינו למחרת כשנפסל משום נותר, רק דהכונה על קדשים שנשתיירו אחר פירוק המשכן דנפסלו משום יוצא וצריכין שריפה דכל פסולי קדשים בשריפה כמבואר בתו"כ פ' צו ובר"מ ז"ל רפ"ט מהלכות פסולי המוקדשין, ועיי שו"ת נו"ב ת' או"ח סי' צ"ו, ואדרבא יש ליישב בזה מה דקשה לכאוי' דלמה לא מצינו כלל בקרא זה שיהא אסור להותיר והול"ל לא תותירו עד בוקר והנותר באש תשרפו, כמו בכל מקום בכתוב כשאומר והנותר באש תשרפו אמר מקודם לא ינוח ממנו עד בוקר, אך בהנ"ל א"ש דבאמת אין הכונה כאן על נותר ממש היינו ביום המחרת, כי אם בקדשים שנשתיירו בשעת פירוק המשכן דנפסלו משום יוצא וא"כ ליכא כאן איסור נותר ודו"ק"].

לא. למ"ד יש עופות בבמה אם טעונים שחיטה

שם, יליע למ"ד יש עופות בבמה אם טעונים שחיטה או לא, ועי' מש"כ בדף על הדף (זבחים ס"ט). [וז"ל "בספר מקור ברוך (ח"ב סי' ח') הביא חידושו של הגי"ר איציל פוניביז'ר בספרו זכר יצחק (הו"ד בספר נאות יעקב ס"ב), **דלמ"ד יש עופות בבמה, דינם בשחיטה כבחולין ולא במליקה כקדשי מזבח**, והקשה עליו, והרי מזה שאמרה הגמ' כאן: מאי שנא מליקה דישנה בבמה, יש ללמוד דעוף בבמה הכשרו הוא במליקה, וכוונת הגמ' לכאורה, שהואיל ומליקת עוף בבמה כשרה בזר, נימא דמליקת עוף במקדש לא תרד שהרי היא כשרה בבמה. וצ"ע על הזכר יצחק"].

לב. חיבן נאכלו השלמים במדבר

שם, כתב בפירוש הטור "והרמב"ן פירש, כי ישראל נצטוו במדבר לזבוח בקרם וצאנם שלמים לה' לפני המשכן, אבל באי זה מקום שיהיה המשכן יעשו אותם, ואם לא ירצה לאכול בשר לא יתחייב להביא קרבן כלל, **וגם אינו חייב להביא בכורות ומעשר בהמה, והנה לא יביא בחיוב למשכן כלל, ואפילו ברגלים לא נתחייב לבוא שם, וכן אחרי זריקת הדם והקטר החלב בשלמים יאכל אותה במדבר בכל מקום שירצה**, כי לא נתן להם הכתוב מחיצות, אבל יאכל אותם במחנה וחוף למחנה, והנה אין להם בכל ענין הקרבנות חובה, רק איש הישר בעיניו יעשה, על כן צוה בכאן כי אחרי המנוחה והנחלה לא יעשו כן, אבל יבאו בחובה למקום ידוע המיוחד, נבחר מהשם ויביאו שם הזבחים והמעשרות והבכורות, ויאכלום שם במחיצה לפני השם. ומה שאמרו רבותינו מכאן בדבר הנידר ונידב שהוא קרב בבמה מיותר הפסוק [איש כל הישר בעיניו] דרשו כן, כמו שמפרש בפרק בתרא דזבחים (ק"ז, ב). **ואינו מבין מה שכתב "כי יאכל אותם במדבר באי זה מקום שירצה, כי לא נתן להם הכתוב מחיצות", דהא תניא בפרק בתרא דזבחים (ק"ב, ב), קדשים קלים בכל מחנה ישראל, ומפרשינן ליה בכל מקום שחנו, אבל לעולם חוץ למחנה לא, ועוד תניא התם (שם קטז, ב) כשם שמחיצות במדבר, כך מחיצות בירושלים. ואפשר שרוצה לומר, באיזה מקום שירצה, שהרי בכל מקום שהיה המחנה היו אוכלים".**

לז. אם אשה חייבת על העלאת הוי"ו

פ"ב פ"ג, השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה, יש מן הראשונים (עי' שטמ"ק כריתות ג: ובהשמטות ג.) שמסתפקים באשה אם פטורה על העלאת חוץ, כיון שאינה ראויה להקריב בפנים, או שכיון שהזר כשר בבמה, אף האשה כשרה בבמה, ולכן חייבת בחוץ (הו"ד לעיל).

לח. שיעור אכילת דם

פ"ב פט"ז, רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים, יליע בשיעור איסור אכילת דם אם הוא בכזית או ברביעית, ועי' כריתות כ"א: כ"ב. דמבו' דהשיעור הוא בכזית, אמנם יעוי' ביבמות קי"ד: דמבו' דהשיעור הוא ברביעית, ועי' רש"י יבמות שם, ועי' מנ"ח (מצוה קמ"ח סק"יג), ועי' באנצט"ל (ערך דם) שהאריכו בזה [וז"ל

הרש"ש "גמ' אבל דם דעד דאיכא רביעית. ק"ל דמשמע בכ"מ דחיובו בכזית בכריתות (יד כב) ובחולין (פז ב) ענוש כרת והוא דאיכא כזית מטמאין באהל והוא דאיכא רביעית וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהל' מאכלות אסורות וכ"כ רש"י בעירובין (ד) ובסוכה (ו) ובפסחים (מד). וכ"נ משום דכתיב ביה לשון אכילה וסתם אכילה בכזית וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהל' תרומות הל"ב לענין שתיית תרומה דבכזית והוא מהתוספתא ובחולין (קכ) גבי המחא את החלב והמחה את החמץ וגמעה אמר שם דהוה בכזית ועי' ברפ"ו דנזיר. שוב ראיתי בתוס' זבחים (קט) ד"ה העולה שכי' אף על גב כו' ומשקין ברביעית ה"מ בשתיה אבל דרך אכילה ששרה פתו ביין שיעורן בכזית ועמשי"כ ביומא (פ ב). ולפ"ז נוכל ליישב קצת סתירת הסוגיות דכריתות (כב) מיירי שאכל הלב עם דמו דהיינו דרך אכילה. וכן בשאר המקומות שנזכר בהם כזית יל"פ עדי"ז. אולם ק"ל עי"ד התוס' מהא דרפ"ו דנזיר דרע"א אפי' שרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב ובגמ' שם ת"ק כו' ור"ע כו' ע"ש ופיר"ת שם בתוספות דבאכילה כ"ע ל"פ דבכזית וכי פליגי בשתיה דלמ"ר ברביעית ולר"ע בכזית מהיכא שמעינן לר"ע דפליגי על מ"ר בשתיה דהרי ל"א אלא דשרה פתו ביין וזה הוה כמו אכילה דאף מ"ר מודה בו דהוה בכזית ודוחק לומר דהש"ס סמיך בזה על התוספתא שהביאו התוס' בסוכה (ו) ע"ש דמבואר להדיא דר"ע מחייב על שתיה ממש בכזית. (ועמשי"כ בעי"ז סז ב בס"ד) ועוד דהמשנה לא בארה עיקר פלוגתתן במאי דפליגי ר"ע על מ"ר. ולולי דברי התוס' היה אפשר לומר דהא דאמרי' משקה הבא לאוכל כאוכל דמי היינו שהיא נעשה כאותו אוכל ולכן בההיא דנזיר א"א לחייבו מטע"ז בכזית דהא הפת היתר הוא לנזיר והא דמעילה האוכלין ג"כ דאיסורא. וכן הא דציר שע"ג הירק דיומא (פ ב) שניהן שוין לאיסורא ביה"כ. ולענין קושייתנו מהא דלב בכריתות י"ל כיון שעדיין לא יצא ממקומו לכן הוה תורת אוכל עליו וכמו דאמרי' בב"ב (פ) דבש בכורות א"י מידי מאכל לעולם ע"ש בתוס' וכן בפסחים (לג ב) גבי ענבים ודברי התוס' יש ליישב דע"כ לא קאמרי דדרך אכילה הוא בכזית אלא בפניגול ונותר וטמא דאיסורן כתיב בלשון אכילה (וכן דם כתיב איסוריה בלשון אכילה) אבל יין דנזיר דכתיב איסוריה בלשון שתיה לא מהני אפי' בדרך אכילה להיות שיעורו בכזית. ולכן מוכח שפיר מדר"ע דאפי' שתיה בעיני' בכזית. והנו"ב בחלק או"ח סוף סי' ל"ו כתב בפשיטות דשיעור משקין האסורים ברביעית. ולפי מאי דאיתא בשבת (עז) דרביעית דם אם יקרש יעמוד על כזית. מיושב הסתירות שזכרתי (ולא נצטרך לדברי התוס' דזבחים הנ"ל) דאידי ואידי חד שיעורא והא בקרוש והא בצלול. ולפ"ז מופרך המהרש"א במשי"כ דאי כתיבי שרצים וטומאה איכא למיפרך מה להנך שכן בכזית. אבל דם עד דאיכא רביעית. ועוד קשה לדבריו ל"ל להש"ס לומר גבי שקצים משום דאיסורן במשהו והיינו בבריה הל"ל דאיסורן בכזית משא"כ דם דהוה ברביעית"].

לח. בדין דם נבלה שבשלו

שם, הא דאמרי' דדם שבשלו אינו עובר עליו (מנחות כ"א), זהו רק בדם שחוטה ולא בדם נבלה [אחיעזר ח"ג סל"א], ועי"ש שדן אי אית ביה רק איסור נבלה או גם איסור דם.

לו. דם שנתערב במים אם מותר לאכלו מן התורה

שם, דעת האיסור והיתר הארוך (ש"י ס"כ) דדם שנתערב במים אין בו איסור אכילת דם מה"ת, כיון שאינו ראוי להקרבה ע"ג המזבח וכל שאינו ראוי להקרבה ע"ג המזבח אינו אסור מה"ת, וע"י מני"ח מצוה קמ"ח סק"ו [וז"ל "ובחוות דעת סי' ע' מביא בשם אור"ח דדם הכבוש אינו אלא מדרבנן דאינו ראוי להקרבה שמעורב בו מים. ולכאורה קשה הא דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר לזריק' כמבואר בפי' התערובו' ובר"מ פ"ח מפסה"מ. אך באמת מבואר שם דדוקא בנפל מים לדם אבל אם נפל דם לתוך המים ראשון ראשון בטל וזה הוי דם שנפל למים. והנה בגוף הדבר יש לחקור אם יש חילוק בין נפל בב"א או זה אחר זה אך אכ"מ ובגמרא משמע דבכ"ע מים שנפל לתוך הדם בטל וא"ר לזריקה. אך תמ"י לי אם נא' דדם הנתערב במים כיון דא"ר להקרבה א"ח משום דם אם כן מאי מקשה השי"ס פסחים שיטה דחזקי' והרי דם דרחמנא אמר לא תאכל ותנן אלו ואלו מתערבין באמה כו' ונמכרים לגננין וקשיא לר"א דאמר כ"ה דכתיב לא יאכל כו' וכאן גבי דם מבואר דנמכר משמע דמותר בהנאה. ומאי קושיא כיון דמתערבין באמה היינו אמת המים שהי' בעזרה ע"פ ת"י א"כ כיון דנתערב במים פקע איסור דם ע"כ מותר בהנא' דאין כאן איסור דם מוכח דבכ"ע אפ"י נתערב יש בהם איסור דם. ואפ"ל דהסוגיא אזלא למאן דאמר במנחות כ"א דם שבשלו עובר עליו י"ל דגם בדם המעורב עובר אבל למ"ד דם שבישלו א"ע דא"ר לזריקה אם כן ה"ה דם המעורב במים דא"ר לזריקה א"ע אך צ"ע בסוגיא שם על כל פנים ראייה ברורה מסוגיא זו דדם המעורב במים חייב משום דם ויש עוד לחקור בטעם כעיקר ומסוגיא דמנחות ואכ"מ"].

לו. בשר קרשים ואימורים שעולים על המזבח

צריכים מליחה

שם, ע"י מה שכתב המנ"ח (מצוה ל"ב) [וז"ל "ולעני" דבשר קדשים ואימורים שעולים ע"ג המזבח ודאי צריכים מליחה להוציא דם לשיטת הר"מ המ"א דדם האברים שלא פ"י אסור מה"ת ואפ"י אם נאמר דמותר מ"מ לשיטתו ולשיטת רש"י דדם שבישלו ומלחו אסור מה"ת והד"ע עתיקים א"כ היאך יכול להניח לשרוף אברים ואימורים הא האש שואב הדם והיאך מקריב ע"ג המזבח דבר האסור הא בעינן ממשקה ישראל וכו' ודם זריקה וחלב מצותו בכך כמבואר פ"ק דמנחות אבל אחר כך להקריב דם ע"ג המזבח ודאי אסור וא"כ צריכים למלוח תחלה להוציא דמו א"כ הו"ל מפרק וכתבה התורה דאפ"י בשבת אך ז"א באמת כיון דצריכים למלוח דב"ז אינו ראוי למזבח א"כ לא הי' צריכה תורה להתיר כי בל"ז הו"ל מכשירי הקרבן כמו שחיטה וכדומה דא"א להיות בל"ז ומחללין שבת כי התורה התירה כל צרכי קרבן בשבת וגם ז"פ דודאי המליחה להפליט דמו צריך הדחה ג"כ מפני הדם והמלח שעלי' והמלח שצותה התורה להקריב הקרבן במלח ודאי אסור להדיח ואם הדיח הו"ל כאילו הקריב בלא מלח ועובר על עשה ול"ת ער"מ ה' א"מ א"כ מליחה זו לקרבן הוי פעם אחרת לא להפליט דמו ומאי חילול שבת יש בזה?], ומבוי' בדבריו דהיו צריכים למלוח את האיברים והאימורים שהקטירו ע"ג המזבח ב'

פעמים, א. כדי להוציא את הדם ואת המלח הזה הדיחו אח"כ, ב. מדין מצות מליחת הקרבן.

לח. כהנים עניים ולויים אם יש להם חלק במתנות

עניים

פ"ב פי"ח, כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך ושמתת לפני ה' אלהיך בכל משלח ידך, ע"י מש"כ בשו"ת בנין ציון החדשות (סנ"ד) [וז"ל "ב"ה אלטאנא ט"ו מנחם תרכ"ה לפ"ק. לבני הרב מו"ה בן ציון שיחי'.

נסתפקת בני אם עניי כהנים ולויים יש להם חלק במתנות עניים ובפרט במעשר עני מפני שלא מצאת דין זה מפורש ברמב"ם ובפוסקים. ורצית לפשוט הספק ממשנה דפאה (פ"ח מ"ו) מדה זו אמורה בכהנים ובלויים ובישראלים וע"פ חילוקי הפירושים שבין הרמב"ם ובין הר"ש שם ובין התוס' רי"ד בקדושין (ד' נ"ח). ושוב הוכחת ממש"כ התוס' בקדושין (ד' כ"ז ע"א) דודאי מותר ליתן לכהן וללוי מעשר עני אף שקבל כבר מתנות כהונה. מכ"מ הנחת בצ"ע מפני שבפוסקים לא הוזכר הדין.

על זה אשיב: לפענ"ד בענין ספיקדן אם עניי כהנים ולויים יש להם חלק במתנות עניים. הראיות שמצאת הם על דרך הישר. אבל להלכה ודאי מוכח שמותר לכהן וללוי ליטול לקט שכחה ופאה מדתנן בחלה (פ"א) הלקט שכחה ופאה פטורין מן המעשרות ומפרש הטעם בירושלמי הביאו גם הר"ש וברטנורא דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב אתה ליתן לו יצאו אלו שיש לו עמך. וכ"כ התוס' בב"ק (ד' כ"ח) ד"ה זה מדרשה זו דספרי דאם הלוי עני נוטל פאה ע"ש. וא"כ הוא הדין לקט ושכחה ושאר מתנות עניים דמאי שנא (גם רש"י בסוטה ד' מ"ג ע"ב הביא בספרי ע"ש). אכן עדיין יהי' מקום לספק אם מותר ליתן לו גם מעשר עני דשאני לקט שו"פ דאין לו כנגדו אבל כנגד מעשר עני הרי יש לו מעשר ראשון בכל שנה כמו שהוכיח גם בני נ"י יפה. **אמנם ג"ז מפורש בספרי (פ' ראה) הביאו גם רש"י שם והלוי אשר בשעריך. אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני. אין לך מעשר עני הזמינהו על שלמך עכ"ל. הרי בפירוש שמותר ליתן לו מעשר עני. ומזה תראה בני נ"י שדינים שאינם מבוארים בפוסקים ימצא להם לפעמים פשוט והתפשטות במשניות וספרי. ולכן איעצך הוי מרגיל עצמך להיות בקי מאד במשניות וברש"י על התורה שהוא לתועלת גדול לכמה ענינים. והרבה פעמים שפשטתי שאלות שלא נמצאו בפוסקים מן המשנה וכן פירש"י על התורה הוא לתועלת גדול להיות בקי בספרא וספרי ובמדרשים מלבד התועלת הפשוט להבין פירוש הפוסקים על נכון ויהי' אלקים עמך. כ"ד אביך, הקטן יעקב"ל.**

לט. בטעם שבגולה אינו מוזהר יותר על עניי הלוי

פ"ב פי"ט, השמר לך פן תעזב את הלוי כל ימך על אדמתך, כתב בפענת רזא "על אדמתך פירש"י אבל בגולה אינך מוזהר עליו ביותר מעל עניי ישראל, ונראה הטעם דבא"י יש לישראל נחלה וללוי אין לו לכן צריך ליתן עיניך עליו, אבל

יהיה לכם בשר החולין מותר, כי אי"א שתלכו כולכם ממקום רחוק אל המקום אשר יבחר ה' ותזבחו זבחים שלמים כל מה שתאכלו, ועי"ע מש"כ בזה באריכות בספר אבני המקום שם.

מג. אם יש איסור שחיטת חולין בעזרה בלילה

שם, עיי' באתון דאורייתא (כלל א') שדן באריכות אם יש איסור שחיטת חולין בעזרה בלילה.

מג. אם יש איסור אינו זבח בעוף

פי"ב פכ"א, כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם וזבחת מבקרד ומצאנד אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך, ילי"ע למי"ד דיש שחיטה לעוף מה"ת אי יש איסור דאינו זבוח, ועיי' בחי' הגרעק"א חולין י"ב. דנקט דיש איסור, ועיי"ש שהביא מהפמ"ג שכתב דאין איסור דאינו זבוח, ועיי' או"ש פי"א ממקואות ה"ח אות ד' דנקט דאיכא איסורא, ובשואל ומשיב מהדורא תנינא ח"א ס"ט, ובמשנה הלכות ח"י סעי"ט [נו"ל "ולפום ריהטא עלה בדעתי לומר לפי מה שחידש כק"ז בשו"ת הנ"ל דאפילו למי"ד יש שחיטה לעוף מה"ת מי"מ איסור דאינו זבוח ליכא רק בבהמה דכתיב וזבחת מבקרד אבל בעוף ילפינן שחיטה מה"ת מכאשר צויתך מלמד שנצטווה משה בעי"פ חולין כ"ח ועל רוב אחד בעוף וכו' והיינו רק לסלק איסור אבמה"ח או נבלה עיין תוס' שבועות כ"ג ד"ה האוכל אבל עשה דזבחת אין וכיון דליכא איסור דאינו זבוח אין איסור עשה בח"ש ע"ש מה שהאר"ך בדברים נפלאים, ולפי"ז י"ל דהא דאמרו התוס' דמי"מ אבמה"ח דידהו אסור משום דבעי שחיטה אין זה משום דאיכא איסור עשה דשאינו זבוח אלא לסלק איסור אבמה"ח או נבילה אבל כי כן כיון דליכא איסור דאינו זבוח א"כ תו ליכא נמי איסור עשה דלחול בח"ש וצריך להיות דוקא בכזית ולא תקשה ליה להפמ"ג.

שבת וראיתי דדבר זה שיבוש הוא שהרי התוס' כתבו חיה ועוף ובחיה נראה דאיכא איסור עשה שאינו זבוח אפילו לשחיטת כק"ז הנ"ל, איברא דבגמ' שם ר"א הקפ"ר ברבי אומר מה ת"ל אך כאשר יאכל את הצבי וגוי וכי מה למדנו מצבי ואיל מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש צבי ואיל לפסולי המוקדשין מה פסולי המוקדשין בשחיטה אף צבי ואיל בשחיטה ע"ש נראה דבחיה נמי דילפינן שחיטה מה"ת מההיקש דצבי ואיל הוא דילפינן ולא מקרא דזבחת וא"כ י"ל דה"ה לענין חיה אף דהקשה הכתוב לענין שחיטה ובעי שחיטה מה"ת אבל לענין עשה דשאינו זבוח לא הוקשו החיות דקרא דזבחת בבקר ובצאן כתיב וא"כ אתי שפיר מה שכתבנו לעיל והדיחוי חוזר ונראה הוא. ובהא נראה ליישב שיטת הכת"ס ז"ל שכתב לישב דברי הפמ"ג מקושיא אחרת שהקשו עליו דאין משני ר"ל בשבועות כ"ג במפרש ח"ש וכו' הא גם בח"ש נבילה איכא איסור עשה שא"ז ואין איסור שבועה חל על איסור עשה כמ"ש תוס' שם ות"י הכת"ס ז"ל דמשכחת לה בנבילת עוף דליכא איסור שא"ז, אלא דראיתי לכק"ז הנ"ל באו"ח סי' ע"ז שהביא דברי הכת"ס ותמה עליו דהרי בא ליישב בזה שיטת הפמ"ג והפמ"ג העלה שם דגם בעוף יש איסור שאינו זבוח ע"ש, אבל לפי"ז אזדא לן נמי תירוצן שכתבנו לעיל מפמ"ג ויש לדחוק קצת וצ"ע"ל.

בגולה גם לישראל אין לו נחלה לכן שניהם שוים שם, בכור שור, (ולו נראה הטעם דשם הוא במקום שימוש לכן מוזהר עליו ביותר להחיותו ולהספיקו, אבל בחו"ל אינו בשימוש אין מוזהרין עליו יותר, ד"א כי הארץ הוא אשר עיני ה' אלהיך בה וגוי' להשפיע לך בעצמו וכבודו מבלי שום סירסור ואמצעי לכן צריך גם אתה לשום עיניך בפרטות על בני פלטיין דידי', דהיינו להקדימם, אבל בחו"ל שהוא שותה ע"י אי"י כשם שאתה מושפע באגב בלי השגחה פרטית כך אינך מחויב להשפיע לשום זולתך בהשגחה פרטית כ"א באגב דהיינו שיהיו שניהם שוים לך).

מג. אימתי ראוי לאדם לאכול בשר

פי"ב פי"כ, כי ירחיב ה' אלהיך את גבלך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר, עיי' דבר נחמד בשפתי כהן כאן [נו"ל כ"י ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגוי'. לימדה תורה שלא יאכל בשר אלא אחר הרחבה ואחר אמירה זהו ואמרת אוכלה בשר, ואחר תאוה, זהו כי תאוה נפשך, ועם כל זה לא התיר לו אכילת הבשר עד שגברה עליו התאוה ביותר זהו בכל אות נפשך תאכל בשר, לא טוב אתה מאדם הראשון שלא אכל בשר כל ימיו, וכן אברהם אמר ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפנייהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו והוא לא אכל, וכן ביצחק נתאוה ולא רצה לשחוט משלו אלא אמר לעשו וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים, ורבקה לקחה עזים ועשתה לו מהם מטעמים לא טלאים לפי שהן שמנים שיש להם אליה ולא היה אוכלן, אלא עזים. יעקב אבינו ישב בבית שם ועבר ובבית לבן ובדאי בבית לבן הארמי לא אכל בשר כי נבל הוא והיו שני קהות עליו ואמרו אך עצמי ובשרי אתה, ובבני יעקב נאמר (בראשית ל"ז, כ"ה) וישבו לאכול לחם, וביוסף נאמר (שם מ"ג, ל"א) שימו לחם, ומה שאמר וטבוח טבח והכן (שם, ט"ז) אולי היו עופות כי לא היו אוכלין במצרים בהמה לפי שהיא עבודתם, לפי שהבשר משמן ומעדן הגוף ואי אפשר לעבוד ה' מתוך עידון ויבוא לידי שכחת הבורא יתברך שנאמר (דברים ל"ב, ט"ו) וישמן ישורון ויבעט, ויבוא לידי גאווה שנאמר (תהלים י"ז, י') חלבמו סגרו פימו דיברו בגאות, ובמקום שגאווה מצויה עבודה זרה מצויה, כי לא הותר אכילת הבשר אלא לחולה או מחמת חולשה, או לענג שבתות וימים טובים או לסעודת מצוה כגון חתן וברית מילה"ל].

מא. אם בירושלים הותר בשר תאוה

שם, עיי' מש"כ בחכמת מנוח ביצה כ. [נו"ל "הג' שלמי נדבה שהתנדב ביום טוב משום שצריך לאכול בשר ובירושלים לא היו רשאים לשחוט שום בהמה לחולין אלא לשלמים בבית המקדש משום שנא' כי ירחק ממך המקום וגוי' כי ירחיב וגוי' ודרז"ל ברחוק מקום אתה זבוח חולין ולא בקירוב מקום כמו בהיותם במדבר"ל] ומבואר בדבריו חידוש עצום דגם לאחר שבאו לארץ, בירושלים לא הותר להם בשר תאוה, אמנם הרמב"ן דברים פי"ב פ"כ כתב להדיא דגם בירושלים הותר בשר תאוה [נו"ל "ואין טעם כ"י ירחק ממך המקום" שיהיה מותר בהרחקת המקום בלבד, שאם כן יהיו אסורים יושבי ירושלים בבשר תאוה. אבל עם כל ישראל ידבר ויאמר להם, כי כאשר ירחיב השם את גבולכם ולא תהיו כולכם יושבים סביב למשכן כאשר אתם היום במדבר

מד. בטעם ריבוי האזהרות בדם

ע"ו): בשם הרמ"ה שכתב "ודקאמר רבי שמעון נמי דכל העומד לזרוק כזרוק דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי לאו למימרא דאף על גב דלא נזרק הדם ולא נפדה הקדש מותר באכילה חדא דהא קרא כתיב ודם זבחין ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל ועוד דאם כן אדקא מיירי בה רבנן לענין טמויי טומאת אוכלין ילמוד לענין היתר אכילה וכל שכן לטמויי טומאת אוכלין אלא הא קא משמע לן דדיינינן בהו כדון דבר הראוי לאכילה ואוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרינן ביה שהרי היה ראוי לזרוק את הדם ולהתיר את הבשר באכילה ולפדותו ולהתירו לאכילה לאחר פדיון והיינו דקאמר רבי שמעון כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי".

מז. אי שרי לאכול מהבשר קודם שפיכת שיריים

שם, ע"י עוד במה שכתב המשך חכמה [וז"ל "ולפום הך תנא דריש פרק בית שמאי (זבחים לו, א): מנין לכל הדמים שטעונין מתן דם ליסוד, ת"ל "ודם זבחין ישפך", דקרא אמר דכל הזבחים נשפכים שירים ליסוד. ועל זה אמר קרא דאחרי מתן שירים ליסוד, אז "והבשר תאכל", אבל קודם שפיכת שירים ליסוד לא תאכל בשר. ועל זה לא ידענא קל וחומר מאימורים, דשירים לא מעכבי. וכיון שכאן כתב בעשה דקודם לא תאכל, אתי שפיר מה דדרשו (סנהדרין סג, א) לאזהרה מקרא (ויקרא יט, כו) ד"לא תאכלו על הדם" - והדם במזרק, דגם כן על שפיכת שירים ליסוד כמו שפירש חתני נ"י (ז"ל שם"י), ומבוי בדבריו דגם קודם שפיכת שיריים ליסוד אסור לאכול מהבשר, וע"י שפ"א זבחים י"ג. [וז"ל "ואפשר משום דאסור לאכול הבשר קודם הקטרה וה"ה מסתמא קודם שפיכת שיריים להכי ס"ד דחשיב מכשירין"].

מז. למי נאכל קרבן חגיגה לאחר הקטרת האימורים

שם, כתב המאירי (סוכה ט.) "כשם שחל שם שמים על החגיגה לאסרה עד לאחר הקרבת אימורין ואף לאחר הקטרה דוקא לבעליו ומשלחן גבוה ליאכל בקדושה", ומבואר במאירי דחגיגה לאחר הקטרת האימורים נאכל רק לבעלים, וד"ז צ"ע דהא חגיגה הוא שלמים ונאכלים לכולם, ועי"ש בהערת המהדיר שתמה בזה, וע"י מש"כ בתורה שלמה (ויקהל פקודי במילואים) שאי"ז כונת המאירי.

מט. רק בע"ז הקב"ה פוקד עון אבות על בנים

פ"ב פל"א, לא תעשה כן לה' אלהיך כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, כתב הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"א פנ"ד) "ודע כי אמרו פוקד עון אבות על בנים אמנם זה בחטא של עבודה זרה לבד לא בחטא אחר, והראיה על זה אמרו בעשרת הדברות על שלשים ועל רבעים לשונאי, ולא יקרא שונא אלא עובד עבודה זרה לבד (כמו שפירש ז"ל בפרק ל"ו מזה) כמו שאמר כל תועבת ה' אשר שנא" [והו"ד גם בספר הבתים].

פ"ב פכ"ג, רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר, ע"י מש"כ בפ"י הטור הארוך שכתב "רק חזק לבלתי אכול הדם. אמרו רבותינו מלמד שהיו שטופים באכילת דם (ספרי). וכתב הרמב"ן, ודאי זה הטעם מספיק לריבוי אזהרות שבו, אבל אין מתישב לי, למה אמר זה הלשון "רק חזק", כי מה חוזק ואימוץ יש בהזהר מן הדם, והיה ראוי שיאמר לחומר "השמר לך לבלתי אכול הדם", ומצאנו לשון חוזק כשמזהיר בכל המצות, שאמר הקב"ה ליהושע רק חזק [וגו'] לשמור לעשות [ככל התורה] אשר צוך משה עבדי (יהושע א, ז), אבל במצוה אחת לא נמצא כן, ומה צורך לחיזוק בשב ואל תעשה ממצות לא תעשה אחת. אבל נראה, כי הזכיר בה חיזוק, מפני שבמצרים דבקו בו, כי היו זובחים זבחים לשעירים, כדכתיב ולא יזבחו עוד את זבחים לשעירים (ויקרא יז, ז), והיתה העבודה ההיא באכילה מן הדם, כי היו מקבצים הדם לשדים, והיו אוכלים עליו וממנו כאלו הם קרואים לשדים, ולא שיהיה זה עיקר טעם איסור הדם, כי הפסוק מפרש טעמו, כי הדם הוא בנפש יכפר (שם יז, יא), אבל מזה הטעם היו שטופים בו, והנה היו מתנבאים בו ומגידיים בו עתידות, ולכך הזהיר הכתוב שאם ישמע מאוכלי הדם דבר עתיד, ובא האות והמופת, אל יפתה לבו, אבל יחזיק בתומתו ובאמונת השם, ואל יאכל מן הדם בשום ענין, ואל ינסה המעשה ההוא והזהיר בכאן כענין המוזהר בנביא שקר מפני הטעותיות".

מז. אם סגי בתורה שנשאר הלהמים בשביל לזרוק

הרב

פ"ב פכ"ז, ועשית עלתיך הבשר והדם על מזבח ה' אלקיך ודם זבחין ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל, למ"ד אם אין בשר אין דם [שא"א לזרוק את הדם אם לא נשאר מהבשר], יל"ע בתודה אי סגי שנשאר לחמי תודה או בכבשי עצרת ב' הלחם שעי"ז יוכלו לזרוק את הדם [שפ"א פסחים ע"ט, וז"ל "ואולי ס"ל להגמ' דבשתי הלחם כיון דניתר ע"י דם הכבשים אה"נ דכל שהלחם טהור זורק הדם אף על גב דאין חלב ובשר קיים וצ"ע לדינא, [אכן לפמ"ש התוס' זבחים (ק"ט) ד"ה עולה דבתודה אין זורקין את הדם בשביל הלחם ע"ש ה"ה גבי שתי הלחם אי"י לזרוק על שיעור הלחם]".

מז. גם למ"ד כל העומד לזרוק כזרוק דמי אין הבשר

נאכל עד שיזרק הדם

שם, ע"י במשך חכמה כאן מה שכתב [וז"ל "ודם זבחין ישפך וכו' והבשר תאכל, שלא יאכל הבשר עד שישפך הדם לא צריך קרא, דמקל וחומר דאימורים, דכי ליתנהו לא מעכבי, מעכבי כי איתנהו, כל שכן דם, כמו שאמרו בפסחים דף עז, רק מבעי קרא למאן דאמר דכיון דאיתקביל דם בכלי, עומד לזרוק וכזרוק דמי, ואפילו הכי אין הבשר נאכל עד שיזרוק הדם. ועיין פרק קמא דפסחים דף יג סוף ע"ב ד"ה כזרוק דמי: לחול עליו כל שם פסולי קדשים. אבל לאישתרווי לא מישתרי עד דזריק - רש"י. וזה נכון מאוד, דקרא קמ"ל דאף אם נתקבל הדם בכלי ונשפך, אין הבשר נאכל, ועיין מנחות קב, א ואכמ"ל"], וע"י בשטמ"ק (ב"ק

ג. מי שמחסיר פרט ממצוה אע"פ שיצא עובר בבל

תגרע

פי"ג פ"א, את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסף עליו ולא תגרע ממנו, עיי' בביאור הלכה סל"ד (ד"ה יניח של) שמבואר בדבריו דמי שמקיים מצוה והחסיר בה איזה דבר, אע"פ שיוצא בדיעבד קעבר על תגרע, ועיי"ש דמקורו מגמ' בעירובין ק' ומר"ה דכ"ז, ועיי' בשו"ת בית שלמה (או"ח סט"ו) שכתב דעוברים בבל תגרע רק היכא שקיים המצוה בדיעבד, אבל אם לא קיים המצוה לא עוברים בבל תגרע עיי"ש [וז"ל "אלא שלענ"ד העיקר כמו שכתב הגאון הנ"ל בקונטרס אבני שוהם (ר"ה דכ"ח) דש"ס דילן אינו סובר הא דאיתא בספרי. והובא ברש"י פרשת ואתחנן (דברים ד, ב) דאם עשה שלש פרשיות בתפלין או שלש מינים בלולב או שלש ציציות עובר על בל תגרע. והש"ס שלנו אינו סובר כן, רק דאינו עובר על בל תגרע אלא כההוא דמתן ארבע שנתנם במתנה אחת דגרע חלק מהמצוה, ואעפ"כ קיים המצוה דהא בדיעבד הניתנים במתן ארבע אם נתנם במתנה אחת כיפר. אבל היכא שהגרעו מעכב בדיעבד כמו שלש פרשיות בתפלין או שלש מינים שבלולב או שלש ציציות, הוי כאלו לא עשה המצוה כלל. ואינו עובר על בל תגרע.

והביא ראייה ברורה מברייתא דמייתי בסוכה דקתני (סוכה לא, א) ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כו', לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון. ופריך פשיטא, ומשני מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל ע"ש. ותיפוק ליה כיון דפריש ורמון לאו אתרוג הם וכמאן דליתא הוא. א"כ לא נטל רק שלש מינין ועובר על בל תגרע, אלא על כרחך דס"ל לש"ס דילן דבכהאי גונא אינו עובר על בל תגרע ע"ש. ויש לי עוד ראיות לזה, ולקצר אני צריך, ועכ"פ קושיות השאגת אריה על רש"י אינו קושיא כל עיקר כדכתיבנא".

ועי' בדעת זקנים (פ' ואתחנן) שכתב "לא תוסיפו. עליו שאם תוסיפו תגרעו דכל המוסיף גורע שאם תעשה חמשה ציציות גרעת גם הארבעה שהרי אינם כלום מאחר שלא עשית המצוה כהלכתה וכן פרש"י חמש פרשיות שבתפלין וחמש מינין שבלולב **אבל אם ישב בשמנה ימים בסוכה לא בא השמיני עם השבעה ומה שעשה עשוי**".

גא. דין נביא השקר

פי"ג פ"ו, והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך, כתב בתרגום יונתן (ע"פ כתר יונתן) **"ונביא שקר ההוא או חולם חלום זדון ההוא יהרג בחרב** כי דבר [סטיה, תעיה] סרה על יי אלהיכם שהוציא אתכם מארץ של מצרים ואשר פדאכם מבית שעבוד עבדים להטעותכם מן הדרך שצוכם יי אלהיכם ללכת בה ובערתם עושי רעה מביניכם", ומבואר בדבריו דנהרג בחרב, ועיי' סנהדרין פ"ט: וצע"ג.

גב. מסית בשאר לשונות אי חייב

פי"ג פ"ז, כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתך, עיי' בירושלמי (סנהדרין פ"ז הי"ב) דמבוי דמסית חייב רק כשהסית בלשון הקודש, אבל בשאר לשונות לא הוי מסית [וז"ל "מסית אומר בלשון הקודש ומדיח אומר בלשון הדיוט מסית שאמר בלשון הדיוט נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית"].

גג. בדין אין טוענין למסית דשאר עבירות

פי"ג פ"ט, לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינד עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו, עיי' ביד רמ"ה (סנהדרין כ"ט). שכתב דהאי דינא דאין טוענין למסית הוא לא רק במסית לעבודה זרה אלא גם במסית לשאר עבירות [וז"ל "ואמרין תו מנין שאין טוענין למסית מנחש שהסית את האשה למרוד במקום ולעבור על דבריו וחייבו הקדוש ברוך הוא על כך ואף על פי שהיה לו לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וכי מפני דברי היה להן להניח דברי המקום וכיון שלא טען לעצמו לא טען לו הקדוש ברוך הוא ואם תשאל טעמא דלא טעין הכי הא טעין הכי טענתיה טענתא והרי מסית דקרא אף על גב דלא ציית ליה ניסת ולא נעבדה עבירה על פיו חייב כדתנן (לקמן ס"ז א) אמר לשנים והן עדיו מביאין אותו לבי"ד וסוקלין אותו וכל שכן היכא דציית ליה דלא מצי טעין דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין שאני מסית דע"ג דחמיר ורחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו כי קאמרין הכא במסית דעלמא דומיא דנחש דמיירין ביה **ושמענין מינה דמסית דכל התורה כולה לבד מע"ג לא מיפטר אלא היכא דטעין אבל אי לא טעין לא טענין ליה**", ועיי' מש"כ הגר"פ פערלא (מנין העונשין עונש כ"ד כ"ה).

גד. בביאור דברי רש"י לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו

שם, כתב בתרוה"ד עה"ת "פירש"י ולא תשמע אליו בהתחננו על נפשו למחול לו לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו (שמות כג, ה) לזה לא תעזוב. **תימה מה שייך האי קרא למחילה דרש"י פירש לעיל בפר' משפטים תעזוב לשון עזרה הוא כמו עצור ועזוב (דברים לב, לו), ויש לומר דהתם פירש רש"י לפי פשוטו והכא במדרש רבותינו רמז לתרגום אונקלוס דתירגם לעיל משבק תשבק מאי דבלבך עלוהי והיינו לשון מחילה, ולפי פשוטו נמי יתיישב כלומר לפי שנאמר עזוב תעזוב וציותה תורה שלא לזכור לו השנאה אבל זה צריך אתה לזכור לו השנאה**".

גה. נקטעה יד הניסת אם חייב

פי"ג פ"י, כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה, עיי' מש"כ המשך חכמה כאן [וז"ל "ידך תהיה בו בראשונה. מצוה ביד הניסת. התוספות יום טוב סוף נגעים העיר, אם נקטעה יד הניסת אם חייב. ופשוט, דהא דין דנקטע יד העדים אינו פוטר רק אם נקטע לאחר גמר דין. וכיון שכבר נגמר דינו של מסית, אין

דינם שם, והורגים כל העובדים בסייף, וגם הנשים והטף של. העובדים הורגים בסייף, אף על פי שהנשים לא עבדו וגם הטף אינן בני עונשין בכל מקום, מ"מ כאן גזירת הכתוב כך היא לדעת הר"מ כאן ה"ו. וכבר תמהו עליו חכמי דורות, מנלן דנשים וטף נהרגין, ועיין במגדל עוז [ד"ה וכבר תמה] באריכות מה שהשיבו חכמי לונלי, ועיין בספר סדר משנה ומביא שם דברי הרמב"ן על התורה [דברים י"ג, ט"ז] דכתב ג"כ דנשים נהרגין וגם הטף. ועיין בספר סדר משנה דפלפל באריכות דהר"מ פוסק כר' אליעזר וחולק שם על הפרי חדש, עיי"ש באריכות. הכלל, דהר"מ וגם הרמב"ן דעתם דנשים ג"כ נהרגין, ולענין טף מביא [הרמב"ן שם] פלוגתא הספרי והתוספתא [סנהדרין פי"ד ה"א], עיי"ש, ובספר הנ"ל באריכות. והנה טף הם כל שלא באו לכלל גדלות, ונשים לא נתבאר אפשר דדוקא נשואות להם ולא ארוסות ולא ביארו לנו, וצריך לימוד, ועי"ש בספר עבודת המלך [פי"ד מע"ז] [וז"ל "אבל מה שכתב רבנו גם דהורגין את הנשים הוא תמוה ולא נודע מקורו כלל, ומה שהביאו לימוד מעדת קרח ואנשי יבש גלעד מלבד דאין ראייה מהתם וכמ"ש הפרי"ח ז"ל, הוא תמוה לעשות לימודים מעצמנו, ואשר על כן מחקו הפרי"ח לגמרי, ולדידיה באמת אין הנשים נהרגות, אבל עי' להרמב"ן ז"ל בנימוקיו על התורה בפרשת ראה הביא דרשה וז"ל אותה האנשים הנידחים ואת כל אשר בה אלו הנשים הנגררות אחר האנשים הרי דהיה לפניהם ז"ל מקור דרשה זו אלא שחסרו לנו וכבר רמזנו לעיל שגם לפני רבנו היתה דרשה זו, ובכלל נראה שדברי רבנו בהלכה זו וכל הסדר נובע ממקור נאמן שאנחנו לא זכינו לו, ולדעת רבנו צ"ל דהא דתניא לעיל ס"א ב' והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים להחמיר על גופו ולהקל על ממונו, ורבים מכלל יחיד להקל על גופם ולהחמיר על ממונם, אשר לפי שיטת רבנו והרמב"ן ז"ל הרי גם ברבים יש להם חומר בגופם שהורגים הנשים והטף, וכבר ראיתי מי שעמד על זה וצ"ל דכאן מדבר רק על דבר חומר המיתה דביחיד בסקילה וברבים בסייף, או דברייתא אתיא כאבא חנין דאין הורגין הנשים והטף, ופשוט.

עוד זאת אמרתי להעיר אשר כנראה מלשון התוספתא קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עמה, וכן מלשון הדרשה שהביא הרמב"ן ז"ל אלו הנשים הנגררות אחר האנשים, מלשון זה נראה דבעינן דוקא שהקטנים יודחו עמהם, והגזירת הכתוב הוא דאף דקטנים אינם בגדר עונש בכל התורה כולה אבל בעיר הנדחת מילפוטא דכל אשר בה ממייתים גם אותם ובנשים צ"ל היכא דלא אתרו בהן דאינן חייבות מיתה מצד עצמן אבל הן בכלל אנשי עיר הנדחת אבל אם לא עבדו כלל, הרי הם צדיקים שבתוכה שבודאי אינם נהרגים, וכדומה שאמרו לי כן גם בשם מו"ר הגאון החסיד מוהר"ח הלוי זצ"ל ועי' בדרשת המכלתא הובאה במדרש תנאים עמ' 67 ובקטעי המכלתא שנמצאה בגניזה שהבאנו לעיל עמ' 69 נעשתה התועבה הזאת למה נאמר, לפי שנאמר הכה תכה שומע אני אחד צדיקים ואחד רשעים ת"ל נעשתה התועבה הזאת בקרבך העובדין בלבד, ויש לעיין עוד במרדכי פ' היו בודקין ובמ"ש בשם ר"ת וצ"ב"ן.

ז. דין זוממי עיר הנדחת

שם, עי' מש"כ בבנין ציון החדשות (ספ"ו) [וז"ל "מה שחקר מר נ"י: עדי זוממי עיר הנדחת מה יהיה משפט טפס וממונם - יפה חקר אכן חוץ ממה שכתב מלו ולא לזרעו

מחזירים דינו לזכות, כל שכן דלא מיפטר על נקטע ידו של מוסת, ופשוט"ן].

נו. דין קטני עיר הנדחת

פי"ג פט"ז, הכה תכה את ישבי העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב, עי' תוספתא (פי"ד מסנהדרין ה"א) דדעת ר"א דקטני עיר הנדחת שהודחו נהרגין [ואע"פ שקטן לאו בר חיובא], ועי' מרדכי סנהדרין ס"י תשט"ז [וז"ל המרדכי "נשאל לר"י על עסק בן שנה או שנתיים שהמיר דתו עם אמו ומת אם מתאבלים עליו או לאו והשיב נ"ל דמתאבלין עליו דודאי גדול אין מתאבלין עליו כדאמר פ' נגמר הדין [דף מו:]: ולא מתאבלין ואמרינן בגמרא [דף לט:]: באבוד רשעים רנה אבל קטן מה שהכניסוהו בדת אחרת מה מעלה ומה מוריד וה"ל כאילו לא המיר, ור"ת אומר דאין מתאבלין עליו וראיה מתוספתא דסנהדרין קטני עיר הנדחת שהודחו עמה רבי אליעזר אומר נהרגין וחכמים אומרים אין נהרגין ומדא"ר אליעזר נהרגין לרבנן אין מתאבלין דע"כ לא פליגי אלא לענין נהרגין אבל לענין אבילות מודו דאין מתאבלין ולא ראייה הוא דהתם מיירי שגדולין קצת ועבדו ע"ז אבל קטן שאינו יודע בין ימינו לשמאלו חשוב כישראל ועוד דעיר הנדחת לא שייכא לשאר מקומות דקטן שעבד ע"ז אף לרבי אליעזר אינו נהרג סוף דבר אומר רבינו תם שאין [מנהג] להתאבל עליו, ועי' באיגרות הרמ"ה (נדפס בסוף ח"י הרמ"ה סנהדרין) [וז"ל "ואשר הגדלת (שם ד"ה ותו) להפליא על דברי רבינו הרב דקאמר מכין את הטף לפי חרב והשתוממו מחשבותיך ונבהלו רעיוניך ונפלא הדבר בעיניך, באמרך "חלילה לאל מרשע וכי היכן מצינו קטן חייב שזה חייב". למה תשומם ותשתאה. פקח עיניך וראה בעדת קרח אשר ירדו הם ונשיהם ובניהם הנסמכים עמהם חיים שאולה. והתבונן באנשי יבש גלעד שבשביל האנשים שחטאו אשר לא באו אל ה' המצפה הכו הטף והנשים ואם אנשים חטאו טף ונשים מה חטאו. וכן בשאול כתיב (ש"ב כא) ינתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה'. ואם שאול חטא בניו הבאים אחריו מה חטאו. אלא חומר הוא שהחמיר הקדוש ברוך הוא בעבודה זרה ושבועה וחילול ה' להחרים ולהשמיד הכל למען ישמעו ויראו הנשארם, כי יש לך אדם שבנו קטן חביב עליו מגופו. וכן מצאנו בבן סורר ומורה נדון על שם סופו. ועוד בר מן דין ומן דין הלא נמצא כתוב בספרי דבי רב (פ' ראה) הכה תכה את יושבי העיר וגו' מכאן אמרו חכמים אין מקיימין את הטפלים, כלומר שהורגים אותם דדריש את ריבויא. ואף על פי שיש ספרים שכתבו בהם מכאן אמרו מקיימין את הטפלים, דמשמע דדייק יושבי, אולי בספרו שלרבינו הרב נמצא כתוב כדבריו. ועוד דהא אשכחן בהדיא בברייתות שלסנהדרין בפרק בתרא (ה"א) פלוגתא דר' אליעזר ורבי עקיבא דרבי אליעזר סבר קטני בני רשעי ישראל נהרגין ור"ע סבר אין נהרגין. ואולי נראה בעיני רבינו הרב לפסוק כר' אליעזר משום דקאי רבי שמעון כוותיה דסתם ספרי רבי שמעון (סנה' פו א). ומי יודע אולי נמצא אתו משען ועזר מן הירושלמי או ממקום אחר או מן הברייתות הנסתרות ממנו והנגלות לו. ובאמת כי כל חכם לב ומשכיל איש דעת יש לו לירוא מפניו ולדונו לזכות בכל כחו וענינו ודינו. דכל רז לא אניס ליה ואפילו היה מקשה עליו מהלכות ברורות, כל שכן המקשה עליו מסברות, ובמנ"ח מצוה תס"ד סק"כ [וז"ל "והנה בנמצא רוב דמעלין אותם לבית דין הגדול, גומרים

ב. דין נכסי עיר הנדחת שחוצה לה

שם, בענין נכסי עיר הנדחת דמבו' בגמ' (סנהדרין קי"ב). דחוצה לה אובדין, עיי'ש ברש"י (ד"ה אמר רב חסדא) שכתב "נכסי רשעים הקרובין לעיר שיכולים לקבצם לתוך העיר באותו יום עצמו שכונסין שלל העיר לרחוב לשורפן הן אבודים עמה, אבל רחוקים דאין מגיעין לעיר אינן אבודים, ודוקא שכבר היו לתוכה אלא שמעכשו היו מופקדים ביד אחרים אבל לא היו מעולם בתוכה כגון דנפלה להם בירושה לא קרינא ביה שללה ואין הממון אבד", ועי' מני"ח (ח"ג עמ' ר"כ) שהקשה עליו, ועיי'ש בערוך לנר [וז"ל "וני"ל שהוצרך לזה כיון דבכלל נכסי רשעים דקתני בברייתא לכאורה הוי גי'כ ירושות שלא נכנסו מעולם לתוכה אבל פקדונות של אנשי עיה"נ לא שייך אלא במה שהיה כבר בידם והפקידום ביד אחרים דכן הוא לשון פקדון וא"כ מאי קא מקשה לקמן ואי אין נקבצין לתוכה הא אמרה חדא זימנא דלמא אשמועינן דאפילו פקדונות שהיו כבר בתוך העיר מותרין מה דלא אשמועינן בברייתא ולכן פי' רש"י דודאי גם בכלל נכסי רשעים דברייתא לא הוי רק מה שכבר היה בתוכה דאי לא"ה לא קרינן ביה שללה".]

בא. עיר הנדחת שנבנתה וחרבה אי שרי לבנותה

שוב

שם, עי' משך חכמה פי' ראה שכתב, דהנה היה חרם שלא לבנות את יריחו, ואם מישהו עבר ובנה ואח"כ תחרב תו אין איסור לבנותה, אמנם עיר הנדחת שג"כ אסור לבנותה בזה אם יחרב ויבונה ויחרב אסור לבנותה שוב [וז"ל "ולכן משני דעיר אחרת בחלק יוסף או בשבט אחר בנה על שם יריחו, שזה היה תלוי באחאב. ובעיר הנדחת כתוב "לא תבנה עוד", נראה משום דיריחו, כיון שנבנית, שוב אם תיחרב מותר לבנותה. אבל בעיר הנדחת, תו אף אם תיבנה ותיחרב עוד, לא תיבנה גם אחר זה. כן נראה. ויעויין ירושלמי: כיון שנבנית - מותר לישוב בה"].]

בב. דין בגדי צדיקים שדרים בעיר הנדחת

שם, עי' מש"כ בשו"ת בית יצחק (או"ח סי"ד סק"י) [וז"ל "והנה במ"ש לעיל ברש"י עירוכין דס"ל דאף לבושיהן נשרף העירני בני הרב החריף מ' אהרן זצ"ל (א"ה חבל על האי שופרא שנאסף נגהו בדמי ימיו) דמהסברא יוצאין בלבושיהן גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה כדאמרינן בברכות כ' ואיך יצאו כל הצדיקים ערומים. ואני אומר בני צדקו דבריך הגם דזה דוקא בלאו לא תסור אבל בל"ת דאו' לא וכאן הוה ל"ת לא ידבק בידך מאומה אך למאי דמבואר שם בשב' וא"ת דוחה כבוד הבריות ומבואר בתוס' שבועות ובמ"ל פי"ג מה' ביאת מקדש ה' כ"א באריכות דדוקא כשתחילת לבושו היי באיסור אז מיחשב כמעשה כגון בכלאים משא"כ כשתחילת לבושו היה בהיתר. ועי' תוס' יבמות צ' ובס' משנת חכמים באריכות א"כ כשהיו מלובשים בגדים בשעת גמר דין בהיתר גמור אח"כ יכולים לצאת בלבושיהן דהוה שוא"ת וא"צ להפשיט. ולפי"ז היה מקום לישוב דברי הגמ' ודברי רש"י דבסנה' מיירי כשהם מלובשים א"צ להפשיט ורש"י מיירי כשאינם מלובשים אינם רשאים להלביש ובאמת אח"כ שורפין רק דלע"ע יוצאין בלבושיהן מיהו פשיטא דסוגיא לא משמע כן. גם הכי אינם יכולים

עדיפא מזה ה"ל לחקור איך אפשר כלל לקיים בעדי עיה"נ שהוזמו דין טף וממון הרי לפי מה שמבואר בסנהדרין (דף קי"ב) מרבין להם ב"ד לעובדי עבודה זרה אם נמצאו רובם הם בסייף וממונם אבד ואם נמצאו מיעוט של העיר הם בסקילה וממונם פלט וכ"פ הרמב"ם וא"כ בשעה שהעידו העדים אכתי לא ידעו כל כת וכת אם ע"י עדותם יתחייבו סקילה ויפטרו טף וממון והיאך ידונו כשהוזמו בטף וממון הרי יכולים לומר לא העדנו רק על סקילה ולא על אילו וכן יש לחקור לפי מה דאמרינן בסנהדרין (דף מ"א) שצריך שיתיר עצמו למיתה א"כ על איזה מיתה יתרו בו שהרי בשעת התראה לא ידעו עדיין אם יעבדו הרוב או המיעוט ואף דפסקינן כרבנן בסנהדרין (דף פ') דא"צ להתרות בו רק מיתה סתם ולא באיזו מיתה מכ"מ יקשה לרבי יהודה. ולכן נלענ"ד דמתרין בו דין סקילה דהוא עונש עע"ז ואף דאם אח"כ יהיה הרוב הוא בסייף הרי בכלל החמור הקל כדאמרינן שם ומה שממונו אבד לזה א"צ התראה וא"כ גם כשהוזמו העדים אחר שנגמר דין העיר לסייף הם בסקילה שעל זה התרו בו ואפילו לרבנן שהתרו בו סתם סקילה בשעת עדותם רצו לחייבו שאף שהתורה שינתה דין סקילה לסייף ואבוד ממון כשנמצאו רוב העיר מכ"מ עדותם היה על עונש דע"ז דיחיד ובוה נדונים וממילא אין בהם דין טף וממון כלל"].]

גה. אם עיר מקלט נעשית עיר הנדחת

שם, כתב הרמב"ם (פ"ד מע"ז ה"ד) "אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת שנאמר באחד שעריך, /השגת הראב"ד/ אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת. א"א לא ידעתי מאין לו זה ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים אבל כל ערי מקלט השבטים נתנו אותם מחלקיהם", ועי' ספרי זוטא (פי' מסעי) "תהיינה אל יעשו עיר נדחת".]

נט. בדין שריפת תרומה של עיר הנדחת

פי"ג פי"ז, ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלקיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד, אי' בסנהדרין קי"ב: אמר רב חסדא: לא שנו אלא תרומה ביד כהן, אבל תרומה ביד ישראל - תנתן לכהן שבעיר אחרת, וכתב רש"י לכהן שבעיר אחרת, כלומר לכהן שלא הודח עמהו, ומבו' ברש"י דלאו דוקא לכהן שבעיר אחרת דה"ה לכהן שבאותו העיר אם לא הודח, וטעמא דמילתא דכיון שקנה לאחר שהודח לכך לא הוי כנכסי צדיקים שבתוכה שאובדין, ועי' מש"כ בזה בצפנת פענח ה' תרומות פי"ב הט"ז (ח"ב עמוד 101 טור ב') [וז"ל "ועי' סנהדרין דף קי"ב ע"ב דאמר ר"ח אבל תרומה ביד ישראל תנתן לכהן שבעיר אחרת ועיי' ברש"י שכי' דהך עיר אחרת לאו דוקא דדי אף אם יתן לכהן שבאותה העיר כיון דזה קנה לאחר שהודחה אך מלשון רבינו לא משמע כן רק דדוקא לכהן שבעיר אחרת והטעם משום דס"ל דתיכף משעת הפרשה זכה בו השבט ואח"כ הנתינה מבררת איזה כהן שזכה בו מתחילה וכמו גבי יורשים למ"ד יש ברירה ועי' ב"ק דף ק"י ע"ב בהך בעיא דשם אי כהנים יורשים הוה או מקבלי מתנה וא"כ אם נימא יש ברירה לחומרא אסור דהוה כמו נכסי צדיקין שבתוכה"].]

סו. לא תאכל כל תועבה אי קאי גם על נותר

שם, יליע בלאו דלא תאכל כל תועבה אי כולל גם נותר, ועיי חינוך מצוה תס"ט [וז"ל "רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין לצורם אוזן הבכור ואכל ממנו שעובר בלא תעשה, שנאמר לא תאכל כל תועבה. ועוד אמרו זכרונם לברכה שיש בכלל זה הלאו אזהרה שלא לאכול פגול ונותר"] ובמנ"ח שם [וז"ל "וכתב הרהמ"ח דנכלל בלאו הזה ג"כ פיגול ונותר והר"מ בתחלת הפרק כתב דכל הקדשים שנפסלו הם בכלל לאו זה בין שנפסל במחשבה כו' ובהלכה י' כ' היכן הוזהר על הפיגול והנותר כו' לא יאכל כי קודש וגו' ובאמת הם באזהרה זו דתועבה ג"כ והרהמ"ח גבי פיגול במצוה קמ"ד כתב הלאו דלא יאכל כו' ומביא לאו הזה ג"כ דתועבה וכתב דהוא לתוסי' לאוין ובמצוה רט"ו גבי נותר כת' רק הלאו הזה דלא יאכל כו' ולא כתב משום לאו הזה דתועבה ואפשר סמך על מ"ש גבי פיגול וגם כאן עכ"פ בנותר ופיגול אם התרו בו למלקות יהי' חייב שתי מלקות שיש שתי אזהרות לא יאכל וגו' ולא תאכל דכאן ולא מצאתי בר"מ ובהרהמ"ח ועיין במשנה דאלו הן הלוקין שילקו בפיגול ונותר שני מלקות וצ"ע ועיי' תוסי' פסחים דף כ"ד ד"ה והא אין מלקין כו'. ואני מפקפק בנותר אם הוי בכלל תועבה דהא פסקין בחמץ שעבר עליו הפסח דאסור רק משום קנסא אף דעבר על ב"י ובי"י ולא אמרינן כל שתעבתי כו' אלא אפשר דוקא אם עבר ע"י מעשה כמו כל הנהו דחשבינן שם בחולין הוי תועבה אבל בב"י דלא עשה מעשה אינו בכלל הזה וכן בנותר ולפ"ז אפשר בקנה חמץ או שחימץ בפסח יהי' אסור לאחיה"פ מלאו זה וכבר הבאתי זה והוא ענין ארוך וצ"ע ובאתי רק לעורר", ובצל"ח פסחים כ"ד. [וז"ל "אבל נותר עצמו לדעתי אינו בכלל לא תאכל כל תועבה, שהרי לא נעשה בו מעשה תועבה בידיים רק נשאר מעצמו ועבר על לא תותירו בשב ואל תעשה", ועיי' ערוך לנר מכות י"ח. שהביא דברי הצ"ח ועיי"ש שכתב שכן משמע מדברי הרמב"ם.

סו. בטעם שבארנבת מוזכר רק הנקיבה

פ"ד פ"ז, אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם, עיי' מש"כ האוה"ח הקדוש (פי' שמיני) [וז"ל "ואת הארנבת. טעם זכרון המין בלשון נקבה לצד שבחינת הטומאה לפעמים תהיה הנקבה למעלה מזכר ויהיה הזכר טפל לה, ותזכר הנקבה מהטעם עצמו שיזכר הזכר תמיד ולא הנקבה, שהוא הטעם כי היא העיקר, ותמצא שאמרו בזוהר (פנחס רל"א ב') בסוד יותרת הכבד כי הנוקבא נותנת יותרת לזכר, וכבר כתבנו שכל מין הנאסר היא בחינת הקליפה המושלל מהחיים והטוב", ועיי"ש מה שכתב [וז"ל "ואת הארנבת - מין הוא שיקראו כן בלשון הקודש הזכר והנקבה ממנו, וכן היענה, ובעופות היונה, אין שם הזכר חלוק מן הנקבה. ויש רבים ששמותם בלשון זכר ואין לנקבותיהם שם אחר, גמל, שפן, חזיר, דוב אורב (איכה ג' י), פרה ודוב תרעינה (ישעיה יא ז), וכן תור בעופות. ולכך אמר הכתוב (לעיל ה' ז) שתי תורים או שני בני יונה, יזכיר בתורים שהן בלשון זכר שתי, וביונה שני, להודיע שאין קפידא בהם, ואל תשיב עלי מלשון רבותינו שיאמרו (בכורות כח ב) פרה וחזירה, ויאמרו (שם ו ב) גמל הבא מן הגמלה, כי ישאילו בהם לשון לבאר כוונתם. וטעם האסור באלו, שאינן בעלי שני הסימנים", עיי' מה

להביא בגדים ממקומות אחרים להלבישן. כמו במקדיש ומחרים כל נכסיו דלוקחין כל מלבושיהן כמבואר ברמב"ם. ואמנם גם בעיני אינו מוחלט דרש"י יסתור דברי הגמ' סנהדרין אך בדרך אפשר כתבתי כ"ז להבין דבריו הקדושים וד' יאיר עיני למצוא גילוי לדברינו לעיל. (שוב מלא ד' רצוני ויצא כעת ספר מנ"ח וראיתי שהוא ג"כ מפקפק בהיתר הלבושים מצדיקים שבתוכן ע"ש)."]

פג. דין כהן מקורח ומגודד

פ"ד פ"א, בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, ברמב"ן כאן כתב דכהן מקורח ומגודד פסול לעבודה, ועיי' אבן עזרא (ויקרא כ"א ה') שכתב "לא יקרחה קרחה בראשם. על המת: ופאת זקנם. על המת כמנהג מקומות בארץ כשדים והנה התברר פירוש את פאת זקנד: וטעם שרטת. אפילו אחת וכבר נזהרו ישראל על אלה. וטעם הזהירם כי ראש מוקרח וזקן מגולח ובשר שרוט לא ישמש לפני השם", ועיי' משך חכמה (ר"פ אמור) שכתב דכהן שעבד כשהוא מגולח ראש וקרחה זקן עבודתו פסולה וחילל את העבודה, ויוכל לעבוד רק כשיקבל עליו שיותר לא יעשה כן, ועיי' מש"כ בשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סמ"ז), ועיי' מנ"ח (מצוה תס"ז בקומץ מנחה) [וז"ל "כתב הרמב"ן בפירוש התורה בפסוק בנים אתם וגו' [דברים י"ד, א'] וזה לשונו שם, על דעת רבותינו בשניהם אינו אלא על המת, ויתכן שהיתה המצוה הראשונה בכהנים לאמר שאם היה הכהן מקורח ומגודד אינו ראוי לעבודה כמו שאמר [ויקרא כ"א, ו'] ולא יחללו וגו', והנה עבודתם מחוללת, וכאן ביאר כי המצוה גם לישראל, והוצרכו לשתייהן עכ"ל. ואיני מבין דבריו הקדושים שכתב אם היה הכהן מקורח ומגודד שהוא מחלל עבודה, דלא מצינו זה בגמ' וברמב"ם ז"ל דעבודתו מחוללת, דהא שיעור הקרחה על המת לדעת הר"מ היא בכגריס כמו שפסק בפ"ב מעבודה זרה הטי", ולדעת הרא"ש [מכות פ"ג ס"י ב' - ג'] חייב על שתי שערות, וזה ודאי דלא הוי מום, דהא אפילו קרחן בכל ראשו דמבואר במשנה בכורות מ"ג ע"א אינו מחלל עבודה, כמבואר בגמ' שם ע"ב מאי איכא בין מומא לבין אינו שוה בזרעו של אהרן, מומא מחיל עבודה שאינו שוה בזרעו של אהרן אינו מחיל עבודה. וכן בשורט על המת דחייב אפילו בכל שהוא אין זה מום ולמה יחלל עבודה. ולדעתי זה הוי כמו שעובר על שאר איסורי התורה דאינו פסול לעבודה כמו שמבואר בש"ס ופוסקים, ומאי איריא לאוין הללו דגדידה וקריחה שהוא לאו השוה בכל ישראל לשאר לאוין שבתורה דאינו נפסל לעבודה אם עבר הכהן, ובפרט שאינו מחלל עבודה. וצריך עיון גדול ליישב דברי הרמב"ן זללה"ה"].

סו. דבר שנאמר בלאו הבא מכלל עשה אי אית ביה

לא תאכל כל תועבה

פ"ד פ"ג, לא תאכל כל תועבה, בדבר שנאסר בלאו הבא מכלל עשה אין את האיסור דלא תאכל כל תועבה [שעה"מ פ"ד ממאכ"א הכ"ב, וז"ל "ועוד י"ל דדוקא בלאו המפורש בתורה הוא דמקרי דבר שתעבתי לך כההיא דבשר בחלב אבל בלאו הבא מכלל עשה לא מקרי דבר שתעבתי לך"], ועיי' בזה באריכות באנצט"ל (ערך כל שתעבתי לך הרי הוא בכל תאכל).

הארנבת לגדל שער ארוכות ברגליה. ומפרש בגמרא שעשו כן כדי שלא יאמר צחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה, ואף כי האמת היא שיש חיה בשם ארנבת, י"ל דחששו משום דכתיב ארנבת הנקבה ולא הזכר כמו בשארי החיות, וטעם הדבר באמת שכתוב המין הנקבה כתב הראב"ע משום דחיה זו אין ממנה זכר אלא נקבה, ובתשבי שורש גלגול כתב הטעם מפני שהיא רובע ונרבע, ואין טעם זה מספיק, דעכ"פ מה יתרון לכתוב שם הנקבה. ובדבר תכונת זה המלך תלמי וזמנו ותכלית כונתו בהעתקת התורה בארנו ר"פ בראשית, יעו"ש"י].

עא. אם החזיר יהיה מותר לעתיד לבוא

פי"ד פ"ח, ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו, בענין החזיר, ע"י דבר נחמד בתורת משה לחת"ס [וזה"ל ואת החזיר, האור זרוע פוסק דכל תיקו דאמורא הוי דבר שיש לו מתירין דאם יבוא אלי יוכל להיות שיתירנה והרשב"א חלק עליו דממ"נ אם יתירנה נמצא שלא היה אסור מעולם ואם יאסרנה לא הוי דשיל"מ וב"ח בשם מרדכי אומר דהמאכל יתקלקל עד זמן ההוא ולא הוי דשיל"מ והק' הגאון הגדול ר' אבא זצ"ל אבדק"ק פפ"ד על מה דאיתא במדרשים שלכך נקרא חזיר בשם ההוא שעתידי הקב"ה להחזיר ולהתיר אבל עכשיו הוא באמת אסור וא"כ לשיטת הרשב"א היה ראוי שיהי דשיל"מ ולא יתבטל ונ"ל דאמת שכוונת המדרש על חזיר מיער דהיינו אדום שלעתיד יהפוך כל האומים ויודו לשמו הגדול אך אין המדרש יוצא מידי פשוטו ונ"ל דבספר תולדות יצחק מפרש דלכך אסר לנו ה' כל שאיננו שוסעת שסע פרסות מפני שאותן החיות ובהמות שפרסותיהן אינן סדוקות והמה נלחמים ברגליהם ומכין ודורסין בהם והמה יש להם ארס גדול ולכך אסרה התורה אותם לנו ולכך צריכה להיות מעלה גרה מפני שאותה בעל חי שטבעה גסה אז יוכלה כל מאכלה להתעכל מהרה ואותם אינם בריאים לגופינו מחמת כח גסות שלהם אבל אותם שהמה דקים בטבע לא יוכל להתעכל את מאכלם עד שמקיאין וחוזרין ומקיאין עד שנתעכל המזון היטב והמה ראויים לאכול לנו מחמת דקות טבעיהם והנה בודאי שהקב"ה לא יעקר מצוה א' מכל המצוות כמו שמקשין המפרשים ומחקרי על המדרש הנ"ל אבל באמת לעתיד ישנה הקב"ה את טבע החזיר ויפשיט זוהמתו ויזדקק טבעו ובאם נזדקק טבעו ממילא יעלה גירה ויותר לנו ועי"ז לא נעקר מצוה בתורה כי הך מצוה קיימת לעולם שהחזיר שיהי גס בטבעו ועי"ז לא יעלה גרה ויהי אסור לעולם והא תינתן אותו שיהי אז בחיים ישתנו טבעם וישתרו ממילא אבל אותו שנתערב לנו בתבשיל או בין חתיכות אחרות שלא נזדקק טבעו קודם מיתנו יהי אסור לעולם ולכך לא מיקרי דבר שיל"מ ודוק"י], ועי' בריטבי"א (קידושין מ"ט): [וזה"ל ו"תשעה נטלו חזירים. יש שפירשו אדום כדכתיב בו (תהלים פ' י"ד) יכרסמנה חזיר מיער, ועליהם אמרו בהגדה (ויק"ר פ"ג) למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישראל לעתיד לבוא, ואין צורך לכך, כי בספר הטבעים כתב שהצרעת והנגעים בחזירים הרבה בטבע"י], ועי' באוה"ח הקדוש פ' שמיני, ועי' מדרש תהלים (מזמור קמ"ו) "ה' מתיר אסורים. מהו מתיר אסורים, יש אומרים כל הבהמה שנטמאת בעולם הזה מטהר אותה הקדוש ברוך הוא לעתיד לבוא, וכה"א מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה (קהלת א ט), ומה

שכתב בשפת אמת ליקוטים (פ' שמיני) [וזה"ל "בפסוק ואת הארנבת, נראה דהזכר של אותו מין אין לו שום סימן טהרה לכך נכתב הנקבה לרבותא כנ"ל], ועי' באבן עזרא (פ' שמיני) שכתב "והזכיר ארנבת, יש אומרים לפי שלא ימצא הזכר מהם, וי"א שהזכר ישוב נקבה והפך הדבר, והראשון קרוב אלי", ועי' לקח טוב (פ' שמיני) "שפן מין חיה הוא וטלפו כשל חתול וכן הארנבת טלפיה דומות לחתול. טמאה היא. הוציאה הכתוב בלשון נקבה. יש אומרים לפי שיש בה מין אנדרוגינוס ויש אומרים שדמיה מצויין לה כעין הנשים".

סז. חומר מי שאוכל מאכלות אסורות

שם, איתא בזה"ק (ויקרא מ"א: ע"פ תרגום) "ובא ראה, כל מי שאוכל מאותם מאכלים אסורים, נדבק בצד האחר, ומתעב נפשו ועצמו, ורוח טמאה שורה עליו, ומראה את עצמו שאין לו חלק באלוה העליון, ולא בא מהצד שלו ולא נדבק בו. ואם יצא כך מהעולם הזה, אוחזים בו כל אותם האחוזים בצד (שבא מצד) הטומאה, ומטמאים אותו ודנים אותו כאדם שהוא נתעב של רבונו, נתעב בעולם הזה ונתעב בעולם הבא".

סח. הארנבת חודש אחד זכר וחודש אחד נקבה

שם, כתב בספר פענח רזא (פ' שמיני) "את הארנבת חודש א' זכר וחודש א' נקבה (ולכך כתיב הוא וקרין היא לשון זכר ונקבה)".

סט. מה הם השפן והארנבת של התורה

שם, עיי' מש"כ הרש"ר הירש (פ' שמיני) [וזה"ל "רגילים לזהות את השפן והארנבת האמורים בתורה עם החיות הקרויות כן היום. אך זיהוי זה לא ייתכן, אלא אם כן שני אלה מעלי גרה; וקשה להניח שכן הוא"].

ע. בטעם שכתבו על אשתו של תלמי צעירת

הרגלים

שם, עיי' דבר נחמד בבן יהודע מגילה (ט). [וזה"ל "וכתבו לו את צעירת הרגלים, פירש רש"י ז"ל במקום ואת הארנבת כתבו ואת צעירת הרגלים, לפי שידיה קצרות מרגליה ע"ש. וקשה לפי זה הוה להו לכתוב צעירת הידים. ונראה לי בס"ד דאשתו של תלמי היתה משונה בידיה שהיו קצרות הרבה שלא כדרך בני אדם, ומחמת השינוי הזה שהיה בידיה קראוה כשנולדה בשם ארנבת, מפני שהארנבת משונה בידיה שהם קצרות מרגליה, והיה דרכם לקרות את הילד הנולד על שם המאורע שאירע בעת לידתו או על שם חידוש הנמצא בו בעצמו, כמו שם יעקב על שם שאחז בעקב אחיו, ושם עשו על שם שהיה כולו כאדרת שער שהוא עשוי ונגמר כאנשים גדולים בשערותיו, ואפשר שגם אותה האומה של אשת תלמי היו קורין את הארנבת בשם ארנבתא בלשון תורה, ועל כן הוברחו לכתוב צעירת הרגלים שאם יכתבו צעירת הידים היה אומר על אשתו הם מתכוונים שהיא היתה צעירת הידים שיש בה שינוי בידיה מחמת קצרותם"], ועי"ע בתורה תמימה (פ' שמיני) [וזה"ל "מצאתי כתוב גירסא אחרת במקום צעירת הרגלים - שערית הרגלים, והיא גירסא נכונה, שכן כתבו הטבעיים שטבע

רחמנא אמרי בגמרא דכתביה כי היכי דלא נטעי למימר דקשקשת לא משמע הכי ואף על גב דודאי דמשמע הכי כדכתיב ושריון קשקשים הוא לבוש (ואף על גב דבגלית כתיב מ"מ מקבלה הוה ידעינן קודם לכן כמו נגיחה דבקרן מקרני צדקיה בפ"ק דב"ק כ"כ תוספות) [בנדה נ"א ב] אמרי דכתביה משום יגדיל תורה ויאדיר ופירש תוספות הרבה אמר לנו טעמים לידע מהו קשקשת ואני בהיותי אב"ד ור"מ בק"ק ווינא הביא אלי החכם מוהר"ר אהרן רופא נר"ו דג נקרא בלשונם שטינק"ס מרינו"ס ונמצא בים הספרדי והוא סם המות והרקחים יודעים פעולות להוציא הארס ממנו ואז עושין מברשו במיני רפואות ויש לו שדרה וראשו רחב וגם יש לו קשקשים על כל גופו ואין לו שום סנפיר רק יש לו ארבע רגלים כרגלי בהמה או חיה ושאלני על זה דממ"נ אם נחשב רגלים לסנפירים הלא דרכיה דרכי נועם א"א לומר שהתורה מסרה לנו כלל שע"י כן נבוא לאכול סם המות ואם בר"פ לולב הגזול הוציא כופרא מכלל לולב משום שנאמר דרכיה וגוי דבכופרא יש קוצים ומסרטים הידים כ"ש בכגון דא סכנת נפש ואשתומם על זה מאוד ולא ידעתי להשיב רק אמרתי שאפשר שהוא מין מורכב ולא הורכב קודם מ"ת כמו הימים שאמרו בב"ר שהקב"ה לא בראם בששת ימי בראשית ואף זה מין הורכב אחר קבלת חז"ל כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והנה כעת נ"ל יישוב אחר יותר נכון וזהו שיש לי דקדוק בכתוב שאמר כל אשר לו סנפיר וקשקשת וגוי והדר אמר וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגוי מכל שרץ המים ומכל נפש החיה וגוי מה שלא אמר בכתוב הראשון לכך נ"ל דהכתוב הראשון מדבר במיני דגים בלבד לאפוקי חיות שבים וכן דרשו בתורת כהנים החיה חיות שבים ובתוספות שלהי פרק הפרה מחלקים ג"כ לענן כלאים בין דגים שבים לחיה שבים **ומעתה זכינו לדין דזה הכלל דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר על מין דגים הוא שאמרו כן ולא על החיות שבים** וכן פסוק ראשון על דגים בלבד נאמר וסנפיר מיותר להגדיל תורה אבל בפסוק השני שהוא נאמר על החיות שבים אין סנפיר מיותר וצריכא שהרי יש חיה או חיות בים שיש להם קשקשת ואין להם סנפיר כמו זה שטינק"ס מרינו"ס ואפשר ג"כ שיהיה מי שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת וברוך היודע"ל.

ע. בענין דג שקורין אותו בורבט"א

שם, כתב בתשב"ץ קטן (סי' שני"ב) "מצאתי בשם רבינו ברוך שסיפר שפעם אחת אכל רבינו אפרים ז"ל מדג שקורין בורבט"א ובלילה נראה לו זקן אחד בעל שיבה ובעל שער והדר פנים ומגודל זקן והביא לו קופה מלאה שרצים. ואמר לו קום אכול ונרתע מאד א"ל והלא שרצים הם אמר לו כך אלו מותרים כמו השרצים שאכלת היום. בהקיצו ידע שאליהו זכור לטוב נגלה אליו ומהיום והלאה פירש מהם. [מיהו יש מפרשים דתרי גווני הוון ונמצאו בצרפת שיש להם קשקשת תחת האזנים. וגם יש ארצות שבכל הדג יש קשקשת אך שנושרים בשעת עלותו מן המים ונראים בתוך המפה כשנותנים אותה תוך הרשת. אך מורי רבינו יחיאל לא היה אוכל הדגים המבושלים עמו. ע"כ"ל], ועי' הגהות אשר"י (פ"ב דע"ז) שכתב "ור' יהודה חסיד אמר כל מי שיאכל בורבטא לא יזכה לאכול לויתן".

שנעשה טהורים היו מקודם לבני נח, וכה"א להן כירק עשב נתתי לכם את כל (בראשית ט ג), מה ירק עשב נתתי לכל, אף החיה והבהמה לכל מתחלה, ולמה אסר אותה, לראות מי שמקבל דבריו, ומי אינו מקבל, ולעתיד לבוא הוא מתיר את כל מה שאסר", ועי' דבר נחמד בפרדס יוסף פי' שמיני [וז"ל "ובאור החיים [י"א, ז] כתב דלעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שיהיה בלי גרה ויותר כי התורה לא תשתנה עיין שם. וראיתי לחכם אחד שהעיר דאפילו ישתנה בסימנים יהיה אסור משום יוצא מן הטמא, וכמשנה בכורות (ר.) טמאה שילדה מין טהורה אסור, והוא הלכה ברמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות ה"ה) ויורה דעה [סימן ע"ט סעיף ב]:

וי"ל דהחזיר השלישי שיוולד מאותו שישתנה בסימניו הוא שיחזור להתירו, דברמב"ם (פ"ב ממאכלות אסורות ה"ג) חלב אדם מותר אף דיוצא מן הטמא דבשר אדם אסור, דיוצא רק מאיסור לאו ולא מאיסור עשה, וכן הביא הש"ך (סימן ע"ט סק"ד), ושפיר השלישי יהיה טהור להכלל של הרמב"ם (פ"ג ממאכלות אסורות ה"ד) דכל דאתא מריבוי אין לוקין דהוי כחצי שיעור וכהרב המגיד (שם), וטהור שנולד מטמא לשיטת רמב"ם רק איסור גרידא והיוצא השלישי יחזור להתירא:

אולם בפרי מגדים (סימן פ"א במשבצות זהב סק"א) כתב דיוצא מן היוצא ג"כ אסור, וכן כתב בספר יבין דעת [סימן פ"א אות א] והדרא קושיא לדוכתא. וי"ל דבגמל כתיב ופרסה איננו מפריס ובחזיר כתיב והוא גרה לא יגר, וי"ל דתיבת "והוא" מיעוטא הוא דחזיר טמא כל זמן והוא גרה לא יגר, אבל כשיבוא יום והוא גרה יגר לא אסרתי למפרע, ואתי שפיר"ל, ועי' בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תתכ"ח) [וז"ל "וכבר נשאלתי על כיוצא בזה שאמרו ז"ל למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישראל ולפי הפשט איפשר לתרץ על הדרך אשר כתבתי כי יהיו ישראל אוכלים משמנים כאלו הותר להם בשר חזיר לא שיותר להם בשר חזיר ח"ו [ועל דרך הסוד יש למעלה שר אחד ושמו חזריא"ל והוא קטיגור על ישראל] ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישראל להיות להם סניגור ודעהו"ל].

ע. דגים שמתו בתוך המים אם מותרים

פי"ד פ"ט, את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו, עי' שו"ת מהרשד"ם (יו"ד הל' שחיטה ובדיקה אות י"ג) שכתב "בהמה חיה ועוף טעון שחיטה לא דגים וחגבים ויש מי שאוסר הדגים אם מתו בתוך המים", ועי' כסף משנה פ"א משחיטה ה"ג ובב"ח יו"ד סי"ג [ועי' בספר העיטור הלכות שחיטה שכתב "וכיון דלאו בני שחיטה נינהו בין מתים בין חיים מותרין. ודלא כר' סעדיה דאמר מתו אסורין ורבינו האי השיב עליו ור"ן אתיא סייעתא דגרסינן בתוספתא דתרומה אוכל אדם דגים וחגבים בין חיים בין מתין ואין חוששין"ל].

ע. דין חיות שבים שיש להם סנפיר וקשקשת

שם, חיות שבים אסורות אף אם יש להם סנפיר וקשקשת [הלכות קטנות ח"א סי' רנ"ה, ח"ב סי' ה'], ועי' מעדני יו"ט פ"ג דחולין סי' ס"ז אות ה' [וז"ל "משנה במסכת נדה בפרק בא סימן והלכך בקשקשת לחודיה סגי וסנפיר דכתב

ע"ה. בשר היענה יבש כעץ

פי"ד פט"ו, ואת בת היענה ואת התחמס ואת השחף ואת הנץ למינהו, כתב האבן עזרא (שמות פכ"ג פי"ט) "דע, כי מנהג התורה לדבר על ההווה, כמו בת היענה (ויקרא יא, טז). למה שינה הכתוב לומר ככה, ותהיה הבת כוללת כל המין? וכזה לא מצאנו! דע, כי בשר היענה יבש כעץ. ואין המנהג שיאכלנו אדם, כי אין בו ליחה, ולא יאכל מכל המין רק הבת, כי היא נקבה וקטנה, יש בה מעט ליחה, ולא כן הזכר הקטן".

עו. בטעם השם הסידה

פי"ד פי"ח, והחסידה והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף, כתב בספר פענח רזא (פי' שמיני) "במשנה תורה סומך שלך לחסידה ואח"כ סמוך לה פרשת עשר תעשר בעבור שהחסידה משלכת מעשר מבניה והוא חסידותה, תרגום של חסידה חוריתא, מפני שדרך בני החסידים להתחוויר באזיל סומקא ואתי חיורא מפני המתלוצצים על חסידותם ואעפ"כ לא נמנעים"

והר"א מגרמייזא פירש דלכן נקראת חסידה, לפי שיש בה מדת חסידות שנותנת מעשר מבניה, ולפי שהיא חסידה מכל העופות לכן נקראו חיות הקדש על שמה שנאמר (איוב ל"ט י"ג) "כנף רננים נעלסה" אלו מלאכי השרת, "אם אברה חסידה" אלו חיות הקודש וכו'.

וכן כתב בפענח רזא דלכן בפי' ראה סומך שלך לחסידה, ואח"כ סמוך לה פרשת "עשר תעשר" בעבור שהחסידה משלכת מעשר מבניה והוא חסידותה.

אמנם עיין בבאר מים חיים לאחי המהר"ל שכתב וז"ל "יש מפרשים שעושה חסידות ונותנת מעשר מבניה ונוטלת אחת מעשרה וזורקת אותו מן קינה ומרחקת אותו ממנו, ואין זה חסידות אלא אכזריות".

עז. אם איסור נבילה ואיסור אבר מן החי שייכי

אהר"י

פי"ד פכ"א, לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה ליקוק אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו, יליע אם איסור נבילה ואיסור אבר מן החי שייכי אהדדי או שזה בי' איסורים נפרדים [עיי' זכר יצחק ח"א סל"ג, וז"ל בתו"ד "אמנם לפי מה שמבואר אצלי בשיטת הרמב"ם ז"ל, איסור אבר מן החי דישראל משונה מדין בי"ג, דלבי"ג דמתה מותרת האיסור דאבר מן החי בשביל שניטלה מן החי ולא מתה, ובישראל נהפוך הוא שאיסור אמה"ח הוא בגדר נבילה, היינו כמו שמיתת כולה אוסרתה כן מיתת מקצתה. וכמו שבטומאה יש שני דינים, נבלת כולה ונבלת מקצתה שהוא אבר מן החי (עיין חולין קכת, ב) כן נמי באיסור נבילה, ומשני מקראות למדנו זאת כמו בטומאה. וזהו שאמרו בתוספתא דחולין (פי"ד ה"ד) אבר מן החי חייב משום נבילה, וכיוונו לזה דיסוד האיסור דאמה"ח הוא דהוי כנבילה, ולא כיוונו שחייב שתיים, דהרי מתחילה אמר דרק אם אכל חלב מן החי חייב שתיים], ועי' מאירי קידושין ע"ז. שכתב "האוכל נבלה ביום הכפורים בשוגג חייב חטאת

משום יום הכפורים והוא הדין למלקות במקום התראה, ואף על פי שאיסור נבלה קודם הרי יום הכפורים חל עליו אם במוסיף אם בכלל במוסיף שהרי ניתוסף בו כרת ואם בכלל שהרי נכללו עמה ביום זה כל שאר חתיכות לאיסור, ושם תאמר ואם נתנבלה היום מיהא היאך איסור נבילה קודם פירשוה גדולי קדמונינו מפני שהנבלה בכזית ולא נתחייב מתורת יום הכפורים אלא בככותבת, וגדולי הרבנים פירשו שהרי מכל מקום ערב יום הכפורים עומדת באיסור אבר מן החי ושם תאמר אף שנשחטה כן אינו כלום שכל שנשחטה פרח איסורה ויום הכפורים חל על היתר, אבל נתנבלה אף על פי שפרח איסור אבר מן החי כבר עמד במקומו איסור נבילה ואין שהות לאיסור יום הכפורים לחול", ולכא"ו זה תלוי בפי' ת"י המאירי.

עח. אם עבדים מוזהרים בלאו דנבילה

שם, ע"י בשו"ת בשמים ראש (בכסא דהרסנא סי' שכ"ד) שיצא לדון דעבדים אינם מוזהרים בלאו דנבילה, ע"פ דברי רש"י בגיטין (ל"ח:): דעבדים אינם בכלל עם קדוש, ובנבילה כתיב עם קדוש, וע"י בשה"מ לרס"ג (מנין ששים וחמש הפרשיות פרשה י"ח י"ט), ועי"ש מש"כ לענין טריפה [וז"ל בתו"ד "אלא דאכתי יש להקשות ע"פ מה שכתב בתשו' בשמים ראש (סי' שכ"ד) לדון בדבר החדש לפי מאי דאמרינן בגיטין (פרק השולח ל"ח ע"ב) אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות וכו' דליהוי עם קדוש קאמר. ופירש"י וז"ל דליהוי עם קדוש ישראל גמור דכתיב בהו כי עם קדוש אתה עכ"ל עיין שם. ולפי"ז נראה דכיון דנבילה כתיב לא תאכלו כל נבלה וגו' כי עם קדוש אתה וגו'. א"כ עבדים שאינם בכלל עם קדוש אינם מוזהרים על לאו דנבילה. וגז"ש דגמרינן לה לה מאשה לא שייכא הכא. משום דקרא דעם קדוש אתה מיעטי מכלל הך גז"ש. כי היכי דמותר בממזרת משום דבאזהרת ממזר כתיב קהל ה'. ועבדים אינם בכלל קהל ה'. ועפי"ז ביאר שם דברי הטור (יו"ד סי' א') שלא הכשיר לשחיטה אלא עבדים משוחררים. ותמהו האחרונים ז"ל עליו דמהיכא תיתי לפסול שאינו משוחרר. והא כיון שמל וטבל לשם עבדות נתחייב במצות כאשה. וכיון דאשה כשרה לשחיטה עבד נמי כשר. ובהדיא תנן (ריש פי"ג דזבחים) דאפילו לשחיטת קדשים עבדים כשרים עיין שם. ולפי"ז ניחא דבחולין כיון שהותר בנבלה לאו בר זביחה הוא. משא"כ בקדשים שגם הוא חייב בשחיטת הפסח ושאר קדשים שמתחייב בהן. הילכך לגבי קדשים חשיב בר זביחה. עיין שם בדבריו שהאריך בזה. ואף דודאי מילתא חדתא היא. מ"מ דבריו נוסדים על יסוד נאמן:

וראיתי שם שהעיר להקשות על זה דמדפרט הכתוב בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה וגו'. מכלל דלעבד שמל וטבל לשם עבדות אסורה עיין שם. ואין בזה מקום קושיא כלל לדעת. דבפשיטות איכא למימר דודאי לעבד נמי שרי. אלא דגר תושב ונכרי איצטרך למיכתב לדברים ככתבן או להקדים נתניה דגר למכירה דנכרי. לר"מ כדאית ליה ולר"י כדאית ליה (פי"ב דפסחים כ"א ע"ב) עיין שם. ואי הוה כתב קרא עבד לא הוה שמעינן מיניה לגר תושב. דהרי ודאי עבד שמל וטבל שחייב במצות עדיף מגר תושב. וא"כ לר"י דאמר דברים ככתבן לגר בנתינה ולנכרי במכירה ואסור ליתן להם מתנת חנם. אי לא הוה כתיב אלא עבד ה"א דוקא לעבד. אבל גר תושב הו"ל בכלל נכרי ואסור ליתן לו נבלות. ועי'

דאיתא בפסחים דכ"א לגר בנתינה קודם לגוי במכירה, מש"ה פירש הכתוב דוקא לאכלה הוא קודם מלגוי במכירה, הא אם הגר אינו אוכלה אלא לסחורה אינו קודם למכירה לגוי".

פ. נותן טעם לפגם אם מותר מן התורה

שם, כתב הראב"ה (פסחים ס"י תס"ד) "נותן טעם לפגם לכתחלה אסור מן התורה".

פא. אי מדאורייתא שרי לאכול פוטיתא

שם, כתב הרא"ה (בדק הבית בית ד' שער א') "שאינן לך דבר פגום אסור אלא הרי זה כהיתר שנמאס שיש בו משום שיקוף נפש. ומאי דאמרינן אכל פוטיתא לוקה ה' אכל צירעה לוקה שש אכל נמלה לוקה חמש, סיומי מילתא בעלמא היא ודילמא איכא דכוותיהו דלא מאוסי", ומבוי' בדבריו דמדאורייתא שרי לאכול פוטיתא כיון שזה דבר מאוס, ועיי"ש ברשב"א במשמרת הבית שכתב עליו "גם מ"ש שלא אסרן הכתוב לכל השקצים והרמשים [דף כ עמוד א] בעודן עומדין בחייהן ובמיתתן בפגמן אבל אם הוכשרו ויש להם שבח בתערובתן נאסרו. גם בזה אמר הבל ועתה יתן אל לבו שהתורה אסרה סתם שרץ העוף ושרץ המים ושרץ השורץ על הארץ ואם אתה אומר שלא אסרה תורה אלא אותן שהן מושבחים אם כן לא נכנס עכברא דביתא וזבובים ויתושין וכיוצא בהן בכלל איסור מעולם ואפילו חזרו והשביחו מאי הוי והלא לא נאסרו מעולם ולא דבר בהן הכתוב וא"ת שכלן היו בכלל שרץ ושקץ שאסרה תורה אם כן אפילו בפני עצמן בעומדן בפגמן נאסרו שלא אמר הכתוב כל שרץ העוף כי יפול מהם אל תוך תערובת לא יאכל, אלא באמת כלל דבריו אלה שבוש יתר מאד הוא וכמעט שאני אומר שלא היה ראוי להשיב עליהם כי הן מעידין על עצמן".

פב. גדר נותן טעם לפגם

שם, כתב הר"מ (פיה"מ ע"ז פ"ה מ"ב) "החלק הראשון, שיתערב דבר בדבר ויפסידהו, או בטעמו או בריחו, מיד ולאחר זמן, רצוני לומר שלא יסתלק ממנו הפסדו אפילו יתיישן, וזה הוא הנקרא פוגם מתחילה ועד סוף, והוא כגון שומן הבשר או הדגים אם התערב בדבש, שהם יפסידוהו תמיד", ומבוי' בדבריו דנטל"פ הוי גם בריח", ועי' בערוך השולחן (יו"ד ס"י ק"ג סק"י) מה שכתב [וז"ל "ולמדנו מדבריו דגם קלקול ריח מקרי פגם ופשוט הוא דזהו כשאינו מתקנו בהטעם אבל כשמתקנו בהטעם אף שבריחו מפסידו מקרי שבח דטעם עדיף מריח ולהיפך כשמקלקל בטעם ומתקנו בריח יראה לי דמקרי פגם שהרי לאכלו הוא צריך"].

פג. באיזה איסורים איכא התירא דנטל"פ

שם, כתב הבי"י (יור"ד סוף סימן קג) וז"ל: "כתוב בא"ח בשם ה"ר שם טוב פלכו, אין אומרים נותן טעם לפגם מותר אלא באיסור שהוא בטל בששים, אבל איסור שצריך שיעור גדול מזה כגון תרומה אפילו פגום אסור", והקשה בשער המלך (פ"ה הלכות חמץ ומצה הכ"ה) בשם הבני יעקב מדברי הירושלמי (פ"י תרומות ה"ד) דמוקים המשנה שמייירי בתרומה וכתוב בה דנותן טעם לפגם אסור, כר"ש

בתוסי' (פ"ק דע"ז כ' ע"א) בד"ה להקדים ע"ש היטב. וכ"ש לר"מ דדריש קרא להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי. דפשיטא דמדאיצטריך קרא להקדים נתינה דעבד. ליכא למשמע מיניה להקדים גר תושב. ובפרט לפמ"ש התוס' בע"ז שם (ד"ה ור"מ) דגם בתר דגלי קרא לא מיחייב להקדים נתינה דגר תושב למכירה דנכרי אלא בנבלה דוקא שאינה שוה אלא דבר מועט לישראל עיין שם. וא"כ פשיטא דאי לא הוה כתיב בקרא אלא עבד. דהיה ראוי לומר דגר תושב אין לו להקדימו למכירה דנכרי אפילו בנבלה מטעם שכתבו התוס' שם עיין שם. אבל מה שרצה שם לומר דה"ה נמי לטרפה דכתיב בה ואנשי קודש תהיון לי וגו'. אלא שהוקשה לו מדכתיב בה לכלב תשליכון אותו מכלל דלעבד אסורה עיין שם. ולדידי מזה לק"מ דמלבד דלפי מה שדרשו במכילתא (משפטים פ"כ) דלכלב לא כלב ממש קאמר קרא. אלא ככלב. ואפילו נכרי במשמע עיין שם. א"כ אפשר דעבד נמי במשמע. ואין מזה שום מקום ראיה כלל. ועוד דלפי מאי דמסיק במכילתא שם דלכך נאמר לכלב ללמדך שאין הקדוש ב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר לא יחרץ כלב לשונו אמר הקדוש ברוך הוא תנו לו שכרו עיין שם. וכן הוא בתרגום יונתן שם. ובמדרש (שמות רבה פ"א) עיין שם. וכן פירש"י (פ"ב דפסחים כ"ב ע"א) ד"ה אותו וכו'. דקרא למצותו איצטריך שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה עיין שם ועי' בירושלמי (פ"ח דתרומות ה"ג ופ"ב דע"ז ה"ג) וביפה מראה שם. בלא"ה אין משם ראיה כלל. הן אמת דכל הראשונים ז"ל מוני המצות שלא מנו מצוה זו במנין העשין שלהם. וגם הפוסקים לא הביאו מכילתא זו להלכה. נראה ודאי דס"ל דלא קיי"ל הכי להלכה ואכמ"ל בזה. מ"מ נראה דגם ע"פ פשטי דקרא לא מוכח מידי. די"ל דנקט קרא כלב לפי שהוא שומר הבהמות בשדה ומוטל עליו לפרנסו וליתן לו הטרפה שנטרפה בשדה ע"י הארי והזאב וכיו"ב. ובהווה דבר הכתוב. ועי' מש"כ הראב"ע ז"ל שם ע"ש היטב ואין להאריך בזה. אבל עיקר הדבר מה שהשוה בב"ר אנשי קודש לעם קדוש. לעני"ד אין דבריו נכונים ואינם ענין זה לזה כלל. דאף ע"ג דאין העבד בכלל עם קדוש. מ"מ שפיר יכול להיות איש קדוש כשמתנהג בפרישות ובטהרה וקדושה. וא"כ מדכתיב בטרפה ואנשי קודש תהיון לי. אין שום ראיה לומר שאין עבד בכלל אזהרת טרפה. אלא שקצת היה אפשר לדון בזה ע"פ מה שאמרו בספרי (ראה פיסקא ק"ד). ואיתא נמי בירושלמי (פ"ו דנזיר ה"א) לא תאכלו כל נבלה אין לי אלא נבלה טרפה מנין ת"ל כל נבלה עיין שם. הרי דבהך קרא איתרבי נמי טרפה בכלל. וכיון דמסיים עלה התם קרא וקאמר כי עם קדוש אתה וגו'. אית לן למימר דעבדים שאינם בכלל עם קדוש. אינם לא בכלל אזהרת נבלה ולא בכלל אזהרת טרפה. שהרי שתיהן כאחת נכללו באזהרה זו לפי דרשת הספרי והירושלמי. אבל גם מזה אין שום ראיה. דאיכא למימר דקרא דכי עם קדוש אתה לא קאי אלא על נבלה בלבד שמפורשת בהדיא בקרא. ולא על טרפה דלא איתרבי אלא מריבויה דכל. וכיו"ב כתבו התוס' (בפרק בתרא דיומא ע"ו ע"ב) ד"ה גמר ובפ"ק דסוכה (ז' ע"ב) ד"ה מחיצה. וכן פירש"י שם (לקמן י"ב ע"ב) ד"ה כשרין עיין שם ובכמה דוכתי אחרניי".

עט. אימתו גר בנתינה קודם לנכרי במכירה

שם, עי' מש"כ הנצי"ב בהעמק דבר בשם רבנו חיים הלוי [וז"ל "וחתני הגאון מ' חיים הלוי נ"י אמר משום

איסור אזי גם בבשר בחלב ליכא, אמנם דעת הפמ"ג (יו"ד ספ"ז ש"ד סק"ב) ובחתי"ס (יו"ד ספ"ב ע"יש שנסתפק בזה) דבשר בחלב שאני ואף באופנים דבשבת אין ביטול אחר ביטול בבשר בחלב יש.

פו. מי שבישל חלב בציר של בשר אם עבר על

איסור ביטול בשר בחלב

שם, דעת החתי"ס (שו"ת יו"ד ספ"א) דמי שבישל חלב שנמלח עם בשר [וע"י המלח זה ספג את הציר של הבשר] לא עבר על איסור ביטול בשר בחלב מדאורי, דכל איסור ציר זה רק במאכלות אסורות שנתרבה לאיסור צירן ורוטבן ולא מדין טעם כעיקר, ובבשר היתר אין איסור בציר ולכך בביטול החלב לא עבר על איסור דאורי.

פח. בדין קדירה שבלעה בשר בלא משקה ואח"כ

בשלו בו חלב

שם, ע"י מה שכתב הפרי מגדים (סי' תס"א א"א סק"א) [וז"ל יולפי זה קדירה בלוע מבשר ע"י אש בלי משקה ואח"כ בשלו חלב והגעילו, אסור דיעבד, דעתה איסורא הוה. וכי תימא חלב נפלט ע"י הגעלה, חדא דאין הגעלה באוכלין לפלוט החלב מבשר, ועוד דיש אומרים כהאי גוונא נמי הבשר נעשה נבילה, אף נפרד לגמרי החלב].

פח. שיעור השהיה בין אכילת בשר לחלב

שם, כתב הכלבו (סי' ק"ו) "ואחר בשר אפילו אחר בשר עוף לא יאכל גבינה או חלב עד שישהה ביניהן שיעור סעודה אחרת והוא כמו שיעור ששה שעות לפי שהבשר שבין השיניים אינו סר בקנוח, ועוד שהבשר מוציא שומן ונדבק בפה ומאריך בטעמו, ואם חושש בפיו בשר בין השיניים אפילו אחר ששה שעות נראה מדברי בעל העטור ז"ל דעדיין חשוב כבשר ואסור לאכול גבינה או חלב, וה"ר יונתן ז"ל כתב דמשש שעות ואילך חשבינן ליה כמעוכל ולא חשיב בשר כלל, ויש נמנעים מלאכול גבינה בסעודת מנחה של עצרת לפי שהאריכו בתפלה עד חצי היום או קרוב לו ומשם ועד סעודת המנחה ליכא שיעור ששה שעות ויש שאין חוששין לזה כיון שהוא תאב לאכול כבר נתעכל הבשר אך כיון שעיקר השהיה בשביל בשר שבין השיניים ראוי למי שאינו נמנע מהגבינה באותה סעודה לחצות שיניו ולהוציא הבשר קודם שיאכל הגבינה, ואף על פי כן בזמן אחר אין ראוי לסמוך על חציית שיניו אלא בשהות כשיעור".

צ. אי חלה שבועה על בשר בחלב בחצי שיעור

שם, בבשר בחלב לא חלה שבועה אף בחצי שיעור [תיבת גמא לפמ"ג פ' תולדות, וז"ל "והוי יודע הנשבע על חצי שיעור מבב"ח, אין שבועה חלה עליה דבב"ח לא תבשל כתיב א' לאיסור אכילה וכ"ש נמי יש לאו אלא דהלמ"מ דאין לוקין פחות מכזית ואין שבועה חלה על לאו ועשה. ותדע למ"ש מהרלני"ח בתשובה (סי' יז) הביאו המ"ל (פ"א מחמץ ומצה ה"ז) דח"ש בע"פ עד הלילה מותר מן התורה, דמחלב ליכא למילף שכן לא היה שעת הכושר, בבשר בחלב היה שעת הכושר עיין חולין קי"ו א' ש"מ כדאמרין".

דס"ל דנותן טעם לפגם אסור, ולכאורה לדברי השם טוב פלכו, בתרומה נותן טעם לפגם אסור לכו"ע, כיון דתרומה אינו מתבטל בששים, ותיירץ גליון הש"ס בירושלמי (שם) דהרי היכא דאינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם אסור, ורבינו שם טוב פלכו לא אמר דבריו, רק כשנתערב נותן טעם לפגם ביותר מששים דאז אינו נרגש הטעם, והוה כמו לא לשבח ולא לפגם, ואסור כיון דבתרומה אינו נתבטל בששים, ומ"מ הטעם הפגום כבר נתבטל, אבל בפחות מששים אדרבה נותן טעם לפגם מותר, שהרי נרגש טעם לפגם וזה דבר חדש, והיכי תמצא, שביותר מששים יהיה אסור ובפחות מששים מותר, עכ"ד.

פד. אם בשר בחלב שנפסל מאכילת אדם אסור

מדאורייתא

שם, יל"ע אם בשר בחלב שנפסל מאכילת אדם אסור מדאורי או דאינו אסור אלא מדרבנן, בפלתי (ספ"ז סקט"ו) [וז"ל "יהיה איך שיהיה, עכ"פ הדבר מבואר ברמב"ם [ד]בשר בחלב אפילו נתן לתוך קדירה של בשר בחלב דבר הפוגם ביותר, מ"מ אסור, דחייב עליה שלא כדרך הנאתן. אך בין תבין אשר לפניך, הני מילי כשכבר נאסרה בשר בחלב, אבל בשר שנפל לתוך חלב ודבר מר ג"כ, עד שפוגם, אינו נעשה איסור בשר בחלב כלל, עד שנאמר שיאסור שלא כדרך הנאתן, כי התורה לא אסרה התערבות רק כשנותנים זה בזה טעם לשבח, אבל לא בפגם, וכאותו שאמרו (ק"ח ע"א) דרך ביטול אסרה תורה, וצריך זה מזה לקבל טעם של שבח, וזה ברור ונכון לפניך בדין זה ולא תטעה"] ובבית מאיר (יו"ד ספ"ז) ובנו"ב (קמא יו"ד סכ"ו) נקטו דהוי איסור דאורי, אמנם השאג"א (סע"ה) וחוו"ד (סי' ק"ג סק"א) נקטו דהוי רק איסור דרבנן, וע"ע פמ"ג (יו"ד סי' ק"ג שפ"ד סק"ד) ובראש יוסף פסחים כ"ד: שכתב דשרי מדאורי [וז"ל "ויש לעיין בבשר וחלב וכלאי הכרם שלוקין שלא כדרך אכילה כלל אם נפסד בשר בחלב מאוכל אדם ונפל להיתר באין רוב אי דומה לזבובים ויתושים. ויראה דהר"מ כתב בפ"ד ממ"א הי"א בשר בחלב שעירב דבר מר והניח חלוקה שנפסד, משמע כל שנפסד אף בבשר וחלב עפרא הוא, ובפתיחה [ח"ג פ"ו] חקרנו בזה וצ"ע"].

פח. אם מותר לאכול דגים עם חלב

שם, ע"י מסכת כלה (פ"א הוצאת אאזמו"ר זצ"ל עמ' י"ד) שמבוי שם שמותר לאכול דגים עם חלב, והאריכו בזה הפוסקים, וז"ל "אמר להו. ופריך להו ר"י מה לבשר שאסור לאכלו בחלב ובאשתו נמי דלמא איכא אופנים דאסור, חזרו ואמרו לו משל לדג הבא מבית הצייד".

פז. אם יש ביטול אחר ביטול בבשר בחלב

שם, ברבנו גרשום (חולין ק"ח:) מבוי דאין ביטול אחר ביטול בבשר בחלב [וז"ל "והכא במאי עסקינן בבא מיוורה גדולה של בשר. בחלב מבושל ולקח חצי זית מאותו בשר וחצי זית מאותו חלב וחזר ובישלן פעם אחת אבישולו לא לקי דכבר מבושל"], וכבר דברו בזה האחרונים בריש ה' בשר בחלב, וע"י בזה באריכות באנצקלופדיה תלמודית (ערך בשר בחלב), ודעת האליהו זוטא (סי' תרע"ג סק"ב) והצל"ח (חולין ק"ח.) דהוי כמו ביטול בשבת, והיכא שבשבת אין

צא. אי איכא איסור בישול בשר בחלב אם לא אכלו

שם, עיי מה שכתב הפרי"ח (יו"ד ספ"ז סק"א) [וז"ל י"וש לתמוה על תרגום אונקלוס, דבכולהו לא תבשל [שמות כג, יט; לד, כו; דברים יד, כא] תרגם לא תיכלון. ואולי סבור דבישול שאסור הכתוב היינו דווקא כשאכלו, ואפקיה קרא בלשון בישול, משום דלא אסיר באכילה אלא דרך בישול, וכתוב בתורה שלש פעמים לעבור עליו בג' לאוין, וצ"ע].

צב. במה שאמרו עשר בשביל שתתעשר אי מעכב

החטא

פי"ד פכ"ב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה, יליע בהא דאמרו חז"ל (תענית ט). עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר האם מעכב בזה החטא, ועיי בחינוך (מצוה תכ"ד) שכתב שאין החטא מעכב, אמנם יעוי במש"כ הח"ח בספר אהבת חסד (ח"ב פי"ט בהג"ה) שהחטא מעכב מלהתעשר ורק שעכ"פ אינו מתחסר, וע"ע בבן יהודע תענית ט. [וז"ל "אמר ליה זיל נסי. מקשים הא קטן לאו בר חיובא דמעשר, ואיך אמר ליה זיל נסי. ונראה לי דאף על גב דלאו בר חיובא הוא אם יתן יקבל שכר עושר. או יובן אמר ליה זיל נסי, וכונתו לומר דכל זה הוא בדוק וידוע לכל שגם אתה כשתגדל תנסה ויעלה בידך. אך מקשים והא איכא דנותנים מעשר ואינם מתעשרים, ותירץ בני ידדי כבוד הרב יעקב הי"ו, דאלו החטא גורם להם למנוע מהם העושר הראוי לבא להם ע"י המעשר, ולכך בינוקא דאינו בר עונשין בטח לבו של ר' יוחנן, שאם יעשר יתעשר, ולכך אמר ליה זיל נסי"], ועיי בשערי תשובה (שער ג' אות ל') שכתב "ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כי במצות המעשרות בלבד הותרה הבחינה שנאמר (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת. אומר שלמה המלך עליו השלום (משלי ג) כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך וימלאו אסמך שבע [וגו'] מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו. פירוש אם לא יהיה לך כן להמלא אסמך שבע בתתך מהונך ומראשית כל תבואתך לעבודת הצדקה, אבל יאחזוך ימי עוני, אל תמאס מוסר ה' ודע כי גם זה לטובתך. כי את אשר יאהב ה' יוכיח להטיב באחריתו, להיות תמורת שכר העולם הזה ותחת כבודו. שכר אמת והטוב הצפון העומד לעד לעולם", ולכאן מבוי בדבריו דגורם החטא.

צג. בביאור מה שאמרו עשר בשביל שתתעשר

שם, כתב רבנו בחיי "ואמרו במסכת תענית: (ט א) עשר תעשר, א"ר יוחנן עשר בשביל שתתעשר. והנה אין בלשון הכתוב לשון עושר כי שני השיניין סבולת הן (שיין שמאלית), אבל ר' יוחנן היה מפרש כן: עשר בשביל שתעשר ממנו שנים רבות, וזהו העושר, כן כתב הראב"ד ז"ל שם בפירושו".

צד. עונשו של מי שאינו מפריש מעשר

שם, כתבו התוס' תענית (ט). "וה"ר נתן האופניא"ל פי היוצא מן השדה כלומר ואם לאו שאין אתה מפריש העישור יהיה לאותו היוצא לשדה דהיינו עשו הרשע כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים".

צה. מע"ש שנטמא אי טעון שריפה

פי"ד פכ"ג, ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשרן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים, עיי מהרש"א פסחים (פ"ב: סוד"ה אבל נטמא) דמבוי בדבריו דמע"ש שנטמא טעון שריפה [וז"ל "וה"ה דאיכא להקשות נמי נימא ק"ו טומאת קדשים גופה ממעשר שני דמותר לזריס"], וצ"ע דהא אף אם נטמא בירושלים נפדה וא"צ שריפה.

צו. אי שרי להבעיר מע"ש טהור

שם, ש"י הר"ש והרע"ב (שביעית פ"ח מ"ב) דמע"ש טהור מותר להבעירו [וז"ל הר"ש "ומיהו מעשר שני טהור מותר להדליקו מדאמר רחמנא (דברים כו) לא עברתי ממצותיך [וגו'] ולא בערתי ממנו בטמא ש"מ דטהור מותר"], ועיי"ש בתוס' הגרעק"א שתמה בזה [וז"ל "בר"ב ד"ה שנתנה. אבל בטהור מותר. תמוה לי דהא במ"ש ואכלת כתיב. ושתיי וסיכה ילפי דמותר. דשתייה בכלל אכילה וסיכה כשתייה. אבל הבערה לאו בכלל אכילה הוא. ומהא דכתיב לא בערתי ממנו בטמא אין לדייק דבטהור מותר ד"ל דאיצטריך דלא נימא דבטמא כיון דלא אפשר באכילה הותר בהבערה וכמו בתרומה דטהורה אסור בהבערה וטמאה מותר. ולא מצאתי גילוי לדין זה דמ"ש טהור מותר בהבערה בש"ס ופוסקים זולת בהר"ש והרע"ב כאן וצ"ע"], ועיי"ש במשנה ראשונה, ועיי בדרך אמונה בה"ל רפ"ג ממעשר שני מש"כ בזה.

צז. מי ששתה יין אי מצטרף לזימון

שם, כתב רבנו חיים פלטיאל "ואכלת תירושך ויצהרך. מכאן משמע אדם ששתה יין מצטרף לברכת המזון ויכול לענות ברוך הוא שאכלנו משלו דהא מהכא יליף בשבועות דשתייה בכלל אכילה, ודווקא רביעית יין כדשתי טובא כדאיתא בפרק ערבי פסחים ועוד דבעי ברכה מעין שלש אבל מילי אחריני לא. ואנ"ל דא"כ כמו כן נאמר גבי יצהר".

צה. היכי תמצוי שמפרישים מע"ש שני ואין אוכלים

אותו בירושלים

שם, כתב בתוס' הרא"ש (יומא ח:): "הנחתומין לא חייבו אותם חכמים להפריש. פי להפריש וליתן אבל כולם צריך להפריש דאפי' מעשר עני טובל, מעשר עני מפריש ומעכב לעצמו, ומעשר ראשון מפריש ממנו תרומת מעשר לכהן, ומה שאינו מוכר תרומת מעשר לכהן משום דחשו חכמים דאי משהה ליה בבית עד דמשכח כהן לזבוני ליה אתי לידי תקלה, והא דקאמר מעשר שני ניפרשיה ונסקיה לאו דוקא נפרשיה אלא מניסקיה קא פריך, דמשום לאו דלא תוכל לאכול בשעריך סמכו על רוב עמי הארץ מעשרין הם אבל גבי טבל דבמיתה לא", ומבוי דיש היכי תמצוי שמפרישים מעשר שני ואין אוכלים אותו בירושלים, ומצינו עוד היכי תמצוי שמפרישים מעשר שני ואין אוכלים אותו בירושלים, דיעויי בשטמ"ק ב"מ נ"ג: שהביא מהראב"ד דמע"ש שאין בו שוה פרוטה אינו צריך פדיון ואפשר לאכלו

פ"ח ה"ז מיירי הך מתני' במעות מע"ש וע"ש בכ"מ וכן מוכח בירו' ריש מע"ש דבעי למימר דהא דמע"ש אין מוכרין אותו הוא כר"מ ומשום דממון גבוה הוא והרי בתוספתא ריש מע"ש אי' דגם מעות מע"ש אין מוכרין אותו וכמו שהעתיק רבנו בסמוך ה"כ וא"כ מוכח דגם מעות מע"ש ממון גבוה הוא ומה שלא כתב רבנו גבי מעות מע"ש אין מקדשין בו את האשה אינה ראוי' דידוע דדרך רבנו להעתיק הסוגיות ככתיבתן ולא להוסיף עליהן והנה שם בה"כ העתיק רבנו התוספתא דריש מע"ש דמיירי במעות דהא קתני התם ולא יתננו לשלחני כו' (והר"י קורקוס בה"ט כתב דבתוספתא כתי' גריס בהדיא מעות מע"ש) ושם ליתא אין מקדשין בו את האשה וכאן העתיק רבנו דין קדושין ממשנה דקדושין נ"ב ב' ושם מיירי בפירות מע"ש ולכן העתיקה כאן אבל אין חילוק בזה לדינא וחתני ר"ז ברורמן נ"י הביא עוד ראוי' דבירו' פ"ק דדמאי דתנן הלכות בכסף מע"ש ושירי מנחות וכו' פטורין מדמאי ואמרי' בירו' וכולן שקרא שם לתרומ"ע או למע"ש שלהן מה שעשה עשוי חוץ משירי מנחות ולר"מ דאמר מע"ש ממון גבוה הוא היא לקוח בכסף מע"ש היא שירי מנחות ע"ש ומבואר בהדיא דגם לקוח בכסף מע"ש ממון גבוה וע"ע בדברי הצ"ח בגור ארי' יהודא סי' י"ג].

קא. אי מותר לגרום טומאה למעשר שני

שם, כתב רש"י בפסחים (ל"ח. ד"ה או דילמא) "הכא לא קרינא הואיל דבר שיש בידו לעשות לגרום לה טומאה מי' דפריק", ובפשי' מבו' ברש"י דמותר לגרום טומאה למעשר שני ואי"ז כתרומה וקדשים שאסור לגרום להם טומאה, ועי"ש בראש יוסף ובשפ"א [וז"ל הראש יוסף **ויש לעיין במעשר שני אין רשאי לטמא בידים דאסור להפסיד מעשר שני**. וכ"פ הרמז"ל פרק שלישי מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה ט' יעו"ש ומ"מ אפשר דלגרום טומאה שרי. דתרומה כתיב משמרת תרומתי עביד לה שמור ואסור לגרום טומאה לתרומה טהורה ובתלוי' פליגי לעיל בפ"ק ר' יהושע ור' אליעזר משא"כ במ"ש דלא כתיב משמרת רשאי לגרום טומאה ולא חשיב הואיל. יעו"ש], וע"ע במנ"ח מצוה ק"ס סק"ו, ועי' מהר"ם שיק (פסחים שם) [וז"ל "והפנ"י [על תוס' ד"ה או דילמא] כ' דאפשר דעל מעשר שני אין אנו מצווים שלא לטמא, או לגרום לו טומאה, דדוקא גבי תרומה כתיבי את משמרת תרומתי, וכבר העיר בספר ערוך לנר על סוכה דף ל"ה ע"א בד"ה הרי מכשירה, [ובספר מנ"ח מצוה קס"א, ובהגהות ב"ט על הפנ"י, שנעלם ממנו הש"ס בסוכה דף ל"ה ע"א דלא יטול אתרוג של מע"ש מפני שמכשירה]"].

קב. בדין קלטוהו מחיצות ודין עבר ופדה חוץ

לירושלים

שם, הנה דינא הוא דמדאו' גם מע"ש שהיה בירושלים ויצא אפשר לפדותו ודינא דקלטוהו מחיצות הוא רק דרבנן וכדאי' בב"מ נ"ג: , ויל"ע אם עבר ופדה חוץ לירושלים אם מדאו' חל הפדיון או שמדאו' לא חל הפדיון, ונפק"מ אם יאכלם חוץ לירושלים אם ילקה או לא, ועי' במנ"ח (מצוה תמ"ב) דפשיטא ליה דמהני הפדיון מדאו' ולא ילקה, אמנם בתשו' חת"ס (יו"ד סי' צ"ו) נקט דגם מדאו' לא חל הפדיון ע"ש טעמו.

חוץ לירושלים אף בלא פדיון, ועי' בדרך אמונה פ"ה ממע"ש ה"ד מש"כ בזה.

צט. מע"ש שוה מנה שחללו על פרוטה אי מחולל

פי"ד פכ"ה, ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו, יל"ע בענין הא דאמרו בכמה דוכתי הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל (ב"מ נ"ז.), אי הוי אף בחילול מעשר שני שאם חיללו על שוי"פ מחולל או דהוי רק בהקדשות, ועי' מש"כ בזה התוס' ישנים (יומא ט. ד"ה ולא אטרחינהו, עי"ש דנקטו דגם במע"ש אמרינן דאם חללו על שוי"פ מחולל ובסו"ד הקשו ע"ז ודחקו לישב), ותוס' בכורות (ל. ד"ה באתריה שנקטו ג"כ דהאי כללא נאמר גם במע"ש), וכן יל"ע לדעת רבי יהודה דס"ל מע"ש ממון הדיוט (קידושין נ"ד:) אם אפשר לחלל מע"ש שוה מנה על שוה פרוטה [וכמו בהקדש דדינא הוא דשוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל], ועי' בי' הגר"א יו"ד סי' רצ"ד סק"כ באריכות, ועי' דר"א (פ"ב ממע"ש סק"י).

ק. דין המקדש אשה במע"ש לר"מ דס"ל מע"ש ממון

גבוה

שם, יל"ע לדעת ר"מ דס"ל מע"ש ממון גבוה (קידושין נ"ד:) והמקדש אשה במע"ש אינה מקודשת, אי קאי רק על פירות מע"ש, או גם על מעות שחללו בו מע"ש, ועי' צ"ח פסחים (ז.) וברש"י שם [וז"ל הרש"י "ולכאורה הייתי אומר דבכסף מעשר גם ר"מ מודה וכמ"ש הצ"ח בסוגיין לענין קדושין דאף דהמקדש בפירות מעשר אי"מ לר"מ מ"מ בכסף מעשר אפשר דמקודשת (והב"א שכתב דבירושלמי פ"ב דקדושין מבואר דמקדשין בפרוטה של מע"ש ל"ד כלל דהתם הוא לר"י וכדפי' הקי"ע) אמנם שם (בסנהדרין ק"ב ב) איתא רש"א כו' שללה פרט כו' וכסף מעשר. וכן שם בסוה"ע בסוגיא דר"ח מוכח דגם כסף מעשר הוי ממון גבוה ועמשי"כ שם. וכ"מ בירושלמי פ"א דדמאי על משנת חלת ע"ה כו' תני וכולן שקרא שם כו' אין כר"מ היא מעשר היא שירי מנחות כו' עי"ש], ועי' בדרך אמונה פ"ג ממעשר שני הי"ז [ועי"ש בבה"ל שכתב "בצ"ח פסחים דף ז' מצדד לומר דדוקא מע"ש עצמו ממון גבוה אבל לא מעות מע"ש וראייתו מהא דרבנו בסמוך ה"כ גבי מעות לא קחשיב אין מקדשין בהן את האשה כדחשיב הכא גבי פירות מע"ש ובישועות מלכו הביא ראוי' לזה ממ"ש בירו' פ"ב דקדושין ה"ז ר' חזקי' כו' מקדשין בפרוטות של מע"ש ופי' הפ"מ דאפי' לר"מ דאין מקדשין במע"ש מקדשין במעות מע"ש ובלקוח בכסף מע"ש אבל גירסתנו מקדשין בפרוטות של מע"ש במע"ש ונ' דצ"ל כמע"ש ור"ל דלר"י דמקדשין במע"ש ה"ה דמקדשין במעות מע"ש כמו במע"ש עצמו (דלא תימא דמעות מע"ש חמירי טפי שא"א שוב לחללן חוץ לירושלים) ומבואר להיפך דלר"מ בודאי אין מקדשין במעות מע"ש וכבר הביאו האחרונים (מנ"ח וישועות מלכו) דבהדיא כ' רבנו לקמן פ"ז הי"ט דמעות מע"ש ממון גבוה הוא וכן מבואר במנחות פ"ב א' דהמתפס מעות מע"ש לשלמים לר"מ דממון גבוה הוא אין יכול להתפס וכן מוכח בירו' מע"ש פ"א ה"ב דבהמת מע"ש בירושלים לר"מ פטורה מבכורה אלמא דגם לקוח ממון גבוה הוא וכן מוכח בקדושין נ"ד ב' דמייתי ראוי' ממתני' דמשך הימנו מעשר בסלע כו' דהוא דלא כר"מ ולפ"ד רבנו לקמן

קג. אי גוי יכול לחלל מע"ש

שם, יליע אי גוי יכול לחלל מעשר שני, ועי' בדרך אמונה בצה"ל (פ"ד ממע"ש סק"ט) [וז"ל "ולענין גוי מבואר בתוס' סנהדרין י"ד ב' ד"ה בשלשה לקוחות שרוצים ליקח וקתני אפי' א' גוי וכ"כ בס' טל תורה שם אכן י"ל דהתוס' לשיטתם בקדושין מ"א ב' ובגיטין כ"ג ב' דגוי תורם מה"ת אבל לפ"ד רבנו בפ"ד מתרומות ה"ט"ו דגוי אין תורם מה"ת י"ל דג"כ אין מחלל מע"ש וגם אפשר שהמוכר עושה החילול ולא הלוקח ועי' בתשו' רעק"א סי' ק"ה"ל], ועי' מרגליות הים (סנהדרין י"ד : אות י"ג).

קד. אם אפשר להשאל על חילול מע"ש

שם, יליע במי שחילל מעשר שני ורוצה להשאל אי רשאי להשאל, ועי' במנ"ח (מצוה תע"ג) דנקט בפשי' דאפשר להשאל [וז"ל "ופשוט דאם פדה מע"ש אם רוצה יכול לשאול על הפדיון כיון דקדוש בקדושת פיו כמו תו"מ והקדש וגם לא עדיף מהבא מכחו דמע"ש בעצמו יכול לשאול מכ"ש מעות הפדיון וז"פ"], אמנם עי' בספר גור אריה יהודא (קונטרס תרו"מ סי"א) שהביא מהאבני נזר (יו"ד סי' רצ"א אות ט"ז) דא"א להשאל, ועי' בדרך אמונה בבה"ל פ"ד ממעשר שני הלכה א' שהאריך בזה, ועי' בשערי יושר (שער ו' פט"ז), [וז"ל הגור אריה יהודא "ובגוף הדבר אם מהני שאלה בחילול לכאורה הטעם בזה כעין הא דירושלמי נזיר (פ"ה ה"א) דאין שאלה בתמורה יעו"ש, וביארו משום דלא חידש הקדושה רק הוי העתק קדושה מחפץ לחפץ וכלשון הגמ' זבחים מ"ט : תמורה מכח קדשים קאתי יעו"ש, וה"ל חילול דהוי העתקת קדושה מחפץ לחפץ לית ב"י שאלה, ועי' באבני נזר יו"ד ח"ב סימן רצ"א דכתב כן יעו"ש מהא דת"כ פרשת אחרי (פ"ה ה"ט) דאין פודין מעשר שני בשבת, ומוכח דחילול הוי כהקדש חדש לא רק העתקת קדושה גרידא, ויש להביא רא"י מהא דכתבו תוס' (גיטין ס"ה.) דמופלא הסמוך לאיש פודה מע"ש כמו דיכול לתרום תרומה יעו"ש, ולכא"ו מאי דמיון דשאני תרומה דאינו רק מברר הקדושה וכמשי"כ הרא"ש בנדרים י"ב דתרומה לא הוי דבר הנדור משום דפיו לא אסר אלא התיר יעו"ש והיינו שהוא רק מברר על כן שפיר מהני גם במופלא הסמוך לאיש, אבל מני"ל דיכול לפדות מע"ש דהוי חלות חדש בחפץ זה, ועל כרחך דפדיון אינו רק העתקת הקדושה מעין החפץ הראשון ואכ"מ"].

קה. בדין התקנה לעלות פירות של מע"ש במהלך יום

אחד קרוב לירושלים

שם, י"א דהתקנה לעלות הפירות לירושלים במהלך יום אחד לירושלים ולא לפדות הוי גם במע"ש ולא רק בנטע רבעי [עי' מאירי ר"ה ל"א : (וז"ל "יש אומרים שאף במעשר שני היתה התקנה לעלות הפירות לירושלם מהלך יום לכל צד ולא מצאנוה כן בדברי גדולי המחברים"), ובצ"ח ביצה ה. (וז"ל "והואיל וקאמינא בהאי תקנה אזכיר מלתא דתמיה לי, למה תיקנו תקנה זו ברבעי ולא תקנו במעשר שני ג"כ שיהיה עולה לירושלים מהלך יום, ולא ראיתי ולא מצאתי לאחד מהראשונים או מהאחרונים שהרגיש בזה ואמרתי אני ליתן טעם בדבר, שהא ודאי שטובת השבט דהיינו כהנים ולוים הוא כשנותנים להם יין ושמן יותר משיתנו להם ענבים וזיתים, וראיה לדבר

שהתורם מענבים וזיתים על יין ושמן מקרי מן הרעה על היפה וצריך לחזור ולתרום משום גזל השבט, ועי' במס' תרומות פ"א [מ"ד], וא"כ אם היו מתקנים לתרום דוקא קודם דריכה, אף שמענבים על ענבים תורם לכתחלה מ"מ שיתרום דוקא כן יהיה פסידא לכהנים טרחת הדריכה, ושידרוך רק כדי תרומה ויתרום על הענבים ג"כ לכתחלה אין תורמין כמבואר במשנה ח' פ"א דתרומות, וכיון שלא רצו לתקן לתרום בעודן ענבים ממילא לא יוכל לעשר מעשר שני בעודן ענבים, כי סדר ההפרשה הוא תרומה גדולה ואח"כ מעשר ראשון ואח"כ מעשר שני. והנה עיקר עיטור שוקי ירושלים הוא בפירות כמו שהן דהיינו בכרם הענבים, אבל היין אינו נמכר בשוק רק בחנות, ואיך יתקנו שלא יפדו מעשר שני של כרם רק להעלותו לירושלים והרי המעשר כבר הוא יין ואין בו עיטור שוקי ירושלים, וכמו כן לטעם הירושלמי שלא היו ענבים מצויין להם היינו ענבים אבל יין היה מצוי כי לא כל היין הוצרך לנסכים אבל הוצרכו לדרוך הרבה כי אולי יארע תקלה של טומאה או שאר פסול ועיקר הדוחק היה בענבים, לכך לא תקנו תקון זה במעשר שני. וכ"ז לדעת הרמב"ם שגם ברבעי לא תקנו רק בענבים, ולדעת רש"י והרע"ב שגם שאר נטע רבעי עלו לירושלים, נלע"ד דבמעשר שני כיון שלא תקנו ביין ושמן דגם בשמן לא היה אפשר לתקן לתרום זיתים מטעם פסידא דכהנים, וכיון שבתירוש ויצהר שהוא מעשר שני של תורה לא תיקנו איך שייך לתקן בשאר מע"ש של פירות שהוא רק דרבנן להחמיר בהם יותר מבשל תורה, אבל ברבעי תקנו בכלם שיעלו הפירות עצמן כמות שהן לירושלים], ועי' בטו"א ר"ה שם [וז"ל "מ"מ ק"ל מ"ט תיקנו כן בכרם רבעי ולא במעשר שני של ענבי מה"ט. וכ"ת משום דלעטר בשל כרם רבעי לחוד סגי מ"מ ה"ל לתקן איפכא לעטר בשל מע"ש ולא בשל כרם רבעי. דבשלמא למאן דתני כרם רבעי כיון דעיקר תקנה הי' מפני ענבים שלא היה מצויין ניחא דמה"ט תיקנו ברבעי שאינו נוהג אלא בכרם בלבד אבל מע"ש שנוהג נמי בשאר דברים לא רצה לתקן לחצאין שיהא של ענבים עולה ולא של שאר דברים, אבל למאן דתני נטע רבעי השתא דתקנו ברבעי הוי נמי לחצאין שיהא של רבעי עולה ולא של שאר דברים א"כ תקשה מ"ש שתקנו כן בשל רבעי ולא בשל מע"ש. וי"ל משום דרבעי נוהג בכל השני משא"כ מע"ש שאינו נוהג בג' וששי לשמיטה ולא בשמיטה עצמה, ואי תיקנו במע"ש במה יעטרו באותן השנים אבל ברבעי אפשר לעטר תמיד דהא בכל השנים הוא נוהג"], ועי' ח"י המאירי ביצה ה., ועי' משנה ראשונה מע"ש פ"ה מ"ב [וז"ל "כרם רבעי היה עולה לירושלים. וצריך טעם למה לא תיקנו גם במעשר שני תקנה זו שיהא עולה לירושלים ונראה כיון דטעם התקנה היא משום לעטר שוקי ירושלים או משום נסכים ותרווייהו לא שייכי במעשר דהא קיי"ל ברפ"ק שאין מוכרין אותו וכיון שאינו נמכר אלא כל אחד אוכלו בביתו אין כאן עיטור שווקים שאינו בא לידי חנונים לעטר השוקים ולא לגזברים לנסכים אבל כרם רבעי אף על גב דאיתקש למעשר לא יליף אלא לדברים המפורשים במעשר והיינו חומש וביעור אבל איסור מכירה דילפי' במעשר מדכתיב לה' הוא בהיותו יהא לא ילפי' לרבעי דברבעי לא כתיב קדש הוא אלא קדש לחוד והרי הוא כשאר קדש דתרומה נמי איקרי קדש ומותר במכירה"].

קו. מע"ש שא"א לאכלו שלא מחמת טומאה אי

רשאי לפדותו בירושלים

שם, מע"ש שא"א לאכלו [לא מחמת טומאה אלא מחמת דין אחר] הרי הוא כמעשר שני טהור שא"א לפדותו בירושלים [ע"י זכרון שמואל ס"ז ענף ב'].

קו. אם במע"ש בירושלים נאמר הכלל דאפי' שוה

מנה שחללו על פרוטה מחולל

שם, יל"ע אם גם במע"ש בירושלים נאמר הכלל דאפי' שוה מנה שחללו על פרוטה מחולל דהיינו אם קנה במנה מעשר שני שוה פרוטה [דרך אמונה צה"ל פ"ד ממע"ש ס"ק קצ"ג].

קח. אי נשים חייבות בביעור מעשרות

פי"ד פכ"ח, מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך, ע"י מני"ח (מצוה תר"ז סק"י) שצידד דנשים פטורות מביעור מעשרות דהו"ל מ"ע שהז"ג, אמנם יעוי' בחזו"א דמאי (ס"ב סק"ז) דפשיטא ליה דחייבות ע"י"ש [וז"ל "נראה דאינו חייב להשתדל אחר פירות בעיו"ט לקיים מצות ביעור, דמצות ביעור בכל השנה כולה, ואפשר דמ"מ יש בו מדת חסידות כמו לשרוף חמץ בעה"פ, אמנם נראה דאין מצוה זו בפני עצמה אלא פרטי דיני תרומות ומעשרות וכמו שקבעה תורה רגל אחד לעבור בעשה וה"נ עובר ברגל של רביעית אף שנתמרח בחוה"מ [ולכא עשה דרגל דכולי רגל בעינן כדאמר ר"ה ה' ב'] וכמשי"כ תו' ר"ה ד' א', ולא מסתבר שאם נותן לכהן תרומה בזמן ביעור יהי יותר רצוי מאילו נתנו קודם אדרבה יש בזה מצוה שבא לידך אל תחמיצנה וממדת זריזות להקדים וה"נ באכילת מ"ש, אלא שהוא לאו הבא מכלל עשה שלא יעכב מלבער והלכך לא חשבוהו הראשונים ז"ל במנין המצות וכן הוא בהדיא בתו' ר"ה שם, ולפ"ז גם נשים חייבות בביעור שזו פרטי מצות תרומה ומעשר שנתחייבו גם נשים"].

קט. אם מע"ש בירושלים צריך ביעור

שם, בענין אם מע"ש בירושלים צריך ביעור בהגיע זמן הביעור, ע"י רש"י (סנהדרין י"א: ד"ה דזמן) שכתב "ומעשר שני מתבער בכ"מ שהוא שאם לא העלהו לירושלים קודם פסח היה מבערו ערב פסח ומתודה בערתי הקודש", ומשמע בדבריו דבירושלים א"צ ביעור, וע"ע רש"י סוטה (ל"ב. ד"ה וידוי) ובחזו"א דמאי (ס"ב סק"ח) [וז"ל "ונראה דזה דוקא כשהן בירושלים ובזמן הבית, אבל חוץ לירושלים אין תועלת במה שהוא תבשיל, והרי חיסר הבאה ומבערו מן העולם, ומכאן קשה למשי"כ במני"ח דעת תו' קדושין כ"ז א' דמע"ש בירושלים אינו מתבער מן העולם וצ"ע ומשי"כ שם גם דעת רש"י כן סוטה ל"ב א' אין הכרח"], וע"י תוס' קידושין (כ"ז. ד"ה מעשר), ומני"ח מצוה תר"ז סק"ו [וז"ל "והנה דין זה דמעשר שני ונטע רבעי וביכורים מתבערים בביעור מן העולם, אפילו בירושלים, כן נראה מהמשנה ומהר"מ כאן, ומבוארת מצוה זו כמה פעמים בש"ס [יבמות ע"ג ע"א]. וראיתי בתוס' קידושין כ"ז ע"א בד"ה מעשה כתבו וז"ל, דמיירי התם לבער מן העולם כשהגיע זמן הביעור,

כגון מעשר שני וביכורים שאי אפשר לאוכלם חוץ לירושלים, לכך צריך לבערם מן העולם כשיגיע זמן הביעור אם לא יביאם בירושלים וכו'. מבואר בדבריהם להדיא דעיקר דהביעור של מעשר שני וביכורים שבזמן הרגל יהיה בירושלים כדי לקיים מצות אכילתם, וכמו מעשר ראשון ללוי ותרומה לכהן, כן המעשר שני צריך להוליד ברגל הזה לירושלים, ואם הביא לירושלים זהו ביעורו, ויכול לאכול אח"כ כמו תרומה ומעשר ראשון. אך אם אינו יכול להביאן לירושלים ברגל זה, מצוה לבערם מן העולם לשרוף או להשליך לים, ואם לא ביערם עבר על מצות עשה וגם אינו יכול להתודות. אבל אם הביאן לירושלים יכול לאכול אימת שירצה, וזה הו"י ביעור"], ובדרך אמונה (פי"א ממע"ש ס"ק מ"א) סתם שגם בירושלים צריך ביעור.

קו. מעלת ביעור מעשרות

שם, ע"י מה שכתב השל"ה הקדוש (מסכת חולין סוף נר מצוה) [וז"ל "ואף אם זיכה השם יתברך שיש לו מעשר הרבה, ראוי לבערו ולחלקו בשנה השלישית ובשנה הששית של שמיטה כדן מעשר תבואה. ואותן האנשים המעכבים את מעשרותיהם באופן שנשאר בידם עד אחר מותם, הם כסילים בחושך הולכים שאין מקיימים בעצמם המצוה"].

קיא. אימתי חל שמיטת כספים אם בתחילת שנת

השמיטה או בסופה

פט"ו פ"א, מקץ שבע שנים תעשה שמטה, וידוע מח' הראשונים אם שמיטת כספים הוי בתחילת שנת השמיטה או בסוף שנת השמיטה, ולשי' דמשמט בסופו א"ש הלשון מקץ, ולשי' דמשמט בתח"י צ"ל דמקץ הכונה בתח"י שנת השבע, וע"י ברבנו בחיי כאן באריכות [וז"ל בתו"ד "אמרו המפרשים כי לשון "מקץ" תחלת שבע שנים, לפי שכל דבר יש לו שתי קצוות, כענין שכתוב: (שמות כו, כח) "מן הקצה אל הקצה", והתחלה והסוף כל אחד יקרא קצה. ואין זה דעת רז"ל (ספרי קיא), אלא "מקץ שבע שנים" בסוף שבע שנים, כי לא אמר הכתוב "מקץ השנה השביעית" שאלו אמר כן היה ענינו התחלה אבל עתה שאמר "מקץ שבע שנים" ענינו הקצה האחרון, והוא סוף שבע שנים. וכן אמרו רז"ל: (ערכין כח ב) שביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה, וכן תרגם אונקלוס: בסוף"], וע"י מהרש"א נדה נ"ח: שכתב ג"כ דיש קץ שהוא תחלה.

קיב. אין יובל משמט כספים

פט"ו פ"ב, וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה', תניא בספרי (כאן) דאין יובל משמט כספים.

קיד. המלוה את חברו לעשר שנים ועבר השמיטה

השניה שלאחר העשר שנים אם משמט

שם, כתב המאירי (מכות ג:): "המלוה את חברו וקבע זמן לעשר שנים אין שביעית שבתוכן משמטו שהרי אין כאן לא יגוש שאף בלא שביעית אינו יכול לנגשו ולתלמידיהם של גדולי המפרשים ראיתי שפרשוה בפרק מי שמת

דאורייתא, והלא כלשון זה ממש איתא בירושלמי שבת פ"א ה"ד בענין י"ח גזירות, שהם בודאי מדרבנן, וא"כ אי משום הא אפשר שגם הענין שלפנינו, בזבז יותר מחומש, הוא ג"כ רק מדרבנן, ואף יש סמוכין לומר דאין זה אלא מדרבנן, מדאמרו בגמרא כאן על זה מאי קרא, והרמב"ן בסה"מ שורש א' כתב דכ"מ שאמרו בגמרא מאי קרא הוא אסמכתא ורמז בעלמא בענינים שהם מדברי סופרים, וצ"ע רב בזה"ל.

ק"ו. אי מהני ליתן צדקה עבור אחר מדין עבד כנעני

שם, בענין אי מהני ליתן צדקה עבור אחר מדין עבד כנעני, ע"י בתש"ו חמדת שלמה (יו"ד סל"ב אות ג') בשם הנתח"מ דמבו' דלא מהני, וע"י בשו"ת להורות נתן (חט"ו סי' קס"ח) [וז"ל "ולחידושו של הגאון מליסא דבהדבר שאינו עושה קנין ליכא דין עבד כנעני, אמרתי במה שנשאלתי באחד שנדר לצדקה בבית הכנסת, וחוטנו שילם את נדרו, דלא יצא, דצדקה בעינן שיתן דוקא משלו וכתוסי קידושין (ח א) גבי בע"ח קונה משכון, וצדקה הלא אינו עושה קנין, וא"כ כששילמו אחרים את חובו לצדקה לא יצא הנדר, דלא שייך בזה דין עבד כנעני ולא הוי כאילו נתן משלו"] [וז"ל החמדת שלמה "ולפי עני"ד נראה דבודאי אין דעת הרמ"א בשליח ששולח מעותיו לכהן לפדות, דזה ודאי מהני כיון שהכהן קבלם בתורת פדיון לא גרע מתקפו כהן דהבן פדוי והכהן נותן להבעלים דמי טובת הנאה, כמבואר בתוסי' בסוגיא דתקפו כהן (ב"מ ו: ד"ה והא הכא), רק הכוונה לעשות שליח שיפדה ממעותיו זה לא מהני, דדוקא בקדושין שהוא קנין מהני כשאחר נותן המעות מדין עבד כנעני (קידושין ז.), אבל בפדיון הבן שהקפידה התורה בדמי הפדיון שקרקע ושטרות לא מהני (בכורות נא.), ודוקא בשט"ח אמרו דבר תורה בנו פדוי לכשיתן (שם נ"א:) משמע הא אחר שנותן המעות לא מהני, ולא מבעיא שחיסר מצוה דכמו שאין לו מצוה כשעושה שליח לחבירו שחבירו יתן צדקה ממעות עצמו בשליחותו ושיהיה נחשב לו לצדקה, וכמו דלא מהני במתנות עניים כשעושה שליח שהשליח יתן מעות עצמו ושיהיה נחשב לו למצוה כמו כן לא מהני במתנות כהונה, וכן בשקלים פירש"י בכתובות (דף ק"ח. ד"ה ועל העתיד) בשוקל לו את שקלו ששכר מצוה על הנותן, ובדבר שהוא זכות אין חילוק בין עשאו שליח או לא וא"כ ודאי שחיסר מצוה, אך נראה דלא זו שחיסר מצוה אלא אפילו אינו פדוי כלל, ולא דמי לשקלים דכשאחר שוקל שקלו פטור הוא מליתן שקלו, דשאני שקלים שנתיתן הוא כדי שיהיה לכל אחד מישראל חלק בקרבנות, וכיון שכבר נתן אחר בעדו וכבר יש לזה חלק בקרבנות שמעות האחר מועיל לקנות חלק בקרבנות"].

ק"ה. מי שיש לו מאתיים זוז שאינו נוטל מן הצדקה

אי זה כולל גם את בני ביתו

שם, דינא הוא דמי שיש לו מאתיים זוז לא יטול מן הצדקה (פאה פ"ח מ"ח), וע"י בערוך השולחן (יו"ד סי' רנ"ג ס"ב) שכתב שהמאתיים זוז כולל גם את בני ביתו, ולא אמרי' דבע"י שיהיה לו בשביל כ"א וא' מבני ביתו ג"כ מאתיים זוז, וע"י מש"כ בזה הר"ש פאה פ"ח מ"ח [וז"ל "והני מאתיים זוז דהכי היינו לו ולאשתו ומיהו לא יתכן דגבי קופה ותמחוי לא כייל אשתו בהדיה"], וע"י בדרך אמונה פ"ט ממתנות עניים סקפ"א.

בסוגיית שושבינות אף על שביעית אחרת הואיל ועברה עליו שביעית שלא השמיטתו".

ק"ד. מהו אביון

פ"ו פ"ז, כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שערךך בארצך אשר יקוק אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחך האביון, ע"י מה שכתב הערוך השלחן (או"ח סי' תרצ"ד סי"ג) [וז"ל "יראה לי דאע"ג דבתורה עני ואביון שני דברים הם כדכתיב בתצא [דברים כד, יד] לא תעשוק שכיר עני ואביון ושני דברים הם כדאיתא בב"מ [ק"י"א:]: דאביון יותר מעונה מעני ולשון אביון הוא האובה ואינו משיג [רש"י שם ד"ה אביון] ונגד זה אביון אין לו בושט לבקש והעני יש לו בושט ואמרינן שם לעניין שכיר דעני קודם לאביון ע"ש מיהו עכ"פ שני דברים הם וכיון דבמגילה כתיבא ומתנות לאביונים נימא דדווקא אביון ולא עני ומ"מ אינו כן וראה דבפי' ראה כתיב כי יהיה בך אביון וגו' [דברים טו, ז] כי לא יחדל אביון וגו' פתח תפתח את ירך לאחך לענייך ולאביונך בארצך [שם יא] הרי שפתח באביון וסיים בשניהם אלמא דהכל אחד והא דכתיב [אסתר ט, כב] ומתנות לאביונים רבותא קאמר לא מיבעיא עני שיש לו בושט ובשכר שכיר הוא קודם אלא אפילו לאביון יצאת ידי חובתך ואף על פי שהוא בעצמו מבקש ממך וכ"ש לעני שמתבייש לבקש ואתה מקדים ונותן לו שיש מצוה יותר"].

ק"ז. מעות קודם שהפרישו מעשר כספים אי הוי כטבל

פ"ו פ"ח, כי פתח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו, בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' ק"ח ק"ט) מבו' דקודם שהפרישו מעשר כספים המעות הם כטבל ע"י"ש, וע"י בתש"ו חת"ס יו"ד סי' רל"ב.

ק"ז. בדין המבזבז אל יבזבז יותר מחומש

שם, כתב הר"מ (פיה"מ ריש פאה) "ואינו חייב לתת יותר מחמישית ממונו אלא אם עשה כן במדת חסידות, ואמרו נמנו באושא להיות אדם מפריש חומש נכסיו למצוה. וביאור השאלה הזו אצלי כך, אם ראה האדם שביום הרי הוטל עליו לפדותם כמו שצוה ה', או רעבים או ערומים הרי הוטל עליו להאכילם ולכסותם כמו שאמר ה' די מחסורו אשר יחסר לו, כלומר שישלים לו כל מה שחסר לו, והרי הוא חייב להשלים להם כל מחסורם כל זמן שמחסורם או צורך פדיונם הוא פחות מחומש ממונו או חמישיתו, אבל אם הם צריכים יותר מחומש ממונו נותן החומש בלבד ומסתלק, ואין עליו חטא בהמנעו מהשלים כל מה שהם צריכים כיון שהוא יותר מהחומש", וע"י תורה תמימה (בראשית פכ"ח הערה כ"ג) מה שכתב בזה [וז"ל "וע"י בשנות אליהו להגר"א, בפ"א מ"א דפאה ד"ה וגמ"ח וז"ל, ואיסור זה [דאסור לבזבז יותר מחומש] הוא מדאורייתא. והא דאיתא בגמרא באושא התקינו שלא לבזבז יותר מחומש, הפירוש הוא שהי' מקודם הלכה למשה מסיני ואח"כ שכחו וחזרו ויסדו כהלכה ראשונה, וזהו הפי' באושא התקינו דשם חזרו להלכה למשה מסיני הקדומה, וכן איתא בירושלמי פרק זה, עכ"ל. והנה זה לשון הירושלמי בפ"א ה"א דפאה, כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים, ע"כ, אבל לא זכיתי להבין מה ראה הגר"א לדון מלשון זה דהוי

קט. אי בני נח נצטוו על הצדקה

שם, עיי במהרש"א (סנהדרין נ"ו: רש"י ד"ה דיני קנסות) דנראה מדבריו דב"נ נצטוו על מצות צדקה, ועייש במצפה איתן שכתב דזה סותר למש"כ המהרש"א בפי חלק (ק"ד: ד"ה עשאוני כעוברי) שמבוי שם דב"נ לא נצטוו על מצות צדקה [וז"ל "במהרש"א הקשה דאמאי לא חשיב נמי צדקה ותירץ דמסיק לקמן דקום עשה לא קחשיב. ועיי"ל דה"ט דל"ח צדקה דל"ד לשאר מצות דאסור לישראל להיות מעשה שיהיו נותנים לישראל משום דכתיב וחסד לאומים חטאת איתא בב"ב (דף י ע"ב) א"נ משום דהמעלים עין מצדקה הוא כעובד ע"ז. ועיי מ"ש מהרש"א פרק חלק גבי סדום שלא עשו משפט וצדקה ולא היו רק כשוגגין משום שלא נצטוו והוא תמוה דסותר למ"ש כאן"], ועיי בחי הר"ן וביד רמ"ה (סנהדרין נ"ו:): שכתבו דחייבים במצות צדקה, ועיי באנצקלופדיה תלמודית (ערך בן נח) שהביאו בזה פלוגתא.

קכ. אי מותר לנסות את השם בצדקה

שם, עיי בפתחי תשובה (יו"ד סי' רמ"ז סק"ב) שמביא נידון אם מה שמותר לנסות את ה' זה רק במעשר או גם בצדקה, ועיי בחינוך ובהערות שם (הוצ' מ"י) מהמהרש"ל, דהחינוך ס"ל דגם בצדקה מותר לנסות, והמהרש"ל ס"ל דרק במעשר, ובמהרש"א (שמו"ב לקמן) מבוי דגם בצדקה מותר לנסות ולא רק במעשר וכדעת החינוך, דהא בפסחים איירי בצדקה, ועיי בפני דוד להגחיד"א כאן במש"כ בזה באריכות.

קכא. אם מותר לנסות רק בעשירות

שם, וכן יל"ע אם מה שמותר לנסות זה רק בעשירות או גם ברפואה [כגון ע"מ שיחיה בני], ועיי מהרש"א (פסחים ח:): שנקט דמותר לנסות גם בע"מ שיחיה בני, אמנם החת"ס (שם ע"א) פליג עליו וס"ל דרק בעשירות מותר לנסות [וז"ל "סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני כו'. יש לעי מה מקשה ממצות צדקה לשארי מצות דמותר לנסות את הקדוש ברוך הוא בנתינת צדקה וכן הק' במהרש"א ח"א ולפע"ד דוקא בשכר ממון עשר בשביל שתתעשר וכן מורה קרא בחנוני נא בזאת אם לא אמלא אוצרותיכם בר אבל לא שיחיו בני ושיהי' בן עוה"ב ואפ"ה אמרינן שהוא צדיק גמור ומקשה שפיר"י], ועיי בפת"ש סי' רמ"ז מש"כ בזה.

קכב. אי במעשר כספים מותר לנסות

שם, ויל"ע איך הדין במעשר כספים אם מותר לנסות, ומצינו בזה סתירה בדברי רבנו יונה, דבשע"ת (שער ג' אות ל') מבוי דההיתר הוא רק במעשר תבואה ולא במעשר כספים, אמנם בספר היראה (אות ר"ג הוצ' מקור היראה) כתב דגם במעשר כספים מותר לנסות, ועיי בספר חסידים (סי' קמ"ד) דמבוי דמותר לנסות, ועיי דרך אמונה (פ"ז ממתנות עניים סק"ז), ועיי באהבת חסד (ח"ב פי"ח בהערה) [וז"ל "וכן משמע בתוספות תענית ט' ע"א וכן בספר אור זרוע דמה שאמרו שם עשר בשביל שתתעשר אינו קאי דוקא למעשר תבואה רק אפילו למעשר כספים ועיי קאי סוגיית הגמרא שם דמתיר לנסות והנה בפ"ת שם ביו"ד הביא בשם

איזו פוסקים שחולקין על השו"ע וסוברין דאף דאמת היא צדקה וכ"ש מעשר מעשרת את האדם [וכדאיתא במדרש משלי פ"א על הפסוק יש מפזר ונוסף עוד א"ר אבהו אם ראית אדם מפזר מעותיו לצדקה הוי יודע שהוא מוסיף שנאמר יש מפזר ונוסף עוד] עכ"פ לנסות את הש"י בזה אסור ומה שהתירו לנסות היינו דוקא במעשר תבואה אבל לא במעשר כספים דהוא רק בכלל צדקה ונ"ל ראייה שהדין עם השו"ע דאם תאמר דוקא במעשר תבואה שמקיים בזה מ"ע מן התורה היינו מ"ע דמעשר א"כ היכי קאמר שם ר' יוחנן לינוקיה דר"ל זיל נסי והלא במעשר כספים אסור לנסות וא"ל דכונת ר"י הוא על מעשר תבואה ואזיל לשיטתו ביבמות דף פ"ב דס"ל דבארץ מעשר תבואה הוא עתה מן התורה הלא הביא לזה ראייה מקרא דהביאו את המעשר וגוי ובחנוני נא בזאת הנאמר במלאכי בימי תחלת בית שני וידוע דמלאכי זה עזרא והלא לרבנן דר' יוסי שם ביבמות תרומות ומעשרות אף בימי עזרא הוא מדרבנן משום שלא עלו אז כל ישראל וכמבואר ביו"ד בסימן של"א ואיך מותר במצוה זו לנסות את הש"י אחרי שאין מחייב בה עתה מן התורה לדידהו ודוחק לחלק לענין לאו דאורייתא בין דבר שחיובו מדרבנן במעשר עכ"פ ובין מעשר כספים אלא ודאי דטעם שהתיר הכתוב לנסות אינו מחמת שמקיים מצות מעשר תבואה רק מחמת שמחזיק בזה ידי הכהנים והלויים ויש טרף בבית ד' ועיי"ז יהיה ביכולתם להתחזק בתורת ה' ולכן אמר ויהי טרף בביתו ובחנוני נא בזאת אמר ד' אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה וגוי שבזכות שניתנין טרף בזכות זה באה הברכה וכענין שאמר הגמרא בחולין אין נותנין מתנה לכהן ע"ה שנאמר לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה' ע"ש בגמרא וא"כ הי"נ לענין מעשר כספים בזמנינו שעיקרו ניתקן לכתחלה להחזיק ידי עמלי תורה וכדאיתא במדרש תנחומא פרשה ראה עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר עשר כדי שלא תתחסר רמז למפרשי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה גם בזה מותר לנסות הש"י. ונמצינו למדין מן המדרש הנ"ל שעיקרו ניתקן לכתחלה להחזיק ידי עמלי תורה ועיין מה שכתבתי בפנים בסוף הפרק"י].

קכג. נותן צדקה בכפיה אם יש לו שכר

שם, בט"ז יו"ד סי' רמ"ט סק"ב מבוי דהנותן צדקה בכפיה אין לו שכר [וז"ל "משכר הנותן. כ"ה בגמ' גדול המעשה יותר מן העושה ואין פירושו ששכרו יותר מן העושה עיי כפיה דהא זה העושה ע"י כפיה הפסיד זכותו כמ"ש בסעיף ג' אלא פירושו יותר משאר עושי צדקה אפילו ברצון ובטור כתוב כשכר העושה ופשוט שט"ס הוא וכן ראיתי בס"א ובפרישה רוצה ליישב דבגמרא קאמר יותר מן העושה עיי כפיה והוא תמוה ממה שהוכחנו"], ועייש בברכי יוסף סעיף י"ג ס"ק כ"ב [וז"ל הברכ"י "פחות מזה שיתן לו בעצב. פירוש שצר לו בנתינתו, אבל הוא בתונוי דלבא, ופניו לא יראו זועפות, דאם פנים הנראין פנים של זעם ומורה כי הוא סר וזעף, מה זו מעלה שמיני למילואים בחי מעלות, והלא מבואר לעיל בדין ג' שהפסיד זכותו, אלא הכא מיירי דאינו בפנים זועפות, ויש לו שכר. וכ"כ הרב ש"ך (סי"ק ט). ומכאן קשה על הרב טורי זהב לעיל בדין ה' שכתבתי בסמוך אות כ"א, דהרי משכחת לה בעצב ויש לו שכר, וכ"ש דכבר כתבנו בסמוך דמשכחת לה ע"י כפיה וסופו ברצון גמור ולב שלם"י].

קבו. אם במצות צדקה בעיני כונה

שם, יליע אם במצות צדקה בעיני כונה, ובספר אהבת ציון (דרוש י) הביא מהנודע ביהודה שא"צ כונה [וז"ל וואמרין במדרש (תנחומא פ' תשא סי' י"ד) על קרא דהשקיפה ממעון קדשך, גדולה צדקה שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים, וא"כ כוונתם היו לעמוד ברשעם ולהנצל מעונש שיהיה מצות הצדקה מחפה עליהם, וכיון שראה ירמיה הנביא שכל כוונתם לא היה בשביל מצות צדקה אלא כדי להנצל מעונש ולעמוד במרדם, א"כ הוי עשיית מצות זו לרשעים האלה מעשה בלי מחשבה, אמנם בעשיית צדקה מועיל המעשה אף בלי מחשבת מצוה כמו דאמרין (פסחים ח' ע"א) האומר סלע זו לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, ואאמ"ו הגאון זצ"ל נתן טעם לזה למה בכל המצות צריך לעשות המצוה לשם שמים ולא על מנת לקבל פרס ובמצות צדקה הוא צדיק גמור אם נותן על מנת שיחיה בני, ואמר אאמ"ו הגאון זצ"ל שכל מצות ה' אם אינו עושה לשם מצוה אין בו ממש ואינו עושה כלום דהא אם נטל לולב או מניח תפילין וציצית ולולא שיש בו מצות הבורא ב"ה אשר צוה לעשות דבר זה אין במעשה הזה שום תועלת מצד עצמותו רק המצוה במה שמקיים מצוה הבורא ב"ה אשר צונו לעשות כן אותו קיום המצוה גורם חשיבות ויקר תפארת המעשה ולכך אם אינו עושה לשם מצוה אין בו ממש, אבל בנתינת צדקה אף שאין בו מחשבת מצוה אפ"ה יש תועלת ופעולה בעשיתו דהא העני נהנה ממנו ואין חילוק להעני אם מקבל אותה צדקה לשמה או לא, ולכך ביקש ירמיה שהקב"ה ישלם בבני אדם שאינם מהוגנין, כדי שאפ"י שכר מעשה לא יהיה בידם"], אמנם באהבת חסד (פכ"ג סק"ב) כתב שאף במצות צדקה בעיני כונה [וז"ל וועתה נדבר מענין עשיית המצוה לשמה. הנה חז"ל אמרו (פסחים ד"ח וש"מ) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן עוה"ב הרי זה צדיק גמור [היינו בדבר זה רש"י] וה"ה כל כה"ג שמכוין שיהיה לו ג"כ טובה מזה והטעם בכל זה מפני שבעצם קיים מצות בוראו במה שאומר סלע זו לצדקה ולכן אף שכיון שיהיה לו ג"כ הנאה מזה לא נתבטל המצוה ופשוט דה"ה בעיני החסד אם מפריש מעות על גמ"ח או שמלוה איזה דינר לחבירו וחושב בנפשו שהוא עושה מצוה זו כדי שיחיו בניו או שיצליח בנכסיו או שיזכה לעוה"ב אעפ"כ מקרי מצוה גמורה כיון שבאמת מכוין לעשות המצוה שכתובה בתורה אך שהוא רוצה שייטיב לו הש"י ג"כ עבור זה בזה או בבא מצוה גמורה היא [ואין סתירה לזה ממה דק"ל באו"ח סימן ס' מצות צריכות כונה והיינו שיכוין לשם מצוה דהכא נמי קמיכוין לשם מצוה אך שהוא רוצה שייטיב לו הש"י ג"כ עבור זה ע"כ מצוה שלמה היא] ויותר טוב אם הוא מכוין בהמצוה רק לשם השם שציוה ע"ז בתורה כי אז ע"י כח קדושת המצוה שנעשית על אופן היותר נעלה נתעורר למעלה ע"ז מדת החסד מאוד ומאוד ונמשך מדת החסד על כל מציאות הבריאה"].

קבו. גמ"ח שמורכב מתרומות של הרבה אנשים

נחשב שכל אחד עושה את הכל

שם, עיי בספר שמירת הלשון (סוף ח"א חתימת הספר פ"ז) שכתב דגמ"ח שמורכב מתרומות של אנשים וכ"א נותן קצת, הקב"ה מחשיב לכל א' כאילו הוא עשה את הכל, ועי"ש

שדימה זאת להא דאמרו בשבת (צ"ב: עי"ש) זה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים דחשיב שכ"א עשה את הכל, וה"ה בגמ"ח וכל כיו"ב [וז"ל ויעל כן מפני גדולת המצוה הזאת נהגו בכל תפוצות ישראל לעשות חברת גמ"ח, להלות לאדם בעת צרכו. ובאמת מה יפה כח חברה קדושה הזו, שהיא יפה מסתם מצות גמ"ח שהאדם עושה לעצמו, מחמת כמה טעמים. א' כי אינו דומה מרובים העושים את המצוה למועטים העושים את המצוה כמו שאמרו חז"ל. ואף שמחמת שהם מרובים לא בא מעותיו בסך כל הלואה כי אם מעט, אעפ"כ נראה פשוט שהקב"ה יחשוב לכל אחד כאילו הוא לבדו היה הגומל חסד, כיון שבלאו מיעוט המעות שלו לא היה העני יכול להשיג המבוקש שלו. [וכעין מה דאמרין (בשבת ג' ב) העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, ואעפ"כ אם זה אין יכול לבדו לישא את המשא וזה אין יכול, פסקה המשנה (בדף צ"ב ב) דחייב. והטעם דזה לא נקרא מקצת מלאכה, כיון דבלאו ידידה לא היתה נשלמת המלאכה, נחשב כאלו הוא לבדו עשה כל המלאכה].

קבו. נתינת צדקה מצלת מן החטא

שם, נתינת צדקה מצלת מן החטא [ב"י הגר"א משלי פ"ג, וז"ל "צדקה תצור תם דרך כלומר הצדקה תצור את ההולך בדרך תמים שלא יכשל כי התם מחמת שהוא הולך בתמימות מחמת חסרון ידיעה אפשר שיכשל אבל הצדקה שעושה הוא תצור אותו לבל יכשל"].

קבו. אין עבירה מכבה צדקה

שם, עיי מה שכתב הברכי יוסף (יו"ד סי' רמ"ז סק"ה) [וז"ל "שכר הצדקה הוא מפורש במקרא (ישעי' נח, ז) הלא פרוס וכו' אז תקרא והי יענה וגו'. וכתוב (דברים טו, י) כי בגלל הדבר הוה יברכך ה' אלהיך. וכתוב (משלי כא, יד) מתן בסתר יכפה אף. וצדקה תציל ממות (שם י, ב). וכתוב (תהלים קיב) וצדקתו עומדת לעד. ואין עבירה מכבה אותה כשאר מצוות"].

קבו. בענין מה שפוסקים צדקה עבור המתים ביוה"כ

שם, כתב הרוקח (סי' רי"ז) "ומה שפוסקין צדקה עבור המתים ביום הכפורים ולא ביום טוב יש להם אסמכתא שכתוב בסוף פרש' ואתה תצוה הכפורים אחת בשנה יכפר וסמיך ליה ונתנו איש כופר נפשו ליי' בזמן שיתן לכפר' הנפש. ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו אלא השם בוחן לבות החיים והמתים אם אותו המת בחיים היה נותן צדקה ואם היה עני אותו המת אך לבו בטוב והיה נותן אם היה לו אז תועיל לו קצת כי החי יכול לבקש להקל דין המת כדוד על אבישלום וכו' יוחנן על אחר לכשאמות אפסוק עשן מקברו אבל אם נתן בעבור רשע אין מועיל", ומבוי בדבריו דאם המת לא היה נותן לא מהני מה שהחי יתן אף אם האב נותן עבור בנו [ולחפך שהבן נותן בעד האב זה לכאוי מהני אף ברשע וכהמעשה דר"ע].

קבו. ארבע מדות בנותני צדקה

שם, כתב רבינו יונה (אבות פ"ה מ"י) "ארבע מדות וכו' שלי שלי ושלך שלך וכו' - אינו נדיב לב והוא טוב ששונא

מבקש והעלים עניו ממנו ולא נתן לו צדקה עובר בלי"ת וכו"י ויעווי ר"מ בסה"מ (מצוה ל"ת רל"ב) שמשמע שאע"י שאינו מבקש חייב לתת וצ"ע. וע"י דרך אמונה בה' מתנות עניים שם, וע"ע בזה באריכות בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קל"א).

והראוני לדברי רבינו יונה במשלי (פרק כא' פסוק י"ד) עה"פ מתן בסתר יכפה אב, שכתב "האמנם כי לא יגדל עון האדם אם לא יחקור ולא ידרוש על העניים והאביונים כאשר יגדל עונו אם יחשוך מן העני כי יקרא אליו" משמע שיש חיוב לתת צדקה לעני גם כאשר אינו מבקש ורק דענשו חמור יותר.

ומצאתי במדרש תנאים דברים פרק טז, ובמדרש זוטא שיר השירים פ"א [הובא באוצר המדרשים דברים טז, כ ובמדרש הגדול כאן] עה"פ צדק צדק תרדוף. "יכול לא יתן אדם צדקה, אלא אם יבואו ויאמרו לו תן, ומנין שאם לא יבואו ויאמרו לו תן צדקה מנין שילך אחריהם ויתן ת"ל צדק צדק תרדוף" מבואר להדיא שיש חיוב נתינת צדקה אע"י שלא בקשו ממנו, אלא יודע שצריך צדקה. [וע"י בבא"ח דרושים פרשת לך לך שהביא מהאר"י "ש"אם יקדים בעה"ב ליתן צדקה לעני קודם שיבקשו אז צירוף שם הויה יהיה ביושר ככתבו ואם יקדים העני לבקש אז יהיה הצירוף והיה"ו והיינו שגדולה המעלה כאשר האדם נותן קודם שהעני מבקש ממנו].

קלג. אם הלאו דהשמר לך קאי גם על עשיר

פט"ו פ"ט, השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא, יל"ע אם הלאו הזה הוא רק כשאנו מלוה לעני או גם אם אינו מלוה לעשיר, וע"י מש"כ בזה הח"ח בספר אהבת חסד (נתיב החסד פתיחה אות א') [וז"ל "הנה מלשון הרמב"ם והחינוך משמע שהלאוין דהשמר ופן הוא קאי אפילו הנמנע מלהלות לעשיר בעת צרכו ומלשון הר"י שאביא בסמוך משמע דהוא סובר דקאי רק על עני ומפשטות הגמרא הנ"ל משמע כהרמב"ם והחינוך [ונראה דסברת הר"י הוא מדכתבה התורה בסוף זה הפסוק ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו וגו' וסברת הרמב"ם והחינוך דזה הפסוק כולל שני ענינים סופו מיירי לענין צדקה והעד דכתב שם לשון נתינה לכך פרטה התורה ואמרה מאחיד האביון דענין צדקה הוא רק בעניים משא"כ תחלת הפסוק קאי על הלואה דקאי למה שכתוב בפסוק שלפניו והעבט תעביטנו דהוא על הלואה וכדאיתא במכילתא פרשה משפטים וכן מוכח בגיטין ובסוטה כנ"ל לכך מפרשים דפסוק זה קאי אפילו על הנמנע להלות למי שאינו עני כיון שצריך עתה להלואה הזו והר"י סובר נהי דמצות גמ"ח הוא אפילו לעשירים כדאיתא בסוכה מ"ט מ"מ הנמנע מזה אינו עובר בלאו זה] וז"ל רבינו יונה בש"ת במאמר ס"ז על הפסוק השמר לך פן יהיה דבר וגו' למדנו מזה כי הנמנע מלהלות לעני עובר בשני לאוין שהם השמר ופן ואם לעת אשר קרבה שנת השבע הוזהרנו שלא נחדול מלהלות מיראת דבר השמטה אף כי בזמן שלא יפסיד חובו כי יגדל חטא הקופץ ידו מלהלות ועל גודל העון קרא הכתוב מחשבת צר העין מלהלות דבר בליעל עכ"ל].

מתנות וקשה שאיך יאמרו שזו מדה בינונית והלא המונע עצמו מליתן צדקה רשע גמור הוא ובשלמא למ"ד שהוא מדת סדום אתי שפיר כמו שנאמר הנה זה היה עון סדום אחותך וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה אלא הכא מיירי בנותן צדקה מיראת ה' אך בטבעו הוא כילי ולכן אחר שמחזיק עני ואביון מה לנו ולטבעו המדה עצמה בינונית היא וי"א כי מדת סדום היא ורשעו רע מאד כיון שבטבעו הוא כילי אבל אם אינו מחזיק יד עני ואביון כלל בזה כולי עלמא מודו דרשע גמור הוא וזו מדת סדום".

קל. אי איכא מצות צדקה בפחות משו"פ

שם, ע"י מש"כ בדרי"א (פ"ז ממתנות עניים ה"א בבה"ל [וז"ל "ראיתי בתשו' הגרי"ל דיסקין סי' כ"ד בהגהה שכ' דפחות מש"פ יוצאין ג"כ ידי צדקה וראיתו ממה דלא חשיב לי' בהדי ה' פרוטות בב"מ נ"ה א' ולכא"ו גם רבית לא חשיב שם ומבואר בכתובות מ"ו א' דליתא בפחות מש"פ (וע"ש בתוס') וע"כ דתנא ושייר ובירו' מע"ש פ"ד ה"ב פריך כמה דברים אמאי לא מני לה שם ונשאר בקושיא וצ"ל דתני ושייר ומה שהק' הגמ' בב"מ נ"ה א' על כמה דברים למה לא מני לה וכן התוס' בגיטין י"ב ב' צ"ל דדברים של חידוש הו"ל למיתני אבל דברים פשוטים י"ל דלא מני שם, ולכא"ו ממ"ש בב"ק נ"ו ב' דשומר אבדה ש"ש בההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעניא ואם נימא דיוצאין ידי צדקה בפחות מש"פ הרי הוכיח הש"ך בחו"מ ר"ס ש"ג שאין נעשה ש"ש בפחות מש"פ [וגם בנדרים ל"ג ב' קרי לה פרוטה דר"י] ואממו"ר שליט"א דחה זה ד"ל שיוזמן לו כמה עניים עד שיצטרף לפרוטה ובאמת מלשון רבנו בסמוך ה"ז אפי' אתה נותן לו גרוגרת א' משמע שאינו ש"פ שאל"כ הול"ל פרוטה א' ובספרי ס"פ תצא אמרו דגרוגרת א' ממאה באיסור וא"כ י"ב ומחצה גרוגרות נמכרין בפרוטה [ואף שיש לדחות קצת דלענין אל ישוב דך נכלם סגי בזה] וע"י ב"מ ל"א ב' מתנה מועטת מנין כו'. וע"י בד"א שהבאנו מתשו' הרשב"א שאין מברכין על הצדקה שמא לא ירצה העני לקבל ומתשו' זו סתירה למש"כ הבית הלל ביו"ד סי' רמ"ח (ומבואר ג"כ בגליון השי"ע שם בהגהות יד אברהם) שאם נתן לעני והעני לא רצה לקבל יצא ידי מצות צדקה והביא רא"י ממשלוח מנות (והעירני לזה הר"ד וינטרוב נ"י) וגם ראיתו ממשלוח מנות תמוה דשם משלוח אמר רחמנא וגם עיקר הטעם משום שמחה וריעות אבל בצדקה שהעיקר שהעני יקבל איך יצא ועוד אם אינו רוצה לקבל אינו עני לענין זה וגם במשלוח מנות עצמו נחלקו ע"ז הפר"ח והח"ס כמש"כ המ"ב בסי' תרצ"ה ובמתנות לאביונים לכא"ו לכ"ע לא יצא [הראוני בספר היראה לרבנו יונה א"י שיתן כל שבוע לצדקה פרוטה או מחצה].

קלג. אם יש חיוב לתת צדקה לעני כשאינו מבקש

שם, ע"י ברשב"א בשבועות (דף כה.). שחידש דאין חיוב לתת לעני צדקה אלא א"כ מבקש אבל אם העני לא מבקש צדקה אע"י שיודע שהעני צריך צדקה לא חייב לתת לו [וז"ל "אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא. יש מגדולי רבותינו הצרפתיים ז"ל שאמרו דדוקא כשעני שואל ממנו צדקה דהשתא מושבע ליתן לו הא לעני דעלמא שבועה חלה עליו דאינו חייב ללכת לפרנס עניים במדי"ן]. וכן משמע ברמב"ם בפ"ז מה' מתנות עניים, ה"ב "וכל הרואה עני

קלז. אם עובר על הלאו גם כשאינו מלווה מחמת סיבה

אחרת

שם, עיי' מש"כ הלח"מ (ריש הלי' מלווה ולוה) [וז"ל "והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני שנאמר ורעה עינך באחיך האביון. קשה דהאי קרא דכתיב בפרשת ראה הכי כתיב השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וגוי' קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון וכיון דהאי קרא כתיב גבי מי שמונע עצמו להלוות מפני שלא ישמט השביעית היכי יליף מינה וכי תימא דמה לי שימנע מפני השמיטה ומה לי שימנע דבר אחר א"כ למה בהלכות שמיטה כתב רבינו במנין המצות של אותן ההלכות שלא ימנע להלוות קודם שמיטה שלא יאבד ממונו וכאן לא כתב לאו זה ואם העניינים שוים ראוי היה שיכתוב כאן שעובר בלאו זה מי שאינו מלווה לעני א"ו שאין העניינים שוים דשאני המונע מלהלוות מחמת שמיטה שזה נראה כמורד בקונו אבל כשהמניעה מצד דבר אחר לא וא"כ איך הביא ראה מקרא דכתיב התם. וי"ל דמ"מ מייתי ראה דהוי איסור למנוע מלהלוות מסבת השמיטה דכתיב ביה ורעה עינך באחיך האביון משמע דקפיד על מה שעינו רעה שאינו רוצה להלוות"].

קלז. אם יכול האדון למכור עבדו העברי לאיש אחר

פט"ו פ"ב, כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך, עיי' מה שכתב המנ"ח (מצוה ת') [וז"ל "ואגב אזכיר מילתא דתמיה שראיתי בספר קהלת יעקב שחקר שם אם יכול האדון למכור עבד עברי לאיש אחר, ורוצה להוכיח מהגמ' שיכול למכרו מדיליף בקידושין י"ז ע"ב, דעבד עברי אינו עובד את הירוש מדכתיב ועבדך שש שנים, ולא לירוש, דלמא בא למעט ולא ללוקח, מוכח דיכול למכרו, עיי"ש באות עבד [סי' רי"ג]. ודבריו תמוהים, דהא מבואר בר"מ בפ"ד מעבדים ה"י וז"ל, וכן עבד עברי אינו יכול למכרו ולא ליתן לאחר, והוא מהמכילתא, ועיין בכסף משנה שם, ועיין בכסף משנה שם פ"ב ה"י"ב שהביא בשם הרלב"ג שמה שאין עבד עברי עובד את הבת ולא את האח, מוכח דאין יכול למכור עבד עברי לאיש אחר"].

קלז. דין הענקה בזה"ז

פט"ו פ"ד, העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו, כתב החינוך (מצוה תפ"ב) "ומכל מקום אף בזמן הזה ישמע חכם ויוסף לקח, **שם שכר אחד מבני ישראל ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו השם"**.

קלז. במש"כ רש"י שצריך להעניק ולשנות

שם, כתב רש"י "וזכרת כי עבד היית - והענקתי ושניתני לך מביזת מצרים וביזת הים, אף אתה הענק ושנה לו", ועיי' מש"כ בזה בפרשת דרכים (דרוש ה') [וז"ל "הן אמת שדברי רש"י הללו, דדרש הענק תעניק לומר שיעניק וישנה, לא ידעתי פירושו, גם בהר"ם לא מצאתי רמז לדין לזה. ומסהוגיא דפ"ק דקדושין דף י"ז נראה הפך מזה, דאמרינן אשר ברכך ה' אלהיך יכול נתברך הבית בגללו מעניקין לו, לא נתברך הבית בגללו אין מעניקין לו, תלמוד לומר הענק

תעניק מכל מקום. הרי דרבו"א דהענק תעניק איצטרך לומר, דאפילו לא נתברך הבית בגללו דמעניקין לו, ור' אלעזר בן עזריה דסבירא ליה דברים ככתבן, נתברך הבית בגללו מעניקין לו, לא נתברך הבית בגללו אין מעניקין לו, אמרינן התם דלדידה מאי דכתיב הענק תעניק הוא משום דברה תורה כלשון בני אדם. הרי דדרשה הלזו דרש"י דיעניק וישנה לא אתי לא כרבנן ולא כראב"ע, ודברי רש"י צריכים לי תלמוד"].

קלז. בענין כי טוב לו עמך

פט"ו פט"ז, והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך, גרסי' בקידושין כ"ב. הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך רבו חולה והוא אינו חולה אינו נרצע שנאמר עמך, בעי רב ביבי בר אביי שניהם חולין מאי עמך בעינן והא איכא או דילמא כי טוב לו עמך בעינן והא ליכא תיקו, וי"ל דברי הגמ' דהא דכשהעבד חולה אינו נרצע משום דכתיב כי טוב לו עמך אי"ז משום דין גרידא שצריך שיהיה לו טוב, אלא פ"י שצריך להיות לו טוב עמך והיינו בשוה לך וכיון שאינם שוים אינו נרצע, וכן להיפך כשהאדון חולה והעבד אינו חולה אינו נרצע שאי"ז עמך, וקבעי היכא דשניהם חולין דאין חסרון בכי טוב לו עמך שהרי שניהם באותו מדריגה של טוב, ובי' הספק האם דין טוב זה רק משום עמך והא איכא, או שיש דין בפני"ע של טוב והא ליכא כנלענ"ד בעזה"שית, ועיי' בספרי דבי רב להגר"ד פרדו (ראה עמ' ש"א הוצ"ח) מה שכתב [וז"ל "וצדדי הבעיא, היינו אם כונת הכתוב דעמך דבק עם כי טוב לו, למימר דתרווייהו טובים ובריאים בעינן והיינו משום דלא כתיב או עמך, או דילמא הואיל והוה סגי למכתב כי טוב עמך דממילא הוה משתמע דכי טוב קאי אעבד דא"כ לא שייך עמך, וא"כ הואיל וכתיב לו מיותר אולי דהיינו למדרש נמי לו עמך בפני עצמו, ולא נקשר עם כי טוב לומר דסגי כשיהיו שוין ואפ"י שניהם חולין נרצע"].

קלז. דין אדון שיש לו רק כר אחד

שם, עיי' מה שכתב המהר"ם שיף (ב"מ ס"ב). [וז"ל "יעוד י"ל עמך משמע לעולם בשוין והתם אם יש לו כר אחד משתמש הוא בו היום והעבד למחר וחוזר חלילה לקיים עמך ובאותה שעה שהעבד משמש בו מקרי קונה אדון לעצמו"].

קלז. מי שדינו להרצע אם יכול למכור עצמו מחדש

כדי להנצל מרציעה

פט"ו פ"ז, ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כן, כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' קל"ז), "שאלת עוד דאמרינן מכרוהו ב"ד נרצע. וקיימא לן דצריך לומר (שמות כ"א) אהבתי את אדוני בעוד שהוא עבד. אם באותה שעה בעא לזבוני נפשיה לרבו בכסף כדי להנצל מרציעה מצי עביד או לא, **תשובה** זו לא שמעתי אבל **מסתברא דלא דאם כן בטלת רציעה לנמכר בב"ד.** וגזרת הכתוב היא לרצוע און ששמעה על הר סיני (ויקרא כ"ה) כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים", ועיי' מנחת נתן (ס"ד) מש"כ בזה.

קמ. עבד שאמר אהבתי את אשתי אי נרצע בע"כ

דאדון

שם, יליע אם העבד אמר אהבתי את אשתי ואת בני וכו' ורוצה להרצע ולהמשיך לעבוד, ואילו האדון אינו רוצה שימשיך לעבוד אם מחויב האדון לרוצו (ומיירי שלא חסר שום תנאי בתנאי הרציעה), ויעוי בחזו"א (אה"ע סי' קמ"ח בהערות לדף י"ד): שכתב דאין רוצעים בע"כ דאדון, וכ"כ באגרות משה (או"ח ח"א סי' קפ"ט ד"ה והנה יש לכאורה), וצ"ע ממדרש תנחומא (ואתחנן אות ד', הובא במהרי"ל דיסקין עה"ת פ' ואתחנן ובקוב"ש קידושין קל"ב) כלפי תפילת משה שיכנס לארץ ישראל "ואני עבדך ואמרת לי הנה אנכי כורת ברית וגו' (שמות לד) ולא קיימת אלא אמרת ומות בהר אשר אתה וגו' ולא עוד אלא כתבת בתורתך ואם אמר יאמר העבד אהבתי וגו' (שם כא) ואני אהבתי אותך ותורתך ובניך לא אצא חפשי איני מבקש למות, והגישו אדוניו וגו', ועבדו לעולם ולא קיימת עמי", ואי נימא דא"י חוב צ"ע מה טענה היא זו, ועי' בחת"ס (עה"ת פ' משפטים) שמבוי בדבריו דהוי בע"כ דאדון [וז"ל "אמנם הנה יש כאן חנם לעבד על שבחר להיות עבד עבור אהבת שפחה ובני הכנענים, ע"כ ירצע במרצע, וגם יש קנס להאדון הואיל והוא גרם זה להעבד הזה ע"י שמסר לו שפחה כנעני נפתה לבו אחרי' ואחרי בני' נמצא הוא הגורם ע"כ בע"כ שלא ברצונו צריך להחזיק העבד אצלו עד היובל אפי' אינו צריך לו ואינו רוצה בו על כרחו ירצעו ויקיימו אצלו ואינו יכול להרחיקו מאשתו ובניו עד היובל, ומ"מ אינו מפורש אם אח"כ עוד יאמר העבד אהבתי גם אח"כ אשתי ובני לא אצא חפשי, נהי אין האדון מוכרח לקיימו עוד מ"מ אם שניהם רוצים, יש להסתפק אם מותר עוד בשפחה הכנענית, ואת"ל מותר אולי צריך רציעה אחרת לקנס שנית על שחוזר ורוצה בשפחה, וי"ל היינו ועבדו לעולם שיכול לעובדו עד עולם ברציעה זו אם רצון שניהם בכך וצ"ע לדינא"].

קמא. בהמת הפקר שהבכירה שהבכירה אי קדוש הולד

בקדושת בכורה

פט"ו פ"ט, כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש לה' אלקיך לא תעבד בבקר שורך ולא תגז בכור צאנך, יליע אם בבהמת הפקר שהבכירה קדוש הולד בקדושת בכורה, ועי' קה"י ר"ה סי' שהביא מהטורי אבן שחייב בבכורה, ויעוי בניצ"ב (הרחב דבר פ' בהר וז"ל "אלא ה"פ דכתיב לכם לאכלה, שהתורה נתנה שביעית לכם ולא לדבר שיגיע לשריפה, ואם כן לענין בכורה הרי היא אינו לכם, משום הכי פטורה מן הבכורה כדן בהמת הפקר", ובמרומי שדה בכורות י"ב): שנראה שנקט שפטורה מן הבכורה, וכ"מ במשך חכמה ר"פ וישלח ובמהריט"א (פ"א אות ו'), ועי"ש בהערות 27 שהביאו בזה מח' גדולה באחרונים.

קמב. דין בכור בזה"ז

שם, עי' ביראים (סי' קמ"ב) שכתב דבכור בהמה בזמן הזה נועל דלת בפניו עד שימות, ודלא כתוס' ע"ז י"ג: ד"ה נועל דלת שכתבו דממתינים עד שיפול בו מום ויאכל במומו [וז"ל "ואם לא הפקיעו מקדושה ונולד כיצד יעשה ינעול

דלת לפניו וימות שלא לבא בו לידי תקלה וצער בעלי חיים דרבנן ואתי דרבנן ומבטל דרבנן. כדתניא בע"ז פ"א י"ג א' אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והעריך בהמה תעקר כו' איזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה. ואין לחלק בענין זה בין בקדושה הבאה מאליה לקדושה שאינה באה מאליה"].

קמג. אי המצוה להקדיש בכור הוא רק לאחר ז' ימים

מהלידה

שם, יליע במצוה להקדיש בכור אי הוי דוקא לאחר ז' ימים מהלידה או אף קודם לכן, ועי' בשו"ת חת"ס (יו"ד סי"ז) מה שכתב בזה [וז"ל "והנה אבוה דר' אפוטריקו דרמי קראי כתיב שבעת ימים הא לילה חזי וגו' ולא הקשה כן אקרא דבכור בפי משפטים דקדים וגם התם ליש לתרץ לילה לקדושה דהא בכור מרחם קדוש אף על גב דמצוה על בעליו להקדישו בפה מ"מ אותה קדושה א"צ להמתין עד ליל ח' ועוררני גאון א' ע"ז והשבתי דמבכור מעיקרא לק"מ דקיי"ל ס"פ או"ב דבקדשים הלילה הולך אחר היום נמצא בכור דמרחם קדוש מתחיל יום ח' שלו עם עמוד השחר דשמיני וכל הלילה שייכי ליום ז' ולק"מ קראי אהדדי דשבעת ימים יהיה עם אמו כלים בעמוד השחר דיום ח' ומאז והלאה תתנו לי ולק"מ אך קושייתו אקרא דפי אמור דמיירי מבהמת חולין שרוצה להקדישה ובחולין היום הולך אחר הלילה וכלים ז' ימים עם צאת הכוכבים נגהי ח' ושוב כתיב מיום השמיני והלאה ירצה משמע ביום דוקא ע"כ הוצרך לחלק לילה לקדושה יום להרצאה"], ועי' במרומי שדה (נדריס י"ב): [וז"ל "אלא נראה, דזה פשוט דאם אומר הרי עלי כבכור מחיים לכו"ע מותר שאינו אלא דבר האסור, דהא שיש מצוה להקדישו אינו אלא בשעת הקרבה. והראיה דבזה"ז אין מקדישין כלל"], ועי' באבן האזל (פ"ג מאיסורי מזבח הי"א) [וז"ל "מדברי המנ"ח מבואר דמצוה לכתחלה להקדישו תיכף כשנולד וצ"ע דמ"ש משאר קדשים שאסור להקדיש מחוסר זמן וצ"ל כיון דבל"ז קדוש מאליו אין בזה איסור שלא להקדיש מחוסר זמן"], ועי' רש"י ערכך כ"ט. שכתב דאין להקדיש בכור תוך ח' ימים [וז"ל "נראה דאינו רשאי להקדישו מחוסר זמן עד ליל ח' דדרשת רבי אפוטריקי (זבחים יב) שייכא נמי גבי בכור דכתיב גביה ג"כ (בפי משפטים) ז"י יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי. ודלא כש"י שם. אך קשה דא"כ יהא מוכח משם ג"כ דמצוה להקדישו"].

קמד. בגדר המצוה להקדיש בכור

שם, עי' בגליוני הש"ס (נדריס יג.) שכתב חי' בבי הגמ' שם, דנהי דבכור קדוש מאליו [אף אם לא הקדישו], כ"ז דוקא אם אין הבעלים מקדישין אותו, אבל אם הבעלים מקדישין אותו הרי הוא קדוש מכח הבעלים ולא מאליו [וז"ל "שמצוה להקדישו, נ"ב אעפ"י שקדוש מאיליו מ"מ ענין המצוה שיהי האדם מסכים מרצונו הטוב אל ההקדש שהקדישתו התורה ויש לו דוגמא ברמב"ם ה' עבדים פרק ב' הי"ב מצוה לומר לו צא בשעת יציאתו ואעפ"י שלא אמר לו הרי הוא יוצא בחנם ועוד נ' הענין כאן דקרא דהזכר תקדיש מורה דנתנה תורה כח לאדם באמת להקדיש קדושת בכורה דא"כ הרי אין זה מקדיש רק אומר בעלמא תיבות "הרי זה הקדש" וע"כ דהקדש האדם חל באמת ויש בבכור הקדושת

קמח. אי בכור תם נאכל לנקבות

פס"ו פ"כ, לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר ה' אתה וביתך, עיי רשב"א (נדרים י"ב) שכתב דבכור תם נאכל רק לזכרי כהונה, ועיי תוספתא סופ"ו דזבחים דנראה שם דנאכל גם לנקבות [וז"ל התוספתא "הבכור והמורם מן התודה ואיל הנזיר נאכלין לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באילו וכל שאין אוכל בתרומה אין אוכל באילו"] וכ"פ הרמב"ם (פ"י ממעשה הקרבנות ה"ה), ועיי ראב"ד פ"א מנדרים הי"א ועיי"ש בלח"מ מה שביאר בדעת הראב"ד, ועיי"ש בקרית מלך לאאזמו"ר שליט"א [וז"ל "בראב"ד אבל הבכור אינו אלא לזכרים, כ"כ גם הרשב"א והמאירי בסוגיא זו דבכור אין נאכל אלא לזכרי כהונה אבל הוא תמוה ומפורש בתוספתא דזבחים ספ"ו דנאכל לנשים ועבדים וכ"מ זבחים ק"ב ב' תן לי מבכור כו' אצל נשי כו' עיי"ש ועיי בכורות ל"ג א' לנדות כו' ה"מ תם כו' ותמורה ח' א' בכורן ירעו כו"י].

קמח. אם בכור בע"מ ניתן לכהנת

שם, בענין אם בכור בע"מ ניתן לכהנת, עיי בדרך אמונה בבה"ל פ"ט מתרומות ה"ט מש"כ בזה באריכות.

ק. אם כהן נאמן על מזומי הבכור

פס"ו פכ"א, וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך, עיי בישי"ש פ"ג דביצה שכתב דהאי דינא דכהן אינו נאמן על מומי הבכור, היינו רק שאינו נאמן לומר שזה נפל מאליו ולזה צריך עדים, אבל אם ידעי שנפל מאליו נאמן לומר שהוא לא גרם וא"צ עדים [וז"ל "אלא נראה, מה שאמרנו שהכהנים אינם נאמנים, ובעיני עדים, היינו על המום שלא עשאו הוא, אלא נעשה מאיליו, ושוב אין צריך אלא שאילה, אם יודה בדבר, ומאחר שאינו מודה, מהימן ע"ז, שלא עשה ערמה"י].

קנא. בענין שחיטת ומתן דם של חגיגת י"ד

פס"ז פ"ב, וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, עיי בתור"ד (פסחים ע). שכתב דלכן תימא חגיגת י"ד נשחט לאחר תמיד של בין הערביים, אמנם מתן דמו לא הוי כפסח אלא כשלמים [וז"ל "ויש לומר כיון דנשחטת בערב אחר התמיד נשחטת דומיא דפסח אבל זריקת דמה אמרינן בסוף הילכתן דלא דמיא לפסח אלא כדין כל זריקת השלמים שהיא שתים שהן ארבע"י].

קנב. בענין זמן אכילת חגיגת י"ד

שם, יש שי' בראשונים (הו"ד ברא"ש ערבי פסחים סכ"ה) דכשחל י"ד להיות בשבת שוחטים חגיגת י"ד בער"ש, ואז במקום שנאכל לבי ימים ולילה א' נאכל לבי לילות ויום א' [וז"ל "וה"ר יעקב מאורליני"ש וה"ר יהודה מקורבי"ל ז"ל היו אומרים דצריך שני תבשילין. דכשחל ארבעה עשר להיות בשבת מביאין החגיגה מערב שבת ואינה נפסלת בלינה במוצאי שבת. דאמרינן אוקי לילות בהדי ימים והוי להו שני לילות ויום אחד כנגד שני ימים ולילה אחד. ולקמן (דף קכ ב)

מן האדם שהקדישו כאשר לכל הקדש ומה שהתורה מקדשת הבכור מאיליו הוא רק אם אין האדם מקדישו אז התורה עצמה נותנת לו קדושה וחלה אז הקדושה מאיליו אבל אם האדם מקדישו אז אין התורה מקדישתו כלל באמת וקדושת האדם הוא שיש בו וה"נ מוכח כאן ל' הגמ' דאמר ומאן דשרי כי לא מקדיש ל"י מי לא מיקדיש ומשמע דהשתא דמקדיש ל"י לא מיקדיש באמת מעצמו ואין הקדושה בו חלה מאיליה ואך קדושת האדם הוא שיש בו ודו"ק היטיב מאוד ובוה מובן טעמא דר' יעקב דחשיב ל"י דבר הנדור דאינו מובן כלל לכאורה דמה בכך דמצוה שיאמר בפיו "ה"ז הקדש" מ"מ סוף סוף קדושת הבכור הרי אינה מדיבורו רק מעצמו ואיך יוכל להתפיס מה שאוסר הוא במה שאיסורו מעצמו ולא ממנו וה"ז ככל שאר דבר האסור ואך להנ"ל ניחא דגם הבכור אם מקדישו הרי יש בו הקדושה מן האדם באמת כבכל הקדש ושפיר הוי דבר הנדור ואיך מ"ד ס"ל דכיון דאילו לא הקדישו הרי ג"כ ה"י קדוש שאז הרי הית' התורה נותנת לו הקדושה לכן אין זה דבר הנדור כיון דלא חידש בהקדישו דבר כדי שלולי ההקדש לא ה"י ודו"ק היטיב מאוד"י].

קמח. אי שרי להקדיש בכור בהמה בשבת

שם, ילי"ע אי שרי להקדיש בכור בהמה בשבת דהרי הוא קדוש מאליו ורק דיש מצוה להקדישו (נדרים י"ג.), ואפשר דכיון שאין מכניסו לרשות הקדש ע"י אמירתו שרי להקדישו, ועיי תוס' בכורות נ"ח. (ד"ה ואי) שכתבו "ואי אפשר לעשר ביו"ט משום סקרתא, [וא"ת] תיפוק ליה משום דאין מקדישין ביו"ט, וי"ל כיון דעשירי מאיליו קדוש אפילו לא קרא עשירי ולא שייך לאיסור הקדש כזה ביו"ט", ולכאוי הדברים ק"ו לגבי בכור שיהיה מותר להקדישו בשבת, ועיי בספר חרדים (מ"ע התלויות בפה בקנה ובזמן אות י"ח) שכתב "לקדש בכור בהמה טהורה דכתיב כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש אע"ג דקדוש מאליו מצוה לקדשו בפה, ובכור נוהג בזמן הזה ואין להקדישו לא בשבת ולא ביו"ט מדרבנן".

קמו. בדין ספק ספיקא בבכור

שם, בהמה מבכרת שהעכו"ם עשה עליה קנין שמדין ספק ספיקא היא שייכת לעכו"ם, בכא"פ כיון שבדיני ממונות אין העכו"ם יכול להוציא דאין הולכין בממון אחר הרוב גם לגבי האיסור הבכור אסור דהאיסור נגרר אחר הממון הגם שביחס לאיסור יש ספק ספיקא [מהרי"ט אלגזי בכורות פ"ב י:].

קמו. עובר בכור שהוציא ראשו והחזירו אי שרי

לעבוד עם הבהמה

שם, עיי מה שכתב הגרעק"א (גליון השו"ע יו"ד סי' ש"ח) [וז"ל "ואם העובר בכור הוציא ראשו והחזירו כיון דהוי כילוד אסור לעבוד עם הבהמה משום העובר שקדוש ת' בית יעקב (סי' ז') וע' בת' שבות יעקב (ח"א סע"ג)"].

ציצית בבית הכנסת אף על גב דמחויב להזכיר יציאת מצרים בלילה כל ימי חיך [דברים טז, ג] לרבות הלילות [ברכות יב, ב] והוא קרא מבעוד יום, כתבנו במקום אחר דלאו דרשא גמורה היא", אמנם בטורי אבן (מגילה כ"א). נקט דהוי דאוי (עיי"ש באריכות בד"ה דבר שמצותו), ועיי"ש בזה באנציקל (ערך זכירת יציאת מצרים), ועיי"ש עוד בזה מה שהאריכו בהגהות לשאג"א (סי"ח הערה ד' הוצאת הרב מצגר).

קני. בביאור למען תזכור

שם, כתב רש"י "למען תזכור - על ידי אכילת הפסח והמצה, את יום צאתך", אמנם יעויי בחיי אגדות לרשב"א (ברכות י"ב): דפליג על רש"י שכתב "דע כי מצוות הפסח והמצה ומניעת אכילת חמץ אינן מחיוב זכירת היציאה, ויגלה לך זה, ממה שחייב הקדוש ברוך הוא במניעת עשיית הפסח כרת, דכתיב וחדל לעשות הפסח ונכרתה, וכן חייב באכילת חמץ כרת, דכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, ובאכילת המצה לא חייב רק בעשה, דכתיב בערב תאכלו מצות. ואילו הטעם כאן וכאן מחמת הזכירה לבד, למה חייב כאן כרת וכאן לא חייב אלא עשה, וכל הציווי משורש אחד. והכתוב שאמר למען תזכור את יום צאתך, אינו שב אל עשיית הפסח ולמניעת החמץ ואכילת מצה, שאילו היה כן, היה המקרא מהפך, שהיה ראוי לומר: שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, אבל בהקדמו "כי בחפזון" ואחר כך אמר "למען תזכור", ראייה מוכרחת שטעם "למען תזכור" אינו קשור עם שבעת הימים, רק קשור הכתוב כן, לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, ולמען תזכור את יום צאתך, ר"ל כדי שלא יעברו דברים אלו מזכרוןך, תזכור בפה בכל יום צאתך מארץ מצרים. ו"למען תזכור" כמו למען ינוח שורך וחמורך, שאין הכוונה שם שתהא מצות השבת כדי שינוח בו השור, רק לזכור חידוש העולם, כאמרו בפרשת עשרת הדברות כי ששת ימים עשה ה', על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת, רק פירושו ולמען שתשבות ביום השביעי ולא תבא לידי עשיית מלאכה, ינוח גם שורך וחמורך, ויש "למען" כיוצא בזה. ומכאן יצא לרבותינו ז"ל מצות הקריאה ביציאת מצרים בכל יום מלמען תזכור מה שלא דרשו כן בלמען תזכרו ועשיתם את כל מצותי. ומעתה גם לדברי חכמים שאומרים שאין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, לא יתבטלו מצוות הפסח והמצה ומניעת החמץ".

קני. זמן אכילת מותר הפסח

פ"ז פ"ד, ולא יראה לך שאר בכל גבלך שבעת ימים ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר, יליע במותר הפסח אי נאכל גם ביום או רק בלילה, ובפשי לשון הגמי זבחים ל"ו. ופסחים פ"ט. שנאכל ליום ולילה, וכ"כ השעה"מ פ"ג מק"פ ה"ט ושפ"א פסחים פ"ט, וכ"כ ברש"י פסחים פ"ט. (ד"ה ונטרחו) ותוסי ר"ה (ה). ד"ה שלמי פסח) וזבחים (ט). ד"ה ושלמים) שנאכל ליום ולילה, אמנם בספר אור חדש (פסחים שם) כתב שנאכל רק בלילה ולא ביום וכמו פסח [וכ"ה דעת בן עזאי בתו"כ], ועיי"ש בר"מ (פ"ד מק"פ ה"ח) דמבוי דדעתו דנאכל לבי ימים ולילה, ועיי"ש באבן האזל, ועיי"ש צ"ח פסחים ע: וקרן אורה זבחים ט. ובמנחת חינוך מצוה קמ"א, ועיי"ש בשאלת יעביץ ח"א סי

אמרינן גבי פסחא ס"ד אמינא נוקי לילות לבהדי ימים אי לאו מיעוטא לגבי חגיגה דליכא מעוטא אמאי לא נימא הכי. והא דתניא בפרק אלו דברים (דף ס"ב) אימתי בא עם הפסח בזמן שבא בחול. לא קשי' דבחול בא עם הפסח אבל בשבת אינו בא עם הפסח אבל בא בערב שבת. ולא נהירא דהא דס"ד אמינא דפסח נוקי לילות לבהדי ימים משום דאינו נאכל ביום הקרבתו דכתיב בלילה הזה הלכך יום הקרבתו אינו מן המנין. אבל חגיגה שיכול לאוכלה ביום הקרבתה פשיטא דיום הקרבתה מן המנין".

קני. אי יוצאים יד"ח מצה במצה עשירה

פ"ז פ"ג, לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, עיי' בספר גבורות ה' למהר"ל (פמ"ח) שכתב דגם מי שיש לו רק מצה עשירה מקיים בזה המ"ע של בערב תאכלו מצות דמצה הוא לכל דבר, ורק מצות לחם עוני לא קיים עיי"ש [וז"ל "ואם כן היכא שאין לו רק מצה עשירה ולא יכול לקיים מצות לחם עוני למה לא יקיים מצות מצה לכל הפחות"], ומצאתי בעז"ה שגם הפמ"ג (סי' תע"א א"א סק"ה) צידד כן [וז"ל "ומי שאין לו בליל א' וב' כי אם מצה עשירה עם קצת מים יאכל ולא יברך אכילת מצה, דספק הוא, וגם י"ל דנהי דלא מקיים לחם עוני, מכל מקום מקיים מצות עשה אכילת מצה, ואפשר אף בלי מים כן"], ועיי' במג"א שם.

קני. אי במצה בזה"ז איכא דינא דלחם עוני

שם, עיי' בספר סדר הערוך (ח"א עמוד ס"א) שהביאו שיי (ח"ת"ס בתורת משה) שדין לחם עוני נאמר רק במצה הנאכלת עם הקרבן פסח, אבל במצה בזה"ז מדאוי אין דין לחם עוני [וז"ל החת"ס "ונסתפקתי בזמן הזה דליכא פסח אם יוצאים במצה עשירה דהא האי קרא כתיב בפי' ראה ועשית פסח וגו' שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני נראה בעליל דלחם עוני קאי אקרבן פסח אבל בליכא פסח דחיובו בא מפסוק בערב תאכלו מצות (כדאיתא בפסחים דף ק"כ ע"א) ושם לא הוזכר לחם עוני ויגיד עליו ריעו מרור דהוא לזכר וימררו את חייהם אין חיובו מן התורה רק בזמן דאיכא פסח ה"ה לחם עוני זכר לכהא לחמא עניא ג"כ לא שייך רק בזמן דאיכא פסח ועל דרך דרוש יש להסביר וליתן טעם דבזמן דליכא פסח בזמן גלות לא צריכין זכר לשיעבוד ועוני ופשיטא לי' מן הדא דאמר ריב"ל יומא קמא לא תלושי לי בחלבא דממנו מביא הגמרא ראי' דמצה עשירה אין יוצאים בו ואיסורו רק ביומא קמא (שם ל"ו ע"א) וריב"ל בזמן דליכא פסח הי' מוכח דגם בזה"ז צריך להיות לחם עוני ואולי רק מדרבנן זכר למקדש או משום אשתקד כמו מרור בזמן הזה שחיובו מדרבנן", ועיי' בספר משנת יעביץ או"ח ה"ה פסח סט"ז באריכות.

קני. זכירת יציאת מצרים בלילה אי הוי מדאורייתא

שם, שיי הרא"ה (ברכות י"ג). דזכירת יציאת מצרים בלילה זה רק מדרבנן [וז"ל "ואף על גב דאכתי בעי לאדכורי יציאת מצרים, אפשר דיציאת מצרים בלילה דרבנן היא"], וכ"כ הפמ"ג סי' רל"ה משב"ז סק"ב [והיינו אפי' לבן זומא, וז"ל "ולענין הזכרת מצרים בלילה מהני מה שאמר פרשת

בישול. ותמהת דאף אם יש בהמולח כח בישול לא עדיף מבישולו בחמי טבירי דפטור משום שאינו תולדות האור :

לדידי לק"מ דבשבת (ל"ט ע"א) בישל בחמה שרי דאין דרך בישול בכך וחמה באור לא מיחליף דנגזור הא אטו הא ובתולדות חמה גזרינן אטו תולדות האור עיין שם פירש"י. ומבואר דתולדות חמה נמי אין דרך בישול בכך. שאם הי' בו דרך בישול ואעפ"כ אי לאו גזירה הי' מותר משום שאינו תולדות האור. למה לי לרש"י לפרש בחמה משום שאינו דרך בישול. תיפוק לי דבלא"ה מותר משום שאינו אור ותולדתו. כמו תולדות חמה שהי' מותר אי לאו גזירה אף שדרך בישול בכך. אלא ודאי גם טעם תולדות חמה שאינו דרך בישול ופשוט. וזה טעם חמי טבירי ג"כ משום שאינו דרך בישול אלא באור ותולדתו. ועיין אגלי טל (מלאכת אופה ס"ק מ"ד). וזה בבישול. אבל המולח שודאי דרך למלוח מלוחים וטעם מליח ומבושל משונים זה מזה ויש טעם במליח שאינו במבושל. והרוצה לאכול מליח ע"כ עושה כן שלא בתולדות האור אם תאמר שיש במולח כח בישול יתחייב:

ותדע לך שהיא כך שהרי הכובש כבשים אסור מדרבנן משום שהוא כמבשל. וכן המולח צנון כמבואר ברמב"ם (פכ"ב הלכה י'). והא פירש"י בהא דגזרו תולדות חמה אטו תולדות האור דמאן דחזי סבר תולדות האור היא. ובמולח וכובש לא שייך זה כלל. ויהי' מותר לכתחילה כמו שמותר לבשל בחמה עצמה. אלא ודאי משום דבחמה לאו אורחה והני אורחיהו. ואין ראוי מבישול בחמי טבירי דלאו אורחי. אבל מליח דאורחי אם יש בו ענין בישול יתחייב. וראיית הרמב"ן נכונה בלי פקפוק. ועפ"י הדברים האלה השגתי על הצ"ח [פסחים עד ע"א] במה שאסר למלוח הפסח משום צלי מחמת דבר אחר. ואין ראוי משבת שאין במולח משום צולה. דשם אפי' בחמי טבירי פטור עכ"ד. ובמה שכתבתי דבריו מופרכים וק"ל"י].

קכג. מי שבישל הפסח אינו לוקה

שם, ע"י ברש"י נדרים (מ"ט.). שכתב שהאיסור בקרבן פסח הוא לאכלו מבושל, אבל מי שבישל הפסח אינו חייב ועי"ש מה שהביא מהספרי [וז"ל י"גמי שנאמר ויבשלו הפסח. בגה"ש הקשה מדוע לא מיייתי קרא דובשלת ואכלת דפרשת ראה. ול"נ ליישב דאיתא בספרי שם (פיס' עו) דאע"פ שחייב על אכילתו כשהוא מבושל מ"מ על בישולו אינו חייב. ולזאת א"ש דל"א הכתוב וצלית משום דהוה משמע דמצוה לצלותו וא"כ אם היה מבשלו היה עובר על לאו הבא מכלל עשה והתורה לא רצתה לתת שום אזהרה ע"ז לכן השתמשה בזה בלשון מושאל על גמרו של דבר"י], וע"י תוספתא רפ"ג דמכות, דתנן דאם בשלו עובר עליו משום פסול קודש, (וע"י כע"ז נדרים נ"ג: ובשטמ"ק שם ודו"ק).

קכד. בדין מצות לינה בקרשים

שם, ע"י בשפת אמת (ר"ה ה.). שציידד דמי שהביא קרבנות כמה ימים בזה אחר זה ולן לילה א' בינתיים סגי בהכי בשביל מצות לינה, דכל שלן לילה אחד סגי ואע"פ שבימים שאח"כ לא לן עי"ש [וז"ל י"ובעיקר קושית התוס' לפי לשון הרמב"ם (בפ"ד מביכורים) משמע דעיקר מצות לינה בכל קרבן דילפינן מקרא דופנית כל פינות כו' הפי' כשבא לשם

קע"ב [וז"ל האור חדש "אבל מה שדחיתי תוך כ"ד תפיסה הנ"ל על הגאון מוהרצ"א דבאמת מותר הפסח אינו נאכל ג"כ כ"א בלילה כמו פסח כיון דמפסח ילפינן לה דנאכל ליום ולילה כפרש"י גם לענין זה ילפינן דאינו נאכל אלא בלילה, והא דקאמר בלשון יום ולילה אין ראייה דנאכל ביום ג"כ כמו דגבי פסח קאמר נמי בשמעתין דנאכל ליום ולילה ואפילו הכי יום לאו דוקא הוא, רק שהיו מתעקשים בד"ז, וגם אצלי לא נחלט הדבר בלי ראייה מוכרחת, וכעת מצאתי ת"ל להדיא כדברי בסי' זרע יצחק שהביא ג"כ לתרץ קושית מהר"ם לובלין כמו שתי' מוהרצ"א הוא מפרק והוא מותיב ממותר הפסח כנ"ל ומתרץ כמ"ש דמותר פסח אינו נאכל רק בלילה, ודתני ביום ל"ד כמו דתני בפסח לשון ביום יעש"ה, ושמחתי מאוד שכוונתי בזה לדעת הגדול"י].

קכה. זמן אכילת הפסח לר"ע

שם, דעת הפנ"י (ברכות ט.) דלדעת ר"ע דס"ל דפסח נאכל כל הלילה [וס"ל דחפזון היינו חפזון דישאל] עיקר מצות אכילת הפסח מן התורה הוא מחצות ואילך עי"ש טעמו.

קכז. עד אימתי זמן אכילת הפסח לרבנן

שם, שי' הירושלמי ברכות (פ"א סוף ה"א להרבה גירסאות שם), דגם לרבנן שזמן הפסח מה"ת הוא עד עלות השחר, בכא"פ מדרבנן זמנו הוא רק עד חצות ולאחר חצות הרי הוא מטמא את הידים.

קכח. מי שאוכל פסח לאחר חצות אי חייב כרת לדעת

ראב"ע

שם, כתב החת"ס (תורת משה ויקרא ביאורים בהגדה של פסח) דלרבי אלעזר בן עזריה מי שאוכל הפסח לאחר חצות חייב כרת משום אכילת נותר [וז"ל י"ומסברא יש להכריע דלא כראב"ע, דאיך אפשר שתקבע התורה זמן אכילת פסח עד חצות הלילה ומכאן ואילך הוא נותר והאוכלו חייב כרת, ומאן ספון ומאן חשוב להבחין זמן חצות לילה אימת"י], ויעו"י פמ"ג סי' תע"ז במשב"ז סק"א, וע"י בצ"ח ברכות ט. שכתב דחייב כרת [וז"ל י"וכן מי שהיה אוכל מהפסח אחר חצות הרי זה חייב כרת משום נותר במזיד ובשוגג חטאת"י], וע"י בליקוטי הלכות זבחים נ"ז: בזבח תודה שהאר"ך להוכיח דליכא כרת, וע"י באור שמח פ"ו מחמץ ומצה ה"א שכתב דגם לאחר חצות נאכל מדין שאר קדשים.

קכט. אם מותר למלוח את בשר הקרבן פסח

פ"ז פ"ז, ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ופנית בבקר והלכת לאהלך, יליע אם מותר למלוח את בשר הקרבן פסח קודם צלייתו, וע"י בצ"ח (פסחים ע"ד). שרצה לאסור משום דמליח כרותח (והיינו כרותח דצלי) והו"ל צלי מחמת דבר אחר, וע"י באבני נזר (יו"ד ספ"ח סק"ג) דפליג עי"ש טעמו [וז"ל י"אשר הוקשה לך על דברי הרמב"ן (פ"ה דע"ז) הביאו הר"ן [בד' הרי"ף לח ע"ב]. שהביא רא"י דכלי שני בולע אעפ"י שאינו מבשל. מקערה שבולע ע"י מליחה אף שאינו מבשל מדאינו חייב במולח בשבת משום

ליקוטים: יש שמפרשים הטעם משום חיוב מצוה, ויש ראייה שהטעם הוא משום חיוב מצוה מהא דאי' במד' רות עה"פ ותלכנה שתיהן, אר"ש בר"ס אותו היום קציר העומר היה, דתנינן תמן כל העיירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול, ע"כ. והרי אז לא היו עוד בייתוסין, ועל כרחך הטעם הוא משום חיוב מצוה"ל.

קפ"ט. בטעם שעצרת הוא רק יום אחד

פ"ט"ז פ"י, ועשית חג שבעות לה' אלקיך מסת נדבת ידך אשר נתן כאשר יברכך ה' אלקיך, בטעם שעצרת הוא רק יום אחד, יעוי' בספרי בסוף הפרשה דתניא "רבי שמעון אומר פסח וחג שאין עונות מלאכה עשה זה שבעה וזה שמונה עצרת שהיא עונת מלאכה אינה אלא יום אחד בלבד מלמד שחשך הכתוב לישראל".

קע. בדין חציו לה' וחציו לכם אי הוי חצי חצי בדיוק

שם, יל"ע אי חציו לה' וחציו לכם פי' דוקא חצי חצי, או שפי' שחלק יהיה לה' וחלק לכם, ועי' מ"ב סי' תקכ"ט סק"א [וז"ל "כתבו הפוסקים דכך הוא הדרך הנכון בבוקר מקדימין לילך לבה"כ ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענינו של יום ומתפללין מוסף וחוזרין לבתייהם ואוכלין והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום ואח"כ כשבא זמן מנחה מתפללין תפלת המנחה להתענג בשמחת יום טוב שאר היום עד הלילה כדי לקיים חציו לכם"], ועי' בפמ"ג א"א סי' רמ"ב סק"א [וז"ל "הנה חלקהו חציו, יראה לאו דווקא בצמצום, רק מקצת לה' ומקצת לכם, ומצות עשה לאכול, ורשות בידו רובו לה' או רובו לכם או חצי ממש"], ועי' מהרש"א ביצה ט"ו: [וז"ל "י"ל אלו ו' כותות ע"פ מ"ש פ"ק דשבת דיש ו' כותות לענין אכילה שעה ראשונה מאכל לודים כו' ששית ת"ח כו' וה"נ הכא כת ששית ת"ח היא ויצאו לאכילה בזמנם ולא הוה ס"ל כר"א דאמר או כולו לה' כו' אלא דהוה ס"ל כר' יהושע חציו לכם וחציו לה' ואף על גב שהקדימו לאכול קודם חצות שעה א'. וי"ל שהשלימו אח"כ חציו לה' בתפלת מנחה ועוד דע"כ חציו לה' וחציו לכם לאו דוקא קאמר דא"כ הוה כזורק אבן לחמת כדאמרין פ"ק דשבת ודו"ק"] ומבוי' בדבריו דזה תלוי בב' תירוציו אי הוי בדוקא או לא, ועי' בראשון לציון שם שכתב דזה לאו דוקא.

קע"א. למ"ד או כולו לה' או כולו לכם אי סגי ברובו

שם, וכן יש לעי' לשי' דס"ל או כולו לה' או כולו לכם, אי סגי ברובו לה' או ברובו לכם, ועי' פמ"ג סי' רמ"ב א"א סק"א [וז"ל "הנה חלקהו חציו, יראה לאו דווקא בצמצום, רק מקצת לה' ומקצת לכם, ומצות עשה לאכול, ורשות בידו רובו לה' או רובו לכם או חצי ממש. ורבי אליעזר סובר מותר להתענות ביום טוב (כן משמע שם דאכילה רשות היא), או כולו לה' ממש ולהתענות, או "כולו" כלומר רובו לכם, דהא צמין לתפלה, ועכ"פ קריאת שמע דאורייתא. ואמר רבא כו' דבעינן "נמיי" לכם קצת, ואסור להתענות"], ושל"ה הקדוש מסכת שבעות (פרק תורה אור) [וז"ל "קשה, למה כעס רבי אליעזר על הכת שמהרו לצאת, הלא רבי אליעזר בעצמו נותן הברירה או כולו לה' או כולו לכם, שמא הם בוררים בכולו לכם. ואין לומר שהיה כועס בשביל שאם כוונתם לעשות כולו

לצורך חיוב צריך ללון שם וא"כ י"ל דאפי' מתעכב כמה ימים ומביא קרבנות בכל יום מ"מ כל שלן לילה א' יצא ידי לינה דעיקר הקפידא הוא שלא יהי' שם דרך עראי שילך באותו יום שבא וא"כ מיושב כל קושיות התוס' אך צ"ע אם כן הי' כוונת הרמב"ם שם ובאמת הרמב"ם השמיט כל דין לינה ברגלים וא"י הטעם"], ועי' בדף על הדף ר"ה ה. שהאריך במצות לינה.

קפ"ד. אם מותר לצאת ולחזור כשמחוייב בלינה

שם, עיי' מה שכתב השפ"א (מנחות ס"ה). [וז"ל "העיירות הסמוכות לשם מתכנסין. אפשר דהיינו כשמצאו במקום רחוק אבל הקרוב לירושלים הלא כל ישראל היו שם ברגל ולקרבו פסח. ורחוק לומר דכיון דהעולים לרגל טעונים לינה אסורים לצאת מן העיר אפי' לפי שעה ולחזור מידי"].

קפ"ה. אם מצות לינה בקדשים נוהג בנשים

שם, יל"ע במצוה דלינה בקדשים (שצריך ללון בירושלים לאחר הקרבת הקרבן) אי נוהג אף באשה, ועי' במדרש רות רבה (פ"ב אות כ"ג) שאמרה רות לנעמי "באשר תליני אלין, לנה אני על קרבנות", ומבוי' דגם אשה טעונה לינה, ועוד בענין לינה עי' באריכות באנצקלופדיה תלמודית (ערך לינה).

קפ"ו. אם בירכו שהחיינו על מנחת העומר

פ"ט"ז פ"ט, שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות, יל"ע אם בירכו שהחיינו על מנחת העומר, ועי' רש"י מנחות ע"ה: (ד"ה היה עומד) שכתב דבירכו שהחיינו, אמנם בספר עקידת יצחק (פ' אמור) כתב דלא בירכו [וז"ל "והוא כי בתחלת ענינם ממחרת יום ראשון של פסח הביאו את קרבן העומר שהוא הלכה למשה מסיני שבא מן השעורים והסמיכוהו חז"ל (מנחות פ"ד א) אל המקראות נאמר כאן אביב ונאמר להלן (שמות ט') והשעורה אביב והיה זה להודיע שאם כבר יצאו ישראל מכלל כל האומות שנחשבו לתבן או קש או לקוצים כסוחים ובאו לכלל תבואה הנה עדיין היו במדרגת השעורים שהוא מאכל משותף לאדם ולסוסים ולרכש. אמנם עדיין לא באו לכלל שלימותם המיוחד הנמשל לחטים שהוא מאכל האדם בייחוד. ולזה לא שייכא ברכת שהחיינו בהבאתו כי זה דרך אל שלמות לא שלמות"].

קפ"ז. בדין ספירת העומר ביום למי שלא ספר בלילה

שם, בענין לספור ספירת העומר ביום למי שלא ספר בלילה, עיי' מרדכי מסכת מגילה סי' תת"ג [וז"ל "וכבר שאלו לרבינו יעקב ברי' יקר מי שלא בירך בלילה מהו שיברך ביום והשיב שכר ספירה יהבינן ליה שכר ספירה בזמנו לא יהבינן ליה ואין הדבר ידוע אם אמר להם לספור למחר ולברך או לספור בלא ברכה"].

קפ"ח. בטעם שנקבצו כל העיירות לקצירת העומר

שם, עיי' מה שכתב בדף על הדף (מנחות ס"ה). [וז"ל "במשנה: כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם וכו', וברש"י: שיבינו הבייתוסים שבמוצאי יום טוב קוצרין אותן וכו'. וכתב כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל בספר אמרי אמת

ולפי"ז, סוכה שדפנותיה תריסים או דלתות הזזה, אם בשעת הנחת הסכך היו הדפנות עשויות בהכשר, מותר אח"כ לפתוח הדלתות אף שע"י פתיחתן אין שלשה דפנות כשירות (אך יש לזהר בשעה שאוכלים או ישינים בסוכה שיהיה ג' דפנות כהלכתן).

אמנם יש הסוברים שאם סילק הדפנות לפני חג הסוכות יש לאסור, כיון שעדיין לא חל על הסכך קדושת סוכה, אין עשיית הסכך נחשבת לענין שנאמר שנעשה בהכשר, ואח"כ כשמחזיר הדפנות הוי ליה "תעשה ולא מן העשוי", ולפי"ז יש לזהר לא לפתוח את התריסים או דלתות ההזזה מאז הנחת הסכך עד התקדש החג, אח"כ ישאר למעלה סמוך לסכך רוחב טפח בג' צדדים שבזה סגי, כמ"ש ברמ"א"ן.

קעג. אוכלין שלא הוכשרו אם פסולין לסכך

מדאורייתא

שם, יל"ע באוכלין שלא הוכשרו אם פסולין לסכך מדאורייתא, ועיי' ברש"ש (סוכה י"ג): ובבבב"י יעקב (סי' תרכ"ט ס"ק ט"ז) דלא ניח"ל לומר דפסולין מדאורייתא ונקטו דפסולין רק מדרבנן, אמנם בתוס' רי"ד (שם) נראה שפסולים מדאורייתא עיי' [וז"ל] "וכל האוכלין פסולין לסיכוך ואף על פי עדיין לא הוכשרו דפסולת גורן ויקב אמר רחמנא ולא גורן ויקב עצמן ואף על פי שלא הוכשרו והכי אמרי' לקמן סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרה כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרין ואם לאו פסולין ואף על פי שלא הוכשרו כיון דראוין לקבל טומאה עיי' הכשר פסולין לסיכוך", וכן מבוי בפסקיו, ועיי' בקרבן נתנאל (פ"ק דסוכה סכ"ו אות ז').

קעג. אי בכל הרגל איכא חיובא דשלמי שמחה

פ"ז פי"ד, ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, עיי' במאירי (פסחים ע"א). שהביא שיטות דחיוב שמחה בכל יו"ט הוא רק יום אחד [וז"ל] "ומ"מ שלמי שמחה י"א שאין חובתן בשום רגל אלא ביום ראשון אפילו בסוכות ומשעבר יום ראשון אינו חייב בתשלומיהן אלא שאם בא לעשותם בכל יום שירצה עושה ואף ביום טוב אחרון שהרי שלמים קרבים ביום טוב הואיל ויש להדיוט חלק באכילתם ולדעת זה מה שנראה בסוגיא זו שחייב בשלמי שמחה כל שבעה ומדכתוב חג הסוכות תעשה שבעת ימים וכו' ושמחת בחגך ולא עוד אלא שמרבין לילי יום טוב האחרון לשמחה ר"ל לשחוט בשביעי כדי לשמוח לאכול בלילה אין הלכה כן"ן.

קעג. אי איכא חיוב שמחה בליל יו"ט הראשון

שם, בשערי תשובה (סי' תקכ"ט סק"ד) דייק מהמ"א דגם בלילה הראשון דיו"ט יש חיוב שמחה מדאורייתא, ועיי' שער הציון סי' תקמ"ו ס"ק ט"ו [וז"ל] "עיי' בדבריו דדעתו בעצם איסור הנשואין במועד שהוא דאורייתא, ולכן החמיר שלא לעשות הסעודה בלילה, שהוא חשש דאורייתא. והאליה רבה ובגדי ישע דחו דבריו, דסעודה בלי נשואין הוא רק איסור דרבנן לכולי עלמא, והחמד משה דחה דבריו מטעם אחר, דמצות עשה של שמחה אינו נוהג בלילה הראשונה, מהא דפסחים דף ע"א. ועיי' בשאגת אריה סימן ס"ח שהוא

לכם, היה להם להקדים לילך עוד יותר בהשכמה. זה אינו, דעל כרחק אין הפשט כולו לה' מבוקר ועד ערב, וכי יתענה ביום טוב, וכן אין הפשט כולו לכם שיאכל כל היום מבוקר עד ערב, דהא צריך להתפלל שחרית וערבית. אלא רובו הוא ככולו"ן.

קעג. פלוגתת ר"א ורבי יהושע אי חציו לה' וכו' הוא

גם בשבת

שם, כתב האו"ז (ח"ב ספ"ט) "רפ"ב דביצה תניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלקיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם הא כיצד ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו וחציו לה' וחציו לכם ור"א ור' יהושע הלכה כר' יהושע. וכי היכי דפליגי לענין יום [טוב] ה"נ פליגי לענין שבת כדמוכח בירושלמי פ' אלו קשרים ר' חגוי בשם ר' שמואל בר נחמני לא ניתנו ימים טובים ושבתות אלא לאכילה ולשתיה ועיי' שהפה הזה (טריח) התירו לו לעסוק בד"ת ר' ברכיה בשם ר' חייא בר בא לא נתנו ימים טובים ושבתות אלא לעסוק בהם בד"ת ובחול עיי' שהוא טריח ואין פנאי לעסוק בהם בדברי תורה נתנו לו שבתות וי"ט לעסוק בהם בד"ת מתני' מסייעא בין דו בין דו כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או יושב ועוסק בד"ת כתוב אחד אומר שבת הוא לדי' וכתוב אחד אומר עצרת לדי' אלקיך הא כיצד תן חלק לדי' לתלמוד תורה וחלק לאכול ולשתות ואנן קיי"ל כר' יהושע"ן.

קעג. המקור לתעשה ולא מן העשוי

פ"ז פי"ג, חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנד ומיקבך, כתב בחי' הר"ן (סנהדרין ד':) "וי"ל דקרא דלגופיה לא אשמעינן אלא שנעשה הסכך על ד' קונדיסין וקרא דסככה אתי שלא יהא הסכך מן העשוי ולא מדבר הפסול לסכך", ומבוי' בר"ן דדין תעשה ולא מן העשוי ילפי' מבסוכות, ועיי' מה שתמה בזה הערוך לנר (סוכה ו': ד"ה מר סבר) [וז"ל] "אכן ק"ל שהרי מה שהסכך צריך להיות מדבר הכשר דהיינו שלא ממחובר ולא מדבר שאינו גדולו מן הארץ ולא מדבר המקבל טומאה זה הכל לא אתי מסוכות דבפי' אמור דשם אין דרשה לזה אלא מקרא דראה דחג הסוכות תעשה וגו' מגרנד ומיקבך דדרשינן מיני' לקמן (יב א) בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר וכן הדרשה דלא מן העשוי אתי מקרא זה דתעשה ולא מן העשוי כדאמרינן (שם) וא"כ אכתי למה צריך קרא דסככה"ן.

קעג. דין מי שעשה דפנות ואח"כ סכך ואח"כ סילק

הדפנות

שם, בענין אם עשה הדפנות ואח"כ הסכך (וכדברי הרמ"א סו"ס תרל"ה) ואח"כ סילק הדפנות אם נפסל הסכך מחמת תעשה ולא מן העשוי, יעוי' בפסקי תשובות שם מש"כ בזה [וז"ל] "ואם בשעה שהניח הסכך היו הדפנות קיימים, אך לאחר מכן נפלו הדפנות, מותר להחזירם למקומם בלא לנענע אח"כ שוב הסכך, כיון שמתחילת עשייתו נעשית כהלכתו."

קפ. איך ילפינו מאך לרבות לילי יום טוב אחרון

לשמחה

שם, מפורסם הקושיא בשם הגר"א איך ילפי (סוכה מ"ח). מוהיית אך שמח לרבות לילי יו"ט האחרון של חג לשמחה הרי אכין ורקין מיעוטיין (ע"י מהרצ"ח סוכה מ"ח). וז"ל "גמרא והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב אחרון. נ"ב הכל תמהו דהרי אכין ורקין מיעוטיין הם וכאן דריש לרבות ובשם הגאון החסיד מהר"א מווילנא שמעתי (וכ"ה בקול אליהו כאן) דבאמת בימי יום טוב של חג הראשונים היה מצות סוכה ולולב ושמחה וכאן נאמר אך שמח היינו מיעוט דרק שמחה ולא סוכה ולולב והיינו יום טוב האחרון דאין שמה רק שמחה ותנו לא וא"כ מוכח לרבות דשמחה נוהג עכ"פ אבל לעולם אך מיעוטא ונכו"ן, וע"י בספר המכתם (סוכה מ"ח). ובדברי דוד להט"ז (דברים פט"ז פט"ו) שעמדו בזה [וז"ל המכתם "ולא תיקשי לך דהא אכין ורקין מיעוטיין הן, והיכי מרבינן בהו. הא ליתא, דמקרא דכתיב שמח הוא דמרבינן, אבל לא מאך, דאך אתי למעוטי. דהכי מפרש בגמרא יכול לרבות ליל יום טוב ראשון ת"ל אך"], וכתבו דאין הילפותא מאך, אלא הריבוי הוא משמח ומאך ילפי למעט ליל יו"ט הראשון [וז"ל הדברי דוד "והיית אך שמח] לרבות לילי יום טוב האחרון של חג. רבים מקשים הא 'אך' מיעוטא הוא, ומחוסר ידיעה מקשים כן, דאיתא בפרק לולב וערבה: והיית אך שמח, לרבות לילי יום טוב אחרון, או אינו אלא יום טוב ראשון, כשהוא אומר 'אך' חלק, ומה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב הראשון, מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו כו', ופירש"י: לרבות לילי יום טוב האחרון, לשמחה שלפניו לכוללו עם ז' הימים שיזבח שלמים ביום השביעי כדי לאכול ליל שמיני, דהאי 'שמח' למאי אתא כיון דכתיב 'ושמחת בחגך', אלא לרבות ליל שמיני, וכיון דאתרבי ליל יום טוב שהוא טפל ק"ו להיום שהוא עיקר בשמחה ושאר הלילות ל"צ ריבוי, דימים אפילו לילות משמע וכי איצטריך ללילי יום טוב האחרון דאינו בכלל שבעה, וע"כ לילה אתרבאי שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא ויום אתא בק"ו, ואשמעינן שהשלמים הנזבחים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה. או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון, ואשמעינן שצריך לזבוח שלמים עיו"ט לשמחת לילה הראשון ולא בעינן זביחה בשעת שמחה, עכ"ל. הרי לפניך ד'אך' מיעוטא הוא על לילה הראשון שא"צ לזבוח בעיו"ט בשבילו, וריבוי דלילה האחרון מיתורא דקרא ד'שמח'"], אמנם ע"י ברבנו חיים פלטיאל שכתב "והיית אך שמח. דרשינן לרבות ליל יו"ט האחרון. ותימי' והא אכין ורקין מיעוטייה וי"ל כדאמר התם התלמוד מה ראית לרבות לילי יו"ט האחרון ולהוציא לילי יו"ט הראשון אדרבה מוציא אני יו"ט האחרון כו', ומסקנה משמע דמוהיית שמח מרבינן יו"ט האחרון ומאך ממעטים לילי יו"ט הראשון", שו"ר שעמד בזה גם במושב זקנים (פי' חיי שרה) ונשאר בצ"ע.

קפא. מי שיש לו קדשים ששחטן מעיו"ט אי מחויב

לאכלם בליל יו"ט

שם, מי שיש לו קדשים ששחטן מעריו"ט מחויב לאכלם בליל יו"ט משום שמחה, והא דנתמעט לילה הראשון משמחה היינו מלשחוט בעריו"ט [אבני נזר או"ח סי' תכ"ג

אות ד', וז"ל "ולפי זה נראה עוד למה דקיימא לן לא בעינן זביחה בשעת שמחה. אם יש לו קדשים ששחטן מערב יום טוב. מחויב לאכול בלילה הראשונה לקיים מצוות שמחה. ומקרא דאך לא ממעט רק שלא יצטרך להכין מערב יום טוב"].

קפב. בטעם שאין יוצאים יד"ח שמחה בשלמי חגיגה

שם, הא דאין יוצאים יד"ח שמחה בשלמי חגיגה ובע"י לשלמי שמחה, יעו"י שפת אמת ר"ה ה. ד"ה והנה שנתקשה בזה, וע"י באו"ש פ"ב מחגיגה ה"י שכתב דיש מצות שמחה מלבד מצות חגיגה, [וע"י בתו"ד שכתב דלחד מ"ד במכילתא (פי' בא) האי קרא דשבעת ימים תחוג וכו' והיית אך שמח קאי על פסח, ולהאי דעה נאמרה בתורה להדיא שמחה על פסח, וע"י רש"י חגיגה ו. ויעו"י בטורי אבן חגיגה ו: מש"כ מהיראים בענין שמחה בפסח, וז"ל "ושמחה. גבי שבועות וסוכות נאמר שמחה בקרא בהדיא אבל בפסח לא מצינו שמחה בהדיא בקרא. וראיתי לרא"מ בספר יראים (סימן קכ"ז) שכתב בחג המצות לא מצאנו שמחה אבל מצאנו גז"ש בפ"ט דשבת (דף קל"א ע"ב) דגמ' גז"ש ט"ו ט"ו מחג הסוכות. וע"י מדכתיב ג' רגלים תחוג לי בשנה למדנו מצות חגיגה בחג המצות ומדכתיב ושמחת בחגיך י"ל כל מקום שיש חגיגה יש שמחה"], וע"י צ"ח חגיגה שם מש"כ בזה [וז"ל "הכל נכון, שזה ודאי חומר הוא שצריך לקיים מצוה זו כל שבעה, והיינו בחג המצות, אבל בסוכות היא כל שמונה כמו ששנינו במשנה [סוכה מ"ב ע"ב] ההלל והשמחה שמונה. והנה כאן בגמרא לא חשיב מעלה זו לשמחה נגד שתיהן שהשמחה נוהגת כל שבעה, נלע"ד דהתוספתא מיירי באכילת בשר שלמים לשמחה שזה באמת נוהגת בכל הרגל, ולא דוקא בשר שלמים דה"ה בשר של שאר קרבנות. אבל סוגית הגמרא בהבאת קרבן לשם שלמי שמחה, ובהא באמת אינו צריך אלא פעם אחת כמו חגיגה"], וע"ע חזו"א או"ח סי' קכ"ט סק"י ד"ה ר"מ.

קפג. אם מי שפטור מראיה פטור גם משמחה

שם, יל"ע בחיגר וחולה ושאר פטורי דמתני' דפ"ק דחגיגה (לבר מחש"ו) שפטורים מראיה אם חייבים בשמחה, ויעו"י בר"מ פ"ב מחגיגה ה"ד, ובמאירי ריש חגיגה, ובמהרי"ט אלגזי (בכורות פ"ד אות כ"ג), ובערוך לנר ר"ה ו: .

קפד. בענין השמחה בסוכות

פט"ז פט"ו, שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכך ה' אלקיך תבואתך ובכל מעשה ידך והיית אך שמח, ע"י מה שכתב הנצי"ב (כאן) [וז"ל "תחג לה' אלהיך. קבלת חז"ל שזה אינו אלא להשלמה, אבל מכ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ג"כ, דבכלל לשון תחוג משמע שמחה הבאה בריקודים ומחולות כמש"כ בס' שמות ה' ג' בלשון ויחגו לי, דמשמעו שמחת ריקודים לפני ה' היינו וגילו ברעדת קודש, וה"נ משמעות תחוג לה' אלהיך וכדאי בחגיגה ד"י ב' דחגו חגא הוא. וזהו דאי ברבה פי' אמור פ"ל עה"פ שובע שמחות את פניך דבסוכות יש שבע שמחות סוכה וד' מינים וחגיגה ושמחה, ומקשה אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה, ומשני אמר ר' אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדין ולית אגן ידעין מאן נצח אלא מאן דנסיב בעיין

תשלומין והא דמוקי בן דורתאי קרא דוזבחת פסח בחגיגת חמשה עשר ולא בחגיגת י"ד משום דסבר דחגיגת י"ד לאו דאורייתא".

קפו. אם מקיימים ולא יראו פני ריקם ע"י צדקה

פ"ז פ"ז, שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם, כתב היראים (סי' תכ"ה) "וכאשר יבאו לראות צריכין לעשות צדקה או קרבן דכתיב לא יראו פני ריקם ותני בספרי ריקם מן הצדקה ובצדקה זו אין שיעור כדתנן [רפ"א דפאה] אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון ואמרינן בחגיגה [ז' א'] אמר ר' יוחנן כסבורין אנו לומר הראיון אין לה שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה עד שבא ר"א ברבי ולימד הראיון אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה אבל חכמים נתנו בו שיעור בש"א הראיה שתי כסף וחגיגה מעה כסף ובה"א מעה כסף", **ומבו' בדבריו דמקיימים את המצוה דולא יראו פני ריקם גם ע"י צדקה**, ועי' באנצט"ל (ערך לא יראו פני ריקם).

בידיה אנו ידעין דהוא נצוחיא, כך ישראל ועובדי כוכבים היו באין ומקטרגין לפני הקדוש ברוך הוא בר"ה ולית אנו ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולבין ואתרוגין בידיהן אנו יודעין דישראל אינון נצוחיא, ופי' המפרשים חגיגה היינו קרבן חגיגה, ונתקשו בפי' הקושיא אם חגיגה למה שמחה כו' וגם בפי' הישוב, ולי נראה שאין הפי' קרבן חגיגה דא"כ אמאי לא חשיב ראייה ג"כ, **אלא פי' חגיגה היינו ריקודים**, וזהו דמקשה למאי נצטוינו על שמחה וחגיגה הרי היינו הך, ומשני דהוא אות על הניצוח כמו לולב שמורה על הניצוח, ומעתה ניחא דכתיב תרי מ"ע, **דמצות ריקוד אינו מצד שמחה כדרך השמחה שמביאה לידי ריקוד, אלא ריקוד הוא לאות על הניצוח, וא"כ אפשר דאפילו אינו שמח בלב מכ"מ מצוה לרקוד"**.

קפה. אי איכא תשלומין לחגיגה

שם, דעת תוס' (פסחים ע: ד"ה מאי טעמא) דלבן דורתאי אין תשלומין לחגיגה כל שבעה ואפשר להביא רק ביום הראשון [וז"ל "אומר ר"י דילמא יהודה בן דורתאי ס"ל מדאיתקש חגיגת חמשה עשר לפסח שמע מינה אין לה

ILKANYEVSKI@GMAIL.COM להערות ולקבלת העלון